Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

R. 18.

Moyer Constanter

Typis Elzevir

~~Elzevier~~
~~D.14~~

KW 224
C 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ
τῆς Βελγικῆς
ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΙΣ
καὶ
ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ.

Hoc eſt:

ECCLESIARVM
Belgicarum
CONFESSIO,
Interprete JACOBO REVIO:
ET
CATECHESIS
quæ in Eccleſiis & Scholis Belgicarum provinciarum traditur;
Interprete FRID. SYLBURGIO.

Koninklijke Bibliotheek 's Hage.

AMSTELODAMI,
Apud JOANNEM à RAVENSTEYN,
Civitatis & Illuſtris Scholæ Typographum,
CIↄ DCLXI.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Typographus Lectori S.

Iuventuti Chriſtianæ ut una cum bonis literis ipſa pietatis & doctrinæ ſincerioris elementa ſimul inſtillentur, nemo eſt qui non intelligat quantopere Reipublicæ Chriſtianæ interſit. Huic fini doctiſſimus & Græcarum litterarum periſſimus D. FRIDERICUS SYLBURGIUS *Catecheſin Palatinam in Linguam Græcam olim transfudit. Cum autem diſtractis exemplaribus verſio hæc in Scholarum, imprimis Belgicarum, uſum denuo nobis typis eſſet deſcribenda, operæ nos pretium facturos arbitrati ſumus, ſi eidem quoque Confeſſionis Eccleſiarum Belgicarum verſionem Græcam adjungeremus. Hac in parte doctiſſimus vir,* D. JACOBUS REVIUS, *Eccleſiæ Daventrienſis paſtor, pro ſingulari ſuo erga Eccleſias & Scholas ſtudio, operam ſuam haud gravate commodavit, & Confeſſionem hanc in Synodo Dordrechtana nuper recognitam in ſermonem Græcum convertit. Tu, Lector benigne, fruere, & vale.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Εἰς τὴν τῆς εὐσεβείας εἰκόνα.

Τίς, πόθεν εἶς, κούρη, κακὰ ἢ χροῒ εἵματα ἕσσο;
Εὐσεβίην γενέτης μ' ἐξονόμηνε Θεός.
Ῥωγαλέην τί χιτῶνα φορεῖς; ὅτι πλοῦτον ἀτίζω.
Ἥδε βίβλος τί; πατρὸς κυδαλίμοιο νόμος.
Γυμνὴν στῆθος ὁρῶ σε; φιλῶ νημερτέα βάζειν.
Σταυρῷ ἐρειδομένην; ἥδ' ἀνάπαυσις ἐμή.
Τί πτερόεσσα; βροτοὺς κέλομαι ὑπὲρ ἄστρα πέτεσθαι.
Τί στίλβουσα; νόου τὴν σκοτίαν κεδάω.
Ἡνία τί μετὰ χερσί; παθῶν τὰ χερείονα νικῶ.
Κῆρα πατεῖς; θάνατος γὰρ θανάτοιο πέλω.

ΕΚΚΛΗ-

ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ τῆς ΒΕΛΓΙΚΗΣ

Χριστιανικὴ καὶ Ὀρθόδοξος

ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΙΣ,

Περιέχουσα ὑποτύπωσιν τῆς διδαχῆς περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς αἰωνίου τῶν ψυχῶν σωτηρίας.

ECCLESIARVM BELGICARVM

Chriſtiana atque Orthodoxa

CONFESSIO,

Summam doctrinæ de Deo, & æterna animarum ſalute complectens.

Κεφ. α'.

Πιστεύομεν πάντες τῇ καρδίᾳ, καὶ στόματι ὁμολογοῦμεν μίαν εἶναι καὶ ἁπλῆν οὐσίαν πνευματικὴν, ἣν λέγομεν Θεὸν, ἀΐδιον, ἀκατάληπτον, ἀόρατον, ἀμετάβλητον,

ARTIC. I.

Corde credimus, & ore confitemur omnes, unicam eſſe & ſimplicem eſſentiam ſpiritualem, quam Deum vocamus; eumque æternum, incomprehenſibilem, inviſibilem, immutabilem, inſi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

infinitum, omnipotentem, ſumme ſapientem, juſtum, & bonum, omniumque bonorum fontem uberrimum.

II.

Duobus autem modis eum cognoſcimus: primo, per creationem, conſervationem, atque totius mundi gubernationem: quandoquidem is coram oculis noſtris eſt, inſtar libri pulcherrimi, in quo creaturæ omnes, magnæ minoreſque, loco characterum ſunt, qui nobis Dei inviſibilia contemplanda exhibẽt: æternam nempe ejus potentiam & divinitatem, ut Paulus Apoſtolus loquitur Rom. 1.20. Quæ omnia ad convincendos & inexcuſabiles reddendos homines, ſufficiunt. Secundo, ipſe ſeſe nobis longe manifeſtius & plenius in ſacro & divino ſuo verbo cognoſcendum præ-

ἀπέραντον, παντοδύναμον, ὁλοτελεῖ σοφίᾳ, δικαιοσύνῃ, χρηστότητι, καὶ ἀέναον πηγὴν πάντων ἀγαθῶν.

β'.

Ἐπιγινώσκομεν αὐτὸν κατὰ δύο τρόπους· πρῶτον μὲν ἀπὸ κτίσεως καὶ διατάξεως, ἔτι τε καὶ κυβερνήσεως κόσμου, ὅς ἐστι πρὸ ἡμετέρων ὀφθαλμῶν ὥσπερ αἰεὶ βίβλος κοσμία, καὶ τὰ ποιήματα μεγάλα τε καὶ μικρὰ γραμμάτων δίκην φανερούντων ἡμῖν τὰ ἀόρατα τοῦ θεοῦ, τήν τε ἀΐδιον αὐτοῦ δύναμιν καὶ θειότητα, καθάφησι Παῦλος ὁ ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους α'. καὶ ταῦτα δὴ σύμπαντα ἀρκεῖ πρὸς τὸ τοὺς ἀνθρώπους ἐλέγξειν καὶ ἀναπολογήτους καταστήσειν. δεύτερον δὲ, σαφέστερον ἔτι καὶ τελειότερον ἑαυτὸν ἡμῖν δηλοῖ ὁ Θεὸς δι' ἁγίου αὐτοῦ καὶ θείου λόγου,

ἐφ' ὅσον δηλαδὴ ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ ἐπιτήδειόν ἐστιν, αὐτῷ πρὸς δόξαν, καὶ τοῖς ἑαυτοῦ πρὸς σωτηρίαν.

γʹ.

Ὁμολογοῦμεν ὅτι οὐ θελήματι ἀνθρώπου ἠνέχθη ποτὲ λόγος Θεοῦ, ἀλλ' ὑπὸ πνεύματος ἁγίου φερόμενοι ἐλάλησαν οἱ ἅγιοι Θεοῦ ἄνθρωποι, ὡς ὁ ἐν ἁγίοις Πέτρος φησίν. ὕστερον ὁ Θεὸς διαφερόντως ἡμῶν καὶ τῆς ἡμετέρας φροντίζων σωτηρίας, τοὺς αὐτοῦ δούλους προφήτας τε καὶ ἀποστόλους ἐκέλευσε τὸν φανερωθέντα ἑαυτοῦ λόγον ἐγγράφως παραδώσειν, καὶ αὐτὸς δὲ τῷ αὐτοῦ δακτύλῳ ἔγραψε τὰς δύο νόμου πλάκας. ἀνθ' ὧν τάσδε τὰς γραφὰς ἁγίας καὶ θείας προσαγορεύομεν.

δʹ.

Περιλαμβάνομεν τὴν θείαν γραφὴν τοῖς δύο

bet, quantum quidem id, ad gloriam ipſius, noſtramque, in hac vita, ſalutem neceſſarium eſt.

III.

Confitemur, hoc Dei verbum, non humana voluntate allatum, traditumque fuiſſe: ſed ſanctos Dei viros divino afflatos ſpiritu, locutos eſſe, ut beatus Petrus ait. Poſtea vero Deus, pro ſingulari cura, quam de nobis, noſtraque ſalute gerit, ſervis ſuis Prophetis & Apoſtolis mãdavit, ut ſua illa oracula ſcriptis conſignarent. Quin & ipſe, duas tabulas legis, digito ſuo exaravit. Atque hanc ob cauſam, ſcripta hujuſmodi, ſacras & divinas ſcripturas appellamus.

IV.

Sacram autem ſcripturam, duobus volumini-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

minibus Veteris nimirum, & Novi Teſtamenti, complectimur: qui ſunt libri Canonici. Quibus nihil opponi poteſt. Eorum in Dei eccleſiâ hic eſt catalogus. Veteris quidem Teſtamenti, Quinque libri Moſis; nempe, Geneſis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Liber Ioſuæ, Iudicum, Ruth, duo libri Samuelis, & duo Regum, duo libri Chronicorum, qui Paralipomenon dicuntur: primus Eſdræ, Nehemias, Eſther. Item, Iob, Pſalmi Davidis, Tres libri Salomonis, videlicet Proverbia, Eccleſiaſtes, & Canticum Canticorum: Quatuor Prophetæ Majores; Eſaias, Ieremias, cum ejuſdem Threnis, Ezechiel, & Daniel: inde reliqui duodecim Minores Prophetæ; nempe, Oſeas, Ioël, Amos Abdias, Ionas, Micheas, Nahum, Habacuc, Zophonias, Ag-

συστήμασι βιβλίων κανονικῶν καὶ ἀναντιλέκτων, παλαιᾶς δηλαδὴ καὶ νέας διαθήκης. ὧν οὗτος κατεστάθη ἐν τῇ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ ὁ ἔλεγχος καὶ τάξις. πεντάτευχος ἤγουν Γένεσις, Ἔξοδος, Λευιτικὸν, Ἀριθμοὶ, Δευτερονόμιον, Ἰησοῦς Ναυῆ, Κριταὶ, Ῥοὺθ, δύο τοῦ Σαμουὴλ, δύο Βασιλειῶν, δύο χρονικῶν, ἐπίκλην Παραλειπομένων, Ἔσδρου πρῶτον, Νεεμίας, Ἐσθὴρ, Ἰὼβ, Ψαλτήριον Δαβὶδ, Σολομῶντος τρία· Παροιμίαι, Ἐκκλησιαστὴς, Ἆσμα ἀσμάτων. προφῆται μείζονες τέτταρες· Ἡσαΐας, Ἱερεμίας, σὺν τοῖς Θρήνοις αὐτοῦ, Ἰεσεκιὴλ, Δανιήλ. εἶτα οἱ λοιποὶ δώδεκα ἐλάττονες· Ὠσηὲ, Ἰωὴλ, Ἀμὼς, Ἀβδιοὺ, Ἰωνᾶς, Μιχαίας, Ναοὺμ, Ἀββακοὺμ, Σοφονίας, Ἀγγαῖος,

γαῖος, Ζαχαρίας, Μα-
λαχίας. κοινῆς δὲ διαθή-
κης, Εὐαγγελισταὶ τέτα-
ρες, ἅγιος Ματθαῖος,
ἅγ. Μάρκος, ἅγ. Λου-
κᾶς, ἅγ. Ἰωάννης, πρά-
ξεις τῶν ἀποστόλων, τεσσα-
ρεσκαίδεκα Ἐπιστολαὶ ἁ-
γίου Παύλου, ἡ πρὸς Ῥω-
μαίους, δύο πρὸς Κοριν-
θίους, πρὸς Γαλάτας,
πρὸς Ἐφεσίους, πρὸς Φι-
λιππησίους, πρὸς Κολοσ-
σαεῖς, δύο πρὸς Θεσσα-
λονικεῖς, δύο πρὸς Τι-
μόθεον, πρὸς Τίτον, πρὸς
Φιλήμονα, πρὸς Ἑ-
βραίους. τῶν τε ἄλλων ἀπο-
στόλων ἑπτά· ἡ Ἰακώβου,
δύο Πέτρου, τρεῖς Ἰωάννου,
ἡ Ἰούδα, καὶ Ἀποκάλυψις
Ἰωάννου τοῦ Ἀποστόλου.

ε΄.

Πάντα δὲ μόνα τὰ εἰ-
ρημένα βιβλία ὡς ἀβέ-
βηλα καὶ κανονικὰ πάσης
ἀποδοχῆς ἀξιοῦμεν, εἰς τὸ
τὴν ἡμῶν πίστιν κατὰ ταῦ-
τα κυβερνᾶσθαι, ἐν τούτοις θεμελιοῦσθαι, ἐκ

gæus, Zacharias, Malachias. Novi vero Teſtamenti; Quatuor Euangeliſtæ: Sanctus ſcilicet Matthæus, Marcus, Lucas, & Iohannes; Acta apoſtolorum, Quatuordecim Epiſtolæ S. Pauli quæ ſunt, ad Romanos, ad Corinthios duæ, Galatas, Epheſios, Philippenſes, Coloſſenſes, ad Theſſalonicenſes duæ, ad Timotheum duæ, ad Titum, Philemonem, Hebræos: & ſeptem epiſtolæ reliquorum Apoſtolorum, nempe Iacobi, Petri duæ, Iohannis tres, Iudæ, Apocalypſis, denique S. Iohannis Apoſtoli.

V.

Hoſce omnes libros ſolos pro ſacris & Canonicis recipimus, ut ad eos, veluti ad regulam, fides noſtra exigatur, iiſque, tanquam

fundamento innitatur & ſtabiliatur. Eaque omnia, quæ illis continentur, abſque omni dubitatione credimus: idque non tam, quod Eccleſia eos pro hujuſmodi recipiat & approbet, quam imprimis, quod Spiritus Sanctus in cordibus noſtris teſtetur, à Deo profectos eſſe, comprobationemq; ejus in ſe ipſis habeant. quum vel ipſi cœci, ea quæ in illis prædicta fuerunt, eveniri, ipſo quaſi contactu deprehendant.

τούτων βεβαιοῦσθαι. καὶ πάντα τὰ τούτοις περιεχόμενα ἀδιστάκτως πιστεύομεν. οὐχ ὅλως διὰ τὸ ὑπὸ ἐκκλησίας αὐτὰ δεδοκιμασμένα τοιαύτης προτιμίας τετυχέναι, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον διὰ τὸ μαρτυρεῖν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν τὸ ἅγιον πνεῦμα ὡς θεόπνευστά ἐστιν, ὁμοίως τε διὰ τὸ ἔχειν αὐτὰ παρ᾽ αὐτοῖς τὴν αὐτομαρτυρίαν, ἐπειδήπερ καὶ τυφλοῖς πρόδηλον ὡς τὰ ἐν αὐτοῖς προφητευόμενα ἅπαντα πέρας λαμβάνει.

VI.

Differentiam porro conſtituimus inter libros hoſce ſacros, & Apocryphos; qui ſunt, Tertius & Quartus Eſdræ: Libri Tobiæ, Iudith, Sapientiæ, Eccleſiaſtici, Baruch cum epiſtola Ieremiæ, Adjectiones ad Eſtherem Canticum in fornace

ϛʹ.

Χωρίζομεν τάσδε τὰς ἁγίας βίβλους ἀπὸ τῶν λεγομένων ἀποκρύφων, ὧν οὗτος ὁ ἔλεγχος· Ἔσδρα τρίτη καὶ τετάρτη, Τωβίτ, Ἰουδὴθ, Σοφία ἐπίκλην Σολομῶντος, Σοφία Σειρὰχ, Βαροὺχ σὺν τῇ ἐπιστολῇ Ἱερεμίου, τὰ τῇ Ἐσθὴρ ἱστορίᾳ προστεθειμένα, Ὠδὴ τριῶν παίδων ἐν

ἐν τῇ καμίνῳ τοῦ πυρὸς, Σωσάννης ἱστορία, περὶ τοῦ Βὴλ καὶ δράκοντας, προσευχὴ τοῦ Μανασσῆ, καὶ δύο λόγοι Μακκαβαίων. καὶ ταύτας τὰς βίβλους ἔξεστι μὲν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀναγινώσκειν καὶ εἰς διδασκαλίαν προχειρίζεσθαι ἐφ᾽ ὅσον ταῖς κανονικαῖς γραφαῖς ἁρμόζουσαι τυγχάνουσι, πλὴν πολὺ ἀπολείπουσι τοῦ δόγμα τι ἢ μέρος τῆς χριστιανικῆς πίστεως δι᾽ αὐτῶν στηρίζεσθαι, μὴ ὅτι γε τῶν ἑτέρων θεοπνεύστων οὐσῶν τὸ αὐτόπιστον μειῶσαι οἷαί τ᾽ ὦσι.

ζ.

Πιστεύομεν ταύτην τὴν ἁγίαν γραφὴν τὸ Θεοῦ θέλημα τελείως περιέχειν, καὶ ὅσα ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει πιστεύειν ὅπως σωθῇ ἱκανῶς ἐν αὐτῇ διδάσκεσθαι. ἐπεὶ γὰρ ὁ τρόπος λατρείας ἧς ἡμῖν ἀπαιτεῖ ὁ Θεὸς διεξοδικῶς αὐτόθι συγγέγρα-

trium puerorum, Hiſtoria Suſannæ, Idoli Belis, & Draconis: Oratio Manaſſis, duo præterea libri Machabæorum: quos quidem Eccleſia legere, & ex iis documenta de rebus cum libris Canonicis conſentientibus deſumere poteſt: At nequaquam ea ipſorum vis & auctoritas eſt, ut ex ullo teſtimonio ipſorum aliquod dogma de fide aut religione Chriſtiana certo conſtitui poſſit: tantum abeſt, ut divinorum illorum librorum auctoritatem imminuere valeant.

VII.

Credimus Sacram hanc Scripturam, Dei voluntatem perfecte complecti, & quodcunque ab hominibus, ut ſalutem conſequantur, credi neceſſe eſt, in illa ſufficienter edoceri. Nam quum illic omnis divini cultus ratio quem Deus à nobis exigit, fuſiſſime deſcri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

pta ſit, nulli hominum, ne apoſtolis quidem, fas eſt aliter docere, quam jam pridem in Sacris literis edocti ſumus, imo vero, etiamſi è cœlo angelus foret, ut ait Apoſtolus Paulus. Quum enim vetitum ſit, nequis Dei verbo quicquam addat aut detrahat, ſatis eo ipſo demonſtratur, doctrinam illius perfectiſſimam omnibuſque modis conſummatam eſſe. Sed nec cum divinis iiſdem ſcripturis, ulla hominum, quantumvis ſanctitate prædi torum, ſcripta, neque ulla conſuetudo, cum divina veritate, (veritas enim rebus omnibus antecellit) neque multitudo, neque antiquitas, neque temporum, perſonarumque Succeſſio, neque Concilia, Decreta, aut ſtatuta, comparari poſſunt: omnes enim homines mendaces ex ſe ipſis ſunt, ipſaque vanitate vaniores. Idcirco

πται, οὐκ ἔξεστιν ἀνθρώποις κἂν ἀπόστολοι ὦσι, διάφορόν τι διδάσκειν τῶν δι' ἁγίας γραφῆς διδασκομένων· ἀλλά τε τοῦ ἁγ. Παύλου λέγοντος, οὐδὲ κἂν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ ὑπάρχῃ, ἐκ τοῦ γὰρ κωλῦσαι τὸν Θεὸν τῷ ἑαυτοῦ ῥήματι ὅλως οὐδὲ ἐπιθεῖναι οὐδὲν, οὐδὲ ἀφελεῖν, καταμαθεῖν ἐστιν ὡς ἐκ παντὸς τρόπου αὐτοτελὴς αὕτη ἡ διδαχή. ἔτι δὲ οὔτε ἀνθρώπων συγγράμματα κἂν ἁγιότητι διαφερόντων, οὔτε συνήθειαν, οὔτε πλῆθος κἂν ᾖ μέγιστον, οὔτε ἀρχαιότητα, οὔτε χρόνων ἢ καὶ καθηγητῶν διαδοχὴν, οὔτε συνόδους, οὔτε ἐντάλματα, οὔτε δόγματα ταῖς θείαις γραφαῖς, ἐν τῇ πάντα ὑπερβαλλούσῃ Θεοῦ ἀληθείᾳ ἐξισάζειν θέμις ἐστί. ψευδεῖς γὰρ φύσει πάντες οἱ υἱοὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ματαιότης ματαιοτήτων. ὧν ἕνεκα

ὀλοψυ-

ὁλοψύχως ἀποδοκιμάζομεν ὁτιοῦν τούτῳ τῷ κανόνι ἀπλανεῖ οὐχ ἁρμόττον ἁλίσκεται, καθὼς οἱ ἀπόστολοι ἡμᾶς ἐδίδαξαν, εἰπόντες, δοκιμάζετε τὰ πνεύματα εἰ ἐκ Θεοῦ ἐστι. καὶ αὖθις, εἴ τις ἔρχεται πρὸς ὑμᾶς καὶ ταύτην τὴν διδαχὴν οὐ φέρει, μὴ λαμβάνετε αὐτὸν εἰς οἰκίαν.

toto animo rejicimus quicquid cum certiſſima hac regula non convenit, quemadmodum edocti ab Apoſtolis ſumus, cum dicunt: Probate ſpiritus an ex Deo ſint. Item, ſi quis venit ad vos & hanc doctrinam non adfert, ne recipite eum in domum veſtram.

η'.

Ἀκολούθως ταύτῃ τῇ ἀληθείᾳ καὶ θείῳ λόγῳ πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεόν, ὅς ἐστι μία καὶ μόνη οὐσία ἐν ᾗ ὑπάρχουσι τρεῖς ὑποστάσεις, ἀληθῶς, καὶ τῷ ὄντι, καὶ περὶ αἰώνων, κεχωρισμέναι ἀπ' ἀλλήλων κατὰ τὰς ἀκοινωνήτους ἑαυτῶν ἰδιότητας, ἀμέλει ὁ πατήρ, καὶ ὁ υἱός, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα. ὁ μὲν πατὴρ αἰτία καὶ ἀρχὴ καὶ δημιουργὸς πάντων εἴτε ὁρατῶν εἴτε ἀοράτων, ὁ δὲ υἱὸς λόγος, σοφία καὶ χαρακτὴρ τοῦ πατρός, τὸ δὲ ἅγιον πνεῦμα

VIII.

Secundum hanc veritatem & Dei verbum, Credimus in unum Deum, qui eſt unica eſſentia, in qua tres ſunt perſonæ incõmunicabilibus proprietatibus ab æterno revera ac reipſa diſtinctæ, nempe Pater, Filius & Spiritus Sanctus: Pater omnium rerum, tam viſibilium quam inviſibilium cauſa, origo, atque principium eſt. Filius eſt Verbum, Sapientia, & Imago Patris: Spiritus San-

ctus, virtus & potentia æterna, à Patre Filioque procedens. Veruntamen hæc diſtinctio non efficit, ut Deus in tres ſit diviſus; quandoquidē ſcriptura nos docet, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, ſingulos diſtinctam habere ſuis proprietatibus hypoſtaſin. Ita tamen, ut tres hæ perſonæ tantum ſint unus & ſolus ille Deus. Manifeſtum itaque eſt, Patrem non eſſe Filium, neque Filium eſſe Patrem; ſimiliter Spiritum Sanctum nec Patrem neq; Filium eſſe. Interim Perſonæ illæ ita diſtinctæ non ſunt diviſæ: neque inter ſe confuſæ aut permixtæ. Non enim Pater carnem aſſumſit, ut nec Spiritus Sanctus, ſed ſolus Filius. Pater nunquam ſine Filio ſuo, nec ſine Spiritu ſuo Sancto fuit. Quia tres hi in una eademque eſſentia, æternitate ſunt æquales. Nihil hîc prius

ἡ ἐκ πατρός τε καὶ υἱοῦ ἐ
πορευομένη ἀΐδιος δ
ναμις. οὐ γὲ μὴν διαιρεῖ
ται διὰ ταύτης τῆς δια
στολῆς εἰς τρία μέρη
Θεῖον. διδάσκει γὰρ ἡμᾶ
ἡ ἁγία γραφὴ ὅτι ὁ πα
τὴρ, καὶ ὁ υἱὸς, καὶ τὸ ἅγι
πνεῦμα, ἰδίαν μὲν ἕκαστ
ὑπόστασιν τοῖς οἰκείοι
γνωρίσμασι διακεκρι-
μένην ἔχουσιν, ὁμοῦ δὲ α
τρεῖς αὗται ὑποστάσεις
εἷς καὶ μόνος ὑπάρχουσι
Θεός. Δῆλον οὖν ὡς οὐδὲ ὁ
πατὴρ ὁ υἱός ἐστιν, οὐδὲ ὁ
υἱὸς ὁ πατὴρ, οὐδὲ τὸ ἅγιον
πνεῦμα τὸ ἕτερον τῶν εἰρη-
μένων προσώπων, ἀδιαι-
ρέτως γὰρ αἱ ὑποστάσεις ἅ-
μα καὶ ἀσυγχύτως δια-
φέρουσι. μόνος γὰρ ὁ υἱὸς τὴν
σάρκα ἔλαβεν, ἀλλ᾽ οὐχ ὁ
πατὴρ οὐδὲ τὸ ἅγιον πνεῦ-
μα. ὁ πατὴρ οὐδέ ποτε ὑπ-
έστη χωρὶς τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου
πνεύματος. συναΐδιοι
γὰρ οἱ τρεῖς καὶ ὁμοούσιοι.
κἀν ταύτῃ τῇ τριάδι οὐδὲν
πρότε-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

πρότερον ἢ ὕστερον, οἱ γὰρ τρεῖς ἕν εἰσι, τήν τε ἀλήθειαν, καὶ δύναμιν, καὶ χρηστότητα, καὶ εὐσπλαγχνίαν.

θ'.

Σαφηνίζουσιν ἡμῖν τῶν λεχθέντων τὸ ἀληθὲς αἵ τε τῆς ἁγίας γραφῆς μαρτυρίαι, καὶ δὴ καὶ αὐτῶν τῶν ὑποστάσεων ἐργασίαι, μάλιστα ὧν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς αἰσθανόμεθα. μαρτυρίας μὲν τῆς παναγίας τριάδος πίστιν ἡμῖν ἀσφαλιζούσας ἡ παλαιὰ διαθήκη ἀφθόνως χορηγεῖ, ὧν οὐχ οὕτως λυσιτελής ἐστι περὶ τὸ πλῆθος σπουδάζειν ὡς ἐκλέγειν τὰ ἐξαίρετα. ἐν γενέσει λέγεται ὁ Θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, καὶ τὰ ἑξῆς. καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον (καθ' ἑαυτοῦ εἰκόνα) κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. καὶ πάλιν· Ἰδοὺ Ἀδὰμ γέγονεν ὡς

eſt aut poſterius, quum omnes tres unum ſint, tum veritate & potentia, tum bonitate & miſericordia.

IX.

Hæc vero omnia cognoſcimus, tam ex Sacræ Scripturæ teſtimoniis, quam ipſarum perſonarũ effectis, iiſque potiſſimum quæ in nobis ipſis percipimus. Et ſacræ quidem ſcripturæ teſtimonia, quæ nos docent Sanctam hanc Trinitatem credere, in compluribus Veteris Teſtamenti locis extant; quæ non tam numeranda quam ſeligenda, diſcernendaque ſunt. Libro Geneſeos dicit Deus, Faciamus hominem ad imaginem noſtram, & ſecundum ſimilitudinem noſtram, &c. Deus itaque creavit hominem ad imaginẽ ſuam: marem & fœminam creavit eos. Item: Ecce Adam factus eſt tanquam

quam unus è nobis. Ex eo quod ait: Faciamus hominem ad imaginem noſtram, plures eſſe in Deitate perſonas apparet: Cum vero inquit: Deus creavit, unitatem indicat. Verum id quidem eſt, ibidem non exprimi quot ſint perſonæ, ſed quod nobis in Teſtamento veteri paulo eſt obſcurius, id perſpicuum eſt admodum in Novo. nam quum Dominus noſter in Iordane baptizaretur, Patris vox audita fuit, dicentis: Hic eſt Filius meus dilectus: Filius in aquis viſus eſt: Spiritus Sanctus ſub ſpecie columbæ apparuit. Quin etiam in omnium fidelium baptiſmo hæc formula à Chriſto præſcripta fuit, Baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. In Euangelio Sancti Lucæ, Angelus Gabriel Mariam

εἷς ἐξ ἡμῶν. ταῦτα τῶν μὲν ὑποστάσεων πληθυντικά ἐστιν, εἰπόντος Θεοῦ· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ᾽ εἰκόνα ἡμετέραν, ἑνίζει δὲ τὴν οὐσίαν, εἰπόντος· ἐποίησεν ὁ Θεός. ἔνθα ὁ μὲν ἀριθμὸς τῶν θείων ὑποστάσεων οὐ σαφῶς δηλοῦται, ἀλλὰ τὸ ἡμῖν ἀσαφὲς πως ἐν παλαιᾷ διαθήκῃ ἡ νέα ἱκανῶς σαφηνίζει. Βαπτιζομένου γὰρ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἠκούσθη ἡ φωνὴ τοῦ πατρὸς, λέγοντος· οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός. ὁ δὲ υἱὸς ὤφθη ἐν ὕδατι, τὸ δὲ ἅγιον πνεῦμα ἐφανερώθη σωματικῷ εἴδει ὡς περιστερά. ἀλλὰ καὶ ἐν πάντων τῶν πιστῶν βαπτίσματι τοιοῦτον τινὰ ὅρον ἔθηκεν ὁ Χριστός· Βαπτίζετε πάντα τὰ ἔθνη εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίῳ ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ τῇ Μαριὰμ

ὡδέπως

ὡδέπως εἶπε, πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπί σε, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι, διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἐκ σοῦ ἅγιον κληθήσεται υἱὸς Θεοῦ. καὶ ὁ Παῦλος· ἡ χάρις τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου πνεύματος μετὰ πάντων ὑμῶν. καὶ ὁ Ἰωάννης· τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁ πατὴρ, ὁ λόγος, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα. καὶ οὗτοι οἱ τρεῖς ἕν εἰσι. πληροφοροῦσιν ἡμᾶς πᾶσαι αἱ προκεχειρισμέναι γραφαὶ, ὡς ἐν μιᾷ τῆς Θεότητος οὐσίᾳ τρεῖς θεωροῦνται ὑποστάσεις. καὶ ταύτην τὴν διδαχὴν ὑπὲρ πᾶσαν κατάληψιν σοφίας οὔσαν ἀνθρωπίνης, οὐδὲν ἧττον ἐν τῷ παραυτίκα κατὰ τὸ ῥῆμα τοῦ Θεοῦ πιστεύομεν, τὴν ἐναργεστάτην αὐτῆς ἐπίγνωσιν ἅμα καὶ ἀπόλαυσιν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐσομένην ἀναμένοντες. μετὰ τάδε ἐπινοητέον καὶ τὰς

Matrem Domini noſtri ita alloquitur: Spiritus Sanctus ſuperveniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit te: propterea id etiam quod naſcetur ex te ſanctum, Filius Dei vocabitur. Item: Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti, & charitas Dei, & communicatio Spiritus Sancti ſit vobiſcum. Et, Tres ſunt qui teſtificantur in cœlo, Pater, Sermo, & Spiritus Sanctus, atque hi tres unum ſunt. Quibus omnibus locis plene docemur, tres eſſe in unica Dei eſſentia perſonas. Quamvis autem hæc doctrina omnem humani ingenii captum longe excedat, nihilominus illam ex Dei verbo nunc quidem credimus, expectamus vero perfectam ejus notitiam fruitionemque in cœlis. Notanda ſunt porro etiam

singu-

ſingularia trium harum Perſonarum erga nos officia & effecta. Pater vocatur noſter Creator, virtute ſua; Filius noſter eſt ſervator & Redemtor, ſanguine ſuo; Spiritus autẽ Sanctus, noſter ſanctificator, ſua in cordibus noſtris inhabitatione. Atque hæc Sanctæ Trinitatis doctrina, jam inde ab Apoſtolorum ætate, in huncuſque diem, in vera eccleſia ſemper aſſerta & conſervata fuit, adverſus Iudæos, Mahumetanos, atque quoſdam pſeudochriſtianos hæreticoſq;, utpote Marcionem, Manetem, Praxeam, Sabellium, Paulũ Samoſatenum, Arrium, & ſimiles alios, qui jure meritoque ab Orthodoxis Patribus condemnat fuerunt. Idcirco in hoc negotio, lubenter recipimus tria illa ſymbola; Apoſtolorum ſcili-

διωρισμένας τάξεις τε καὶ ἐργασίας τῶν τριῶν ὑποστάσεων, τὰς εἰς ἡμᾶς. ὁ μὲν οὖν πατὴρ ὁ ἡμῶν ποιητὴς ὀνομάζεται, διὰ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως, ὁ δὲ υἱὸς ὁ ἡμῶν σωτὴρ, δι' αἵματος αὐτοῦ, τὸ δὲ ἅγιον πνεῦμα τὸ ἁγιάζον ἡμᾶς διὰ τῆς ἐνοικήσεως αὐτοῦ ἐν ταῖς καρδίαις. αὕτη ἡ περὶ τῆς ἁγίας τριάδος διδαχὴ ἀεὶ ἐτηρήθη ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ τῶν χριστιανῶν ἐκκλησίᾳ ἐκ τοῦ τῶν ἀποστόλων χρόνου μέχρι τοῦ νῦν, κατὰ Ἰουδαίων, Μαωμεθιστῶν, καί τινων ψευδοχριστιανῶν καὶ αἱρετικῶν, ἀμέλει Μαρκίωνος, Μανέος, Πραξέου, Σαβελλίου, Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, Ἀρείου, καὶ τῶν ἄλλων τούτοις παραπλησίων, ὧν εὐλόγως οἱ ἅγιοι πατέρες πάλαι κατεψηφίσαντο. διόπερ ἀσμένως ἐν ταύτῃ τῇ πραγματείᾳ ὑποδεχόμεθα τάτε τρία σύμβολα, τὸ τῶν ἀποστόλων δηλαδὴ,

τὸ τ

τὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, καὶ τὸ τοῦ ἐν ἁγίοις Ἀθανασίου. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ τοῖς ἀρχαίοις πατράσι παρεμφερῆ τοῖς λεχθεῖσι κυρωθέντα.

ι΄.

Πιστεύομεν Ἰησοῦν Χριστὸν κατὰ τὴν αὐτοῦ θεότητα θεοῦ υἱὸν εἶναι μονογενῆ, πρὸ αἰώνων γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα οὐδὲ κτισθέντα (κτίσμα γὰρ ἂν εἴη) ὁμοούσιον τῷ πατρὶ, συναΐδιον, χαρακτῆρα τῆς ὑποστάσεως καὶ ἀπαύγασμα τῆς δόξης αὐτοῦ, κατὰ πάντα ἴσα αὐτῷ, υἱὸν θεοῦ ἀπ' αἰώνων, ἀλλ' οὐ μόνον τὸ ἀφ' οὗ τῆς ἀνθρωπότητος μετέσχηκεν. ὅπως αὗται αἱ μαρτυρίαι ἐκ παραλλήλου τεθεῖσαι δηλοῦσιν· ὁ μὲν οὖν Μωΰσης τὸν θεὸν πεποιηκέναι τὸν κόσμον παραδίδωσιν· ὁ δὲ Ἰωάννης, πάντα, λέγει, διὰ τοῦ λόγου (θεὸς δὲ ὁ λόγος) ἐγένετο. καὶ ὁ ἀπόστολος θεὸν

cet, Nicænum, & Athanaſii: ſimiliterque ea, quæ à Veteribus Patribus juxta illorum ſymbolorum ſententiam ſtatuta ſunt.

X.

Credimus Ieſum Chriſtum, ſecundum naturam ſuam divinam unigenitum Dei Filium eſſe; ab æterno genitum, non factum, aut creatum (ita enim foret creatura) ſed ejuſdem cum Patre eſſentiæ, coæternum, expreſſam imaginem hypoſtaſeos Patris, & ſplendorẽ gloriæ ipſius in omnibus illi æqualem. Qui quidem Dei filius eſt, non tantum ab eo tempore quo noſtram naturam aſſumſit, ſed ab omni æternitate, ut hæc teſtimonia inter ſeſe collata nos docent: Moyſes ait, Deum mundum creaſſe: Sanctus vero Iohannes, Omnia per Sermonem facta fuiſſe, quem & Deum vocat: Et Apoſtolus, Deum

ſecula

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

ſecula feciſſe per filium ſuum. Item, Deum creaſſe omnia per Ieſum Chriſtum. Neceſſe itaque, eum qui Deus, Sermo, Filius, & Ieſus Chriſtus nominatur, jam tum extitiſſe quum ab ipſo omnia crearentur. Ideoque Propheta Michæas inquit, Exitus ejus ab initio, à diebus æternitatis. Et Apoſtolus, eſt abſque initio dierum, & abſque fine vitæ. Eſt igitur verus & æternus ille Deus, atque omnipotens, quem invocamus, adoramus, & colimus.

XI.

Credimus præterea & confitemur, Spiritum Sanctum à Patre & Filio ab æterno procedere: non itaque factum, nec creatum, neque etiam genitum, ſed ſolummodo ab utroque procedentem: qui ordine tertia in Trinitate Perſona eſt, ejuſdem eſſentiæ, majeſtatis & gloriæ cum Patre

δι᾽ υἱοῦ τοὺς αἰῶνας ποιῆσαι, καὶ αὖθις, θεὸν ἐν τῷ υἱῷ τὰ πάντα κτίσαι γέγραφεν. ἀνάγκη οὖν τὸν ὀνομαζόμενον θεὸν, υἱὸν, Ἰησοῦν Χριστὸν, ὑπάρξαι ἤδη ἀφ᾽ οὗ χρόνου τὰ πάντα δι᾽ αὐτοῦ ἐποιεῖτο. διὸ καὶ ὁ προφήτης Μιχαίας, ἔξοδος αὐτοῦ, λέγει, ἀπ᾽ ἀρχῆς, ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος. καὶ ὁ ἀπόστολος. μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν μήτε ζωῆς τέλος ἔχων. ἄρα οὖν οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς καὶ αἰώνιος θεὸς, ὁ παντοκράτωρ, ὃν προσευχῆς, δεέσεως καὶ λατρείας ἀξιοῦμεν.

ια΄.

Πιστεύομεν προσέτι καὶ ὁμολογοῦμεν ὅτι τὸ ἅγιον πνεῦμα ἀπ᾽ αἰώνων ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ ἐκπορεύεται, οὐ κτιστὸν, ἀλλ᾽ ἐξ ἀμφοτέροιν ἐκπορευτὸν, τὸ τρίτον τὴν τάξιν τῆς τριάδος πρόσωπον, ὁμοούσιον, καὶ ὁμόδοξον τῷ πατρὶ

καὶ τῷ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

καὶ τοῦ υἱοῦ ἀληθινὸς τῷ ὄντι καὶ αἰώνιος θεὸς, καθάπερ ἡμᾶς τὰ ἱερὰ γράμματα διδάσκει.

ιβ'.

Πιστεύομεν ὅτι ὁ πατὴρ διὰ τοῦ ἑαυτοῦ λόγου τουτέστι διὰ τοῦ υἱοῦ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πᾶν ὃ γέγονεν, ὅταν αὐτῷ εὐδόκησεν, ἐξ οὐδενὸς ἐποίησε, μεταδιδοὺς ἑκάστῳ τὸ εἶναι, τὴν μορφὴν, τὸ εἶδος, καὶ διακεκριμένας τάξεις εἰς τὸ τῷ ἑαυτῶν κτιστῇ ὑπουργήσειν. καὶ ὅτι εἰσέτι τὰ πάντα φέρει καὶ κυβερνᾷ τῇ αἰωνίῳ αὐτοῦ προνοίᾳ τε καὶ ἀμετρήτῳ δυνάμει, ὅπως τῷ μὲν ἀνθρώπῳ τὰ λοιπὰ ποιήματα, Θεῷ δὲ ὁ ἄνθρωπος δουλεύῃ. πρὸς τούτοις καὶ τοὺς ἑαυτοῦ ἀγγέλους ἐποίησεν, ἀγαθοὺς τὴν φύσιν, εἶναι αὐτοὺς λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς ἐκλεκτούς. ὧν οἱ μὲν τῆς ὑπεροχῆς ἧς ἐνεκτίσθησαν ἐκπεπτωκό-

Filioque: adeoque verus & æternus Deus, ut nos ſacra Scriptura docet.

XII.

Credimus Patrem per verbum, hoc eſt, Filium ſuum, cœlum & terram, çæteraſque creaturas omnes, quando ipſi viſum fuit, ex nihilo creaſſe; illiſque ſingulis ſuam eſſentiã, formam, & figuram, variaque officia tribuiſſe, ut creatori ſuo inſervirent: eumque etiam nunc eas omnes, pro æterna ſua providentia, & immenſa ſua virtute, ſuſtentare & regere: idque, ut illa quidem homini, homo vero Deo ſuo inſerviat. Creavit præterea Angelos, eoſque bonos; ut nuncii ejus eſſent, electis ejus miniſtrarent; quorum alii ab excellentia in qua eos Deus creaverat, in

perdi.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

perditionem æternam prolapſi ſunt; alii, divina gratia, in primo illo ſtatu ſuo perſtiterunt atque permanſerunt. Diaboli autem & cacodæmones ita corrupti ſunt, ut Dei omniſque boni ſint hoſtes, qui omnibus viribus, Eccleſiæ ac ſingulis ejus membris, veluti prædones, inſidiantur, ut impoſturis ſuis omnia deſtruant perdantque: Ideoque propria ſua malitia æternę condemnationi adjudicati, horrenda tormenta indies expectant. Ac proinde deteſtamur Sadducæorum errorē, qui Spiritus & Angelos ullos eſſe negant: itemque & Manichæorum, qui aſſerunt, diabolos ex ſeipſis originem ſuam ducere, & ex propria ſua natura abſque ſui corruptione malos eſſe.

τες αἰωνίῳ φθορᾷ περιέπεσον, οἱ δὲ διὰ χάριτος Θεοῦ ἐκαρτέρουν καὶ τῇ προτέρᾳ τάξει ἐνέμενον. τὰ μὲν οὖν πνεύματα πονηρὰ εἰς τοσοῦτον ἐφθάρη, ὥστε πόλεμον πολεμεῖν ἄσπονδον πρός τε Θεὸν καὶ ἄνθρωπον πάντα φιλόκαλον, τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἑκάστῳ αὐτῆς μέλει καδδύναμιν ληστῶν δίκην ἐπιβουλεύοντα, ἵνα τῇ αὐτῶν πανουργίᾳ πάντα φθείρῃ καὶ ὀλέσῃ. οὗ ἕνεκα διὰ τοσαύτην πονηρίαν εἰς αἰώνιον κατάκριμα καταδικάσθη, καθ᾽ ἡμέραν προσδοκῶντα τὰς φρικτὰς ἑαυτῶν ὀδύνας καὶ βασάνους. βδελυττόμεθα οὖν τὴν τῶν Σαδδουκαίων πλάνην, μὴ λεγόντων ἀγγέλους εἶναι μήτε πνεύματα, καὶ τῶν Μανιχαίων, φλυαρούντων τὸ ἐξ ἑαυτῶν διαβόλους πεφυκέναι, φύσει ἀλλὰ μὴ φθορᾷ πονηροὺς ὄντας.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

ιγ΄.

Πιστεύομεν τὸν Θεὸν τὸν πανάγαθον ὅσα ἐποίησε μηδαμῶς τῷ αὐτομάτῳ ἢ τύχῃ ἀφεῖναι, μᾶλλον δὲ οὕτως κυβερνᾶν τὸ πᾶν καὶ διοικεῖν καθ᾽ ἅγιον θέλημα αὐτοῦ, ὡς μηδὲν ἐν τῷ κόσμῳ συμβαίνειν παρὰ τὴν αὐτοῦ διάταξιν. πλὴν οὐκ ἔνοχος ὁ Θεός ἐστι τῇ ἀδικίᾳ, οὐδὲ αἴτιος τῶν πραττομένων κακῶν. ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ δυνάμεως περιέχει καὶ ἀγαθωσύνῃ ἀπεριλήπτῳ ὥστε καὶ διαβόλου καὶ ἀσεβῶν ἀνθρώπων τὴν αὐτῶν παρανομίαν ἀπεργαζομένων, εὖ μάλα καὶ δικαίως αὐτοῦ τὸ ἔργον διαπράττεσθαι καὶ συντελεῖσθαι. καὶ τὰ μὲν ἔργα αὐτοῦ ἀνεξέταστα ὄντα τῷ ἀνθρωπίνῳ νοῒ οὐ περιέργως ἀκριβοῦν πειράζομεν, ἀλλὰ σεβαζόμεθα προσκυνοῦντες μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης τε καὶ ἐντροπῆς τὰ ἀγνοούμενα μὲν ἡμῖν ὅσια δὲ καὶ δίκαια κρί-

XIII.

Credimus benignum illum Deum, poſtquam res omnes creaſſet, minime eas caſui aut fortunæ permiſiſſe, ſed ſecundum ſanctã ſuam voluntatem eum in modum regere & gubernare, ut nihil in hoc mundo abſque ipſius ordinatione eveniat: quamvis tamen Deus peccatorum quæ fiunt neque auctor neque reus ſit. Tanta enim tamque incomprehenſibilis ipſius potentia & bonitas, ut opus ſuum optime juſtiſſimeque ordinet & exequatur, etiam cum & diabolus & impii injuſte agunt. Quæ vero ita agit, ut humanum excedant ſenſum, in ea nolumus curioſe, ultra quam fert captus noſter, inquirere. Quinimo omni animi ſubmiſſione & reverentia, occulta nobis

nobis Dei judicia, adoramus; ſufficitque nobis, Chriſti eſſe diſcipulos, ut ea duntaxat diſcamus quæ ipſe verbo ſuo nos docet, ut ne uſquam hoſce limites tranſiliamus. Hæc doctrina ineffabilem nobis adfert conſolationem, dum ea erudimur nihil nobis fortuito, nec ſine optimi Patris noſtri & cœleſtis voluntate evenire poſſe. Qui pro nobis cura vere paterna excubat, omneſque ſibi creaturas ita ſubditas habet, ut ne capillus quidem capitis noſtri, qui omnes numerati ſunt, imo nec paſſerculus ullus, humi cadere ſine Patris noſtri voluntate poſſit. In quo quidem toti cõquieſcimus: perſuaſi, eum diabolos omneſque inimicos noſtros veluti habenis continere, ut ſine ejus permiſſione & volun-

ματα τοῦ Θεοῦ, στέργοντες τῷ ὑπὸ Χριστοῦ μαθητεύεσθαι, καὶ μανθάνειν ὅσα ἐν ἁγίῳ αὐτοῦ ῥήματι δεδηλωκὼς ὑπάρχει, τούτους τοὺς ὅρους μὴ παραβαίνοντες. αὕτη ἡ διδαχὴ ἀνέκφραστον ἡμῖν παραμυθίαν χορηγεῖ. μανθάνομεν γὰρ ἐντεῦθεν ὡς οὐδὲν ὅλως ἡμῖν συμβαίνει αὐτοματως, τοὐναντίον δὲ τὰ πάντα ἐκ διατάξεως τοῦ φιλανθρώπου ἡμῶν πατρὸς τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ὅσγε ἀγρυπνεῖ ὑπὲρ ἡμῶν μετὰ φροντίδος πατρικῆς, καὶ ὅσα ἐποίησεν οὕτω κατέχει τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει ὥστε ἄνευ τοῦ πατρὸς ἡμῶν οὐδὲ τρίχα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἡμῶν καταῤῥεύσειν, ἐπειδήπερ πᾶσαι ἠριθμημέναι εἰσὶν, οὐδὲ ὀρνιθάριον πεσεῖν ἐπὶ τὴν γῆν. καὶ τούτοις ἀνενδοιάστως ἐπαναπαυόμεθα, πεπεισμένοι ὅτι καὶ διαβόλους τε πάντας πολεμίους ἡμῶν χαλιναγωγεῖ, οὐκ ἐξὸν αὐτοῖς ἀδικεῖν ἡμᾶς οὐδένα τρόπον

χωρὶς

χωρὶς αὐτοῦ εὐδοκίας καὶ συγχωρήσεως. Κἀνταῦθα ἀπολεγόμεθα τὴν βδελυρὰν τῶν ἐπικουρείων ὑπόληψιν διατεινομένων τὸν Θεὸν οὐδενὸς πρόνοιαν ποιοῦντα ἐᾷν ἀτάκτως τε καὶ πλημμελῶς τὰ πάντα γίνεσθαι.

ιδʹ.

Πιστεύομεν ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἐποίησεν ἐκ πηλοῦ τῆς γῆς καὶ ἐτύπωσεν αὐτὸν κατ᾽ εἰκόνα αὐτοῦ ἀγαθὸν, δίκαιον, ἅγιον, καὶ δυνατὸν ἐν πᾶσιν αὐτοθελῶς ἑαυτὸν τῷ Θεοῦ βουλήματι ἁρμόζειν. πλὴν ἔντιμος ὢν οὐκ ἐπέγνω οὐδὲ τῆς ἑαυτοῦ ὑπεροχῆς πεφρόντικεν, ἀλλὰ ἑαυτὸν ἑκουσίως τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ κατάρᾳ ὑπέταξε τῷ τοῦ διαβόλου ῥήματι προσέχων. ἣν γὰρ ἔλαβεν ἐντολὴν τῆς ζωῆς παραβεβηκὼς καὶ δι᾽ ἁμαρτίας τῷ Θεῷ ἀληθεῖ αὐτοῦ ζωῇ ὁλοσχερῶς ἀπέῤῥωγε, τὴν ὅλην αὐτοῦ φύσιν φθαρεὶς,

tate, nobis nocere nequeant. Eoque rejicimus deteſtandum Epicureorum errorem, qui dicunt, nihil Deum curare, omniaque fortunæ permittere.

XIV.

Credimus Deum ex terræ pulvere hominem creaſſe, & ad ſuam imaginem & ſimilitudinem feciſſe atque effomaſſe; bonum nempe, juſtum, & ſanctum. Qui ſuo ſeſe arbitrio ad divinam voluntatem per omnia componere poſſet. Verum, cum in honore eſſet, id ipſum non intellexit, nec excellentiam ſuam cognovit, ſed ſeipſum, verbis diaboli aurem præbens, peccato, ac proinde morti & maledictioni, volens ſubjecit. Nam, mandatum vitæ quod acceperat, tranſgreſſus eſt: ſeſeque à Deo, qui vera ipſius erat vita, peccato ſuo, penitus divulſit, totamque naturam ſuam corrupit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Quo ſe morti corporeæ & ſpirituali obnoxium reddidit. Atque ita improbus perverſuſque effectus, & in viis ſtudiiſque ſuis corruptus, præclara illa omnia dona, quæ à Deo acceperat, amiſit: Adeo ut ipſi tantum exigua quædam illorum veſtigia remanſerint: quæ tamen ad reddendum eum inexcuſabilem ſufficiant; quoniam quicquid in nobis eſt lucis, in tenebras verſum eſt, ut ſcriptura nos docet, dicens; Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Vbi S. Iohannes homines tenebras appellat. Idcirco rejicimus, quæcunq; cum his pugnantia de libero hominis arbitrio docentur; utpote qui tantum ſervus eſt peccati, neque quicquam ex ſe habere poteſt, niſi datum ſit illi

καὶ διὰ τούτου θανάτου ἑαυτὸν σωματικοῦ ἅμα καὶ πνευματικοῦ ἔνοχον κατέστησε, καὶ ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ ἀσεβὴς, διεστραμμένος καὶ διεφθαρμένος ὢν τὰ περιλαμπῆ αὐτοῦ χαρίσματα ὧν ἠξιώθη παρὰ Θεοῦ ἁπαξαπλῶς ἀποβέβληκε· ὡς οὐδὲν ἄλλο αὐτῷ ὑπόλοιπον εἶναι εἰ μὴ σμικρὰ μὲν τούτων (ὡς εἰπεῖν) ἴχνη, ἱκανὰ δὲ ἀναπολόγητον αὐτὸν καταστῆσαι, ἐπεὶ καὶ τὸ φῶς τὸ ἐν ἡμῖν πρὸς τὸ σκοτεινὸν μετέπεσε, λεγούσης τῆς γραφῆς τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν. ἔνθα ὁ ἅγ. Ἰωάννης σκοτίαν καλεῖ τοὺς ἀνθρώπους· οὗ ἕνεκα ἀπορρίπτομεν ὁτιοῦν περὶ τοῦ ἐν ἀνθρώποις αὐτεξουσίου τούτων ἀντίστροφον διδάσκεται, πεπεισμένοι ὅτι τὸ νομιζόμενον ἐν ἀνθρώπῳ ἑκούσιον τῇ ἁμαρτίᾳ δουλεύει μόνον. οὐ γὰρ δύναται ἄνθρωπος λαμβάνειν οὐδέν, ἐὰν μὴ ᾖ δεδομένον

δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. ἐπεὶ τίς καυχάσειεν ἂν ὡς ἀφ' ἑαυτοῦ ἱκανὸς ὢν ἀποτελεῖν τι τῶν ὄντως καλῶν, εἰπόντος τοῦ Χριστοῦ οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρός με ἐὰν μὴ ὁ πατὴρ ὁ πέμψας με ἑλκύσῃ αὐτόν; τίς ἄρα τὴν ἑαυτοῦ βούλησιν προβιβάσει, ἐννοῶν ὡς τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς ἔχθρα εἰς Θεόν; τίς περὶ αὐτοῦ τῆς ἀγχινοίας τολμήσει ῥῆξαι φωνήν, συνετίζων ὡς ὁ ψυχικὸς ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ; καὶ συνελόντι, τίς ποτε ἕνα τινὰ λογισμὸν προθήσει, τῶν εἰδότων ὅτι οὐχ ἱκανοί ἐσμεν ἀφ' ἑαυτῶν λογίσασθαί τι ὡς ἐξ ἑαυτῶν, ἀλλ' ἡ ἱκανότης ἡμῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ; ἄραγε τὸ λεχθὲν τῷ ἀποστόλῳ κύριον ἔστω· ὅτι ὁ Θεός ἐστιν ὁ ἐνεργῶν ἐν ἡμῖν καὶ τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας. οὐδὲ γὰρ νοῦς

cœlitus. Quis enim jactare audeat, ſe boni quicquam, tanquam ex ſeipſo, præſtare poſſe, quum Ieſus Chriſtus dicat: Nemo venire poteſt ad me, niſi Pater meus qui me miſit traxerit eum? Quis voluntatem ſuam oſtentet, qui intelligat, affectionem carnis inimicitiam eſſe adverſus Deum? Quis de intelligentia vel hiſcere audeat, qui ſciat; Hominem animalem non eſſe capacem eorum quæ ſunt Spiritus Dei? In ſumma, quis vel ullam cogitationem in medium proferat, cum intelligat; Nos non eſſe idoneos ex nobis ipſis ad cogitandum quidquam, veluti ex nobis ipſis, ſed quod idonei ſimus ex Deo eſſe? firmum ergo & ratum merito manere oportet dictum illud Apoſtoli, Deum eſſe qui efficit in nobis & ipſum velle, & perficere, pro ſuo beneplacito. Nulla enim

enim intelligentia, nec voluntas conformis eſt divinæ niſi quam Chriſtus in illis fuerit operatus. Quod nos docet, quum ait, ſine me nihil poteſtis facere.

οὐδὲ θέλημα οὐδὲν τῷ θείῳ θελήματι ἁρμόζει μὴ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἀπεργασμένον. ὡς αὐτὸς ἔφη· ὅτι χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν.

XV.

Credimus Adami inobedientia peccatum originis in totum genus humanũ diffuſum fuiſſe: quod eſt totius naturæ corruptio, & vitium hæreditarium: quo & ipſi infantes in matris ſuæ utero polluti ſunt, quodque, veluti radix, omne peccatorum genus in homine producit; ideoque ita fœdum & execrabile eſt coram Deo, ut ad generis humani condemnationem ſufficiat. Neque vero hoc ipſum per Baptiſmum etiam penitus aboletur, aut radicitus evellitur, quãdoquidem aſſidue velluti aqua ebulliens, ex ea, tanquam ex infauſta ſcaturigine, peccatum emanet: quamvis

ιε΄.

Πιστεύομεν ὅτι διὰ παρακοῆς τοῦ Ἀδὰμ τὸ ἔμφυτον φαῦλον διῆλθεν εἰς πᾶσαν γενεὰν τῶν ἀνθρώπων, διαφθορὰ ὂν ὅλης τῆς φύσεως, ἤτοι κακία κληρονομικὴ ᾗ καὶ τὰ βρέφη ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρὸς ἐμιάνθη, βλαστάνουσα ἐν ἀνθρώπῳ ὡσεὶ ῥίζα παντοῖα ἁμαρτήματα· οὗ ἕνεκα οὕτω δυσειδὴς καὶ βδελυρά ἐστιν ὥστε ἱκανὴν εἶναι πρὸς τὸ καταγινώσκειν κατάκρισιν ὅλῳ τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει. οὔτε δὴ διὰ βαπτίσματος ἀφανίζεται εἰς τὸ παντάπαν ἐκριζουμένη· ἀλλὰ συνεχεῖς, ὡς ἀπό τινος παναθλίας πηγῆς ῥύακας ἀναβρύει. πλὴν ὅτι

τοῖς υἱοῖς τοῦ Θεοῦ εἰς κατάκρισιν οὐ λογίζεται, ἀλλὰ δι' αὐτοῦ τὴν χάριν καὶ εὐσπλαγχνίαν ἀφίεται. οὐ μὴν ἵνα ἐν αὐτῇ ῥαθυμῶσιν, ἀλλ' ἵνα τὸ ταύτης αἰσθάνεσθαι τῆς διαφθορᾶς συχνότερον τοὺς πιστεύοντας στενόῃ, τὴν ἐπιθυμίαν ἔχοντας εἰς τὸ ῥυσθῆναι ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου. Κ'ανταῦθα ἀποβαλλόμεθα τὴν τῶν Πελαγιανῶν πλάνην διατεινομένων ταύτην τὴν μοχθηρίαν οὐκ ἄλλοθεν ἢ ἔκ τινος μιμήσεως γίγνεσθαι.

νς΄.

Πιστεύομεν ὅτι Θεὸς πεπτωκύας ὧδε ἐ διαφθαρείσης τῆς γενεᾶς Ἀδὰμ διὰ πλημμελείας τοῦ πρωτοπλάστου, φανερὸν ἐποίησεν ὁποῖος ἦν, ἀποδείξας ἑαυτὸν ἐλεήμονα ἅμα καὶ δίκαιον. ἐλεήμονα μὲν ἐν τῷ ῥύεσθαι αὐτὸν ἐκ ταύτης τῆς ἀπωλείας ὅσους ἐν αἰωνίῳ αὐτοῦ καὶ ἀμεταβλήτῳ βουλῇ τῇ αὐτοῦ

Dei filiis in condemnationem id non imputetur, verum gratia & miſericordia, ejus condonetur. Non tamen ut ſecure peccato indormiant, ſed ut corruptionis hujus ſenſus crebriores gemitus in fidelibus excitet qui deſiderant ab hoc corpore mortis liberari. Quapropter rejicimus Pelagianorum errorem, qui aſſerunt hoc peccatum tantum ex imitatione eſſe.

XVI.

Credimus, poſteaquam tota Adami progenies ſic in perditionem & exitium, primi hominis culpa, præcipitata fuit, Deum ſe talem demonſtraſſe qualis eſt; nimirum miſericordem & juſtum. Miſericordem quidem, eos ab hac perditione liberando & ſervando, quos æterno & immutabili ſuo conſilio, pro

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

gratuita ſua bonitate, in Jeſu Chriſto Domino noſtro, elegit & ſelegit, abſque ullo operum eorum reſpectu: Iuſtum vero, reliquos in lapſu & perditione, in quam ſeſe præcipitaverant, relinquendo.

XVII.

Credimus benigniſſimum illum Deum noſtrum cum cerneret, hominem ſeſe ita in mortem tam corporalem quam Spiritualem præcipitem dediſſe, prorſuſque miſerum effectum; ipſummet, pro admirabili ſua ſapientia & bonitate, eum, cum ab ipſo totus tremebundus fugeret, quæſiviſſe ac conſolatum eſſe; promiſſione illi facta de donando Filio ſuo, ex muliere naſcituro, qui ſerpentis caput contereret, atque illum beatum redderet.

XVIII.

Confitemur itaque, Deum promiſſionem veteribus Patribus, per

χάριτι μόνον χωρὶς λόγου ἔργων ἐν τῷ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ ἐξελέξατο. δίκαιον δὲ ἐν τῷ ἐᾶν αὐτὸν τοὺς λοιποὺς ἐν τῇ αὐτῶν πτώσει, καὶ ἀπωλείᾳ ᾗς ἑαυτοῖς αἴτιοί εἰσι.

ιζ.

Πιστεύομεν ὡς ὁ πανάγαθος ἡμῶν Θεὸς διὰ θαυμασιωτάτης ἑαυτοῦ σοφίας καὶ χρηστότητος θεωρῶν τὸν ἄνθρωπον ὡς εἰς σωματικὸν ἅμα καὶ πνευματικὸν θάνατον ἑαυτὸν κατεκρήμνισε καὶ ὁλοχερεῖ ἀτυχίᾳ περιέπεσεν, ἐσπούδασε ζητῶν αὐτὸν μετὰ τρόμου φεύγοντα, καὶ παρεκάλεσεν αὐτὸν ἐπαγγελλόμενος δώσειν αὐτῷ τὸν ἴδιον υἱὸν γεννηθησόμενον ἐκ γυναικὸς, ἵνα σώσῃ μὲν αὐτὸν, τρήσῃ δὲ τοῦ ὄφιος τὴν κεφαλήν.

ιή.

Προσομολογοῦμεν οὖν ὡς ὁ Θεὸς τὰς ἐπαγγελίας ἃς προεπηγγείλατο τοῖς πατρά-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

πατρᾶσι διὰ στόματος τῶν ἁγίων αὐτοῦ προφητῶν, ἐκύρωσεν, ἐξαποστέλλων τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν ἴδιον, ἀΐδιον καὶ μονογενῆ, ὅτε ἦλθεν ὁ ὡρισμένος ὑφ᾽ ἑαυτοῦ χρόνος, ὃς μορφὴν δούλου ἔλαβε καὶ ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου γέγονεν, ἐπιλαβόμενος τῷ ὄντι ἀληθινῆς ἀνθρώπου φύσεως αὐταῖς αὐτῆς ἀσθενείαις χωρὶς ἁμαρτίας, συλληφθεὶς ἐν κοιλίᾳ τῆς μακαρίας παρθένου Μαριὰμ ἐκ δυνάμεως πνεύματος ἁγίου ἀλλὰ μὴ ἐξ ἀνδρικῆς συνουσίας. οὐδὲ μόνον τὴν ἀνθρωπίνην εἴληφε φύσιν τὸ κατὰ σῶμα, ἀλλὰ καὶ ἀληθινὴν ἀνθρώπου ψυχήν, ὅπως ᾖ γνήσιος ἄνθρωπος. ἐπεὶ γὰρ καὶ ἡ ψυχὴ τῇ πανωλεθρίᾳ περιέπεσεν, ἀλλ᾽ οὐ μόνον τὸ σῶμα, σαφῶς ἐπάναγκες ἦν τὸν ἄμφω μέλλοντα σώζειν καὶ ἀμφοτήροιν ἐπιλαβέσθαι. ἄραγε ἡμεῖς κατὰ τῆς τῶν ἀναβαπτιστῶν αἱρέσεως ἀρνούντων ἀνθρωπίνην

os ſanctorum Prophetarum factam, impleviſſe, quum conſtituto tempore, filium illum ſuum proprium unigenitum, & æternum, in mundum miſit: qui forma ſervi accepta, ſimilis hominibus factus eſt, & veram naturam humanam cum omnibus ipſius infirmitatibus, excepto peccato, vere aſſumſit, conceptus in utero beatæ virginis Mariæ, idque virtute Spiritus Sancti abſque viri opera. Quin & non ſolum naturam humanam quoad corpus aſſumſit, ſed & veram hominis animam, ut verus eſſet homo. Nam cum anima non minus quam corpus perdita eſſet, neceſſe fuit illum utrumque aſſumere, ut utrumque ſimul ſervaret. Quare profitemur contra Anabaptiſtarum hæreſin, negantium Chri-

ſtum carnem humanam ex matre ſua aſſumſiſſe, Chriſtum carnis & ſanguinis puerorum participem factum, fructum eſſe lumborum Davidis ſecundum carnem, factum eſſe ex ſemine Davidis ſecundum carnem, fructum uteri virginis Mariæ, factum ex muliere, germen Davidis, ſurculum ex radice Ieſſe, ortum è Iuda atque è Iudæis ſecundum carnem progenitum, ex ſemine Abrahami, ſiquidem ſemen Abrahæ aſſumſit, fratribus ſuis per omnia factus ſimilis, excepto peccato. Adeo ut hoc modo revera ſit noſter Emanuel, id eſt, Deus nobiſcum.

σαρκὶ τὸν Χριστὸν κοινωνεῖν ἀνθομολογούμεθα κεκοινωνηκέναι τὸν Χριστὸν σαρκὸς τῶν παιδίων, καρπὸν ὄντα τῆς ὀσφύος Δαβὶδ τὸ κατὰ σάρκα, γενόμενον ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα, τὸν καρπὸν τῆς κοιλίας Μαριὰμ, γενόμενον ἐκ γυναικὸς, βλαστὸν τοῦ Δαβὶδ, ῥάβδον ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαὶ, ὃς ἐξ Ἰούδα ἀνατέταλκεν, ἐξ Ἰουδαίων τὸ κατὰ σάρκα, ἐκ σπέρματος Ἀβραὰμ, σπέρματος γὰρ Ἀβραὰμ ἐπελάβετο, καὶ κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὡμοιώθη χωρὶς ἁμαρτίας. ὃν τρόπον ἐστὶν ὁ ἡμέτερος Ἐμμανουὴλ, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός.

XIX.

Credimus hac conceptione perſonam Filii unitam atque conjunctam fuiſſe inſeparabiliter cum humana natura. Ita ut non ſint

ιθ'.

Πιστεύομεν ὅτι διὰ τῆσδε τῆς συλλήψεως ἡ τοῦ υἱοῦ ὑπόστασις ἀδιαιρέτως τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἡνώθη καὶ ἐζεύχθη, ὥστε μηδαμῶς εἶναι μὲν οὔτε

δύο

δύο υἱοὺς Θεοῦ οὔτε δύο ὑποστάσεις, δύο δὲ φύσεις ἐν μιᾷ ὑποστάσει ἡνωμένας, ἀντεχομένης μέντοι ἑκατέρας φύσεως τῶν οἰκείων ἰδιωμάτων, ὃν τρόπον οὖν τὸ θεῖον ἄκτιστον εἰς τὸ διηνεκὲς ὂν διατελεῖ, μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν μήτε ζωῆς τέλος ἔχον, πληροῦν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, οὕτω μηδὲ τὸ ἀνθρώπινον ἀπέβαλε τὰ οἰκεῖα, ἀλλὰ θεόκτιστόν τι, ἀρχὴν ἡμερῶν ἔχον, ὡρισμένον καὶ περίγραπτον τὴν φύσιν, καὶ ὥστε ὅλον εἰπεῖν, ἀντεχόμενον ὅσων ἀληθινὸν σῶμα κοινωνεῖ, διαμένει. οὐ γὰρ δι' ἀναστάσεως αὐτοῦ μεταδοὺς τῇ φύσει τὴν ἀθανασίαν, ὅμως καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου τὸ ἀληθὲς μεταβέβληκεν, ἐπεὶ καὶ ἡμῶν ἡ ἀνάστασις καὶ σωτηρία ἐν τῇ κυριακοῦ σώματος ἀληθείᾳ κρέμανται. τοιγαροῦν αἱ δύο φύσεις οὕτω ἡνωμέναι, εἰσὶ μίαν ὑπόστασιν ἀποτελούμεναι ὡς μήτε δι' αὐτοῦ τοῦ τελευ-

duo filii Dei, nec duæ Perſonæ, ſed duæ naturæ in unam Perſonam unitæ, quatum utraq; proprietates ſuas diſtinctas retineat. Adeo, ut ſicut natura divina ſemper increata permanſit abſque initio dierum & vitæ fine, cœlum & terram implens; ſic humana natura proprietates ſuas non amiſerit, ſed creatura remanſerit; initium dierum & naturam finitam habens, omniaq; quæ vero corpori conveniunt retinens. Et quamvis eidem naturæ, immortalitatem reſurrectione ſua dederit, nihilominus veritatem ejus non commutavit: ſiquidem ſalus & reſurrectio noſtra, etiam à veritate ejus corporis dependet. Cæterum naturæ iſtæ duæ, in perſona una ita ſunt unitæ, ut ne morte quidem ipſius ſepa-

ratæ fuerint. Quod igitur Patri ſuo moriens commendavit, is verus erat ſpiritus humanus, è corpore ejus egrediens; at interim, divina natura ſemper humanæ unita permanſit, etiam cum in ſepulchro jaceret: neque Deitas tum deſinebat eſſe in ipſo (ſicut & in ipſo erat cum infans eſſet) etſi ad exiguum tempus ſeſe ita non exereret. Quapropter confitemur ipſum verum Deum & verum hominem eſſe: verum quidem Deum, ut mortem ſua potentia vinceret: verum autem hominem, ut ſecundum carnem ſuam infirmam, pro nobis mori poſſet.

τὴν διαιρεθῆναι. ὃ γὰρ εἰς χεῖρας πατρὸς παρατέθεικεν ὄντως ἦν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἐκ σώματος ἀφεθὲν, ζευχθέντος μεταξὺ ἀδιαλείπτως τοῦ θείου τῇ σαρκὶ ἄλλως τε καὶ ὅταν εἰς τὸν τάφον ἐτέθειτο. καὶ ἡ μὲν θειότης οὐκ ἐπαύσατο αὐτῷ ἐνυπάρχουσα ὡς καὶ ἐκ πρώτης ἡλικίας ἐνυπῆρχεν, ἑαυτῆς δὲ δι' ὀλίγου ὡσεὶ ἀπέκρυψε τὴν ἐνέργειαν, διὰ ταῦτα ὁμολογοῦμεν αὐτὸν ἀληθῆ μὲν εἶναι Θεὸν, ἀληθῆ δὲ καὶ ἄνθρωπον. Θεὸν μὲν ἵνα τῇ αὐτοῦ δυνάμει τὸν θάνατον νικήσῃ, ἄνθρωπον δὲ ἵνα οἷός τε ᾖ ἀποθανεῖν ὑπὲρ ἡμῶν ἐν τῇ σαρκὶ τῆς ἀσθενείας αὐτοῦ.

XX.

Credimus, Deum, qui perfectiſſime miſericors & juſtus eſt, filium ſuum miſiſſe, ut naturam eam, in qua

Κ.

Πιστεύομεν τὸν Θεὸν πλούσιον ὄντα ἐν ἐλέει ἅμα καὶ δικαιοσύνῃ πέμψαι ἑαυτοῦ τὸν υἱὸν ἵνα προσλάβῃ τὴν φύσιν τὴν προημαρτηκυῖαν, τίσων ἐν ἐκείνῃ

ἐκείνῃ τιμωρίαν τῆς παρανομίας ἀντίῤῥοπον διὰ τοῦ πάθους αὐτοῦ καὶ τῆς τοῦ βίου τελευτῆς. καὶ τὸ μὲν ἀπότομον ἑαυτοῦ ἐν τῷ ἑαυτοῦ υἱῷ ἀπέδειξεν ὁ Θεὸς φορτίζων αὐτὸν φορτίον δυσβάστακτον τῶν ἡμετέρων παραπτωμάτων· τοὔμπαλιν δὲ ἐξέχυσεν ἑαυτοῦ τὸ εὔσπλαγχνον καὶ φιλάνθρωπον ἐφ' ἡμᾶς ὀφειλέτας ὄντας καὶ ἐνόχους τῷ κατακρίματι, δεδωκὼς ὑπὲρ ἡμῶν τὸν αὐτοῦ μονογενῆ εἰς θάνατον διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην αὐτοῦ ἣν ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ ἐγείρας αὐτὸν διὰ τὴν δικαίωσιν ἡμῶν, εἰς τὸ ἔχειν ἡμᾶς δι' αὐτοῦ ἀθανασίαν καὶ ζωὴν αἰώνιον.

κα΄.

Πιστεύομεν ὅτι Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς μετὰ ὁρκωμοσίας ἀρχιερεύς ἐστιν εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, ὃς ὑπὲρ ἡμῶν τῷ πατρὶ ὑπήντησε πρὸς τὴν δίκην εἰς τὸ ἐξιλάσκε-

inobedientia perpetrata erat, aſſumeret, qui in ea ipſa ſatisfaceret, pœnas peccatis debitas acerbiſſima paſſione ſua & morte expiaret. Deus igitur juſtitiam ſuam erga filium ſuum, quem peccatis noſtris onerarat, declaravit, & bonitatem atque miſericordiam ſuam in nos reos & condemnatione dignos effudit, dùm filium ſuum ex ſumma dilectione pro nobis in mortem dedit, & è mortuis excitavit ad noſtri juſtificationem, ut immortalitatem & vitam æternam per eum conſequeremur.

XXI.

Credimus Ieſum Chriſtum ſummum ſacerdotem eſſe in æternum jurejurando conſtitutum, ſecundum ordinem Melchiſedech. Qui ſe noſtro nomine coram patre ſtitit, ad iram ipſius plena ſatis-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

factione ſua placandum, offerens ſeipſum in ligno crucis, precioſumque ſanguiné ſuum ad purgationem peccatorum noſtrorum effundens, prout Prophetæ prædixerant. Scriptum enim eſt, Caſtigationem pacis noſtræ Dei filio impoſitam, & vibicibus ejus nos ſanatos eſſe: ipſum tanquam ovem ad mortem ductum, inter ſceleratos reputatum, & à Pontio Pilato, tanquam maleficum condemnatum: etſi illum prius innocentem pronunciaſſet. Quæ ergo non rapuerat, perſolvit, & juſtus pro injuſtis, tum in corpore, tum in anima ſua paſſus eſt, ita ut horribiles illas pœnas peccatis noſtris debitas ſentiens, grumos quaſi ſanguinis in terram defluentes ſudaverit, tandemq; exclamaverit: Deus mi, Deus mi, quare me de-

θαι αὐτοῦ τὴν ὀργὴν ὁλοχερεῖ ἀποτίσαι, θύων ἑαυτὸν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τοῦ σταυροῦ, καὶ ἐκχέων τὸ τίμιον ἑαυτοῦ αἷμα εἰς καθαρισμὸν τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν. καθὼς προεφήτευσαν οἱ προφῆται, γέγραπται γὰρ ὅτι παιδεία εἰρήνης ἡμῶν ἐφ' υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι τῷ μώλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν. ὅτι ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ μετὰ ἀνόμων, οἱονεὶ συμπαρανενομηκὼς ἐλογίσθη, καταδικασθεὶς ἅμα καὶ δικαιωθεὶς ὑπὸ Πιλάτου. σαφῶς οὖν ἃ οὐχ ἥρπασε τότε ἀπετίννυε, καὶ ἔπαθε δίκαιος ὑπὲρ ἀδίκων, ἔντε τῷ σώματι καὶ ἐν τῇ ψυχῇ. ὥστε αἰσθανόμενον αὐτὸν τῆς φοβερᾶς κολάσεως ἧς ἡμεῖς ἄξιοι ἦμεν, ὡσεὶ θρόμβους αἵματος ἱδρῶσαι, καὶ φωνῆσαι φωνῇ μεγάλῃ· ὁ Θεὸς, ὁ Θεός μου ἵνα τί ἐγκατέ-

λιπές

λιπές με; ἔπαθε δὲ τὰ πάντα εἰς ἄφεσιν τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν. διὸ λέγομεν σὺν τῷ ἐν ἁγίοις Παύλῳ, ὅτι οὐ κρίνομεν τοῦ εἰδέναι τι εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον. ἡγούμεθα τὰ πάντα σκύβαλα εἶναι διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν. ἐν τοῖς τραύμασιν αὐτοῦ παντοίαν παράκλησιν εὑρίσκοντες, καὶ μὴ δεόμενοι τοῦ μέσον ἄλλο ζητῆσαι ἤτοι πλάσαι τῆς ἡμῶν πρὸς Θεὸν καταλλαγῆς παρεκτὸς μιᾶς προσφορᾶς ἣ τελειοῦνται εἰς τὸ διηνεκὲς οἱ ἁγιαζόμενοι. τούτου χάριν καὶ δι' ἀγγέλου ὠνομάσθη Ἰησοῦς τουτέστι σωτήρ, αὐτὸς γὰρ ἔμελλε σώσειν τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν.

κβ'.

Πιστεύομεν ὅτι πρὸς νημερτῆ τοῦδε τοῦ μυστηρίου

reliquiſti? Atque hæc omnia pro remiſſione, peccatorum noſtrorum pertulit. Quamobrem merito cum Apoſtolo Paulo dicimus; Nos nihil aliud ſcire quam Chriſtum eumque crucifixum. Quin omnia pro ſtercoribus ducimus, propter excellentiam cognitionis Ieſu Chriſti Domini noſtri: In cujus vulneribus omnem conſolationem reperimus. Neque neceſſe habemus ut rationes ullas alias quæramus aut excogitemus, quibus Deo reconciliemur, præter hanc ſolam & unicam oblationem ſemel peractam, qua fideles in perpetuum conſummati ſunt. Atque hæc ipſa cauſa eſt, quod ab angelo Dei, Ieſus, id eſt Servator, vocatus ſit, quod populũ ſuum à peccatis ejus ſervaturus eſſet.

XXII.

Credimus, ut hujus magni myſterii veram

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

cognitionem adipiſcamur, Spiritum Sanctum veram in cordibus noſtris fidem accendere: quæ Ieſum Chriſtum cum omnibus ſuis meritis amplectitur, eumque ſuum ac ſibi proprium efficit, nihilque amplius extra eum quærit. Neceſſarium eſt enim, aut omnia quæ ad ſalutem noſtram requiruntur in Ieſu Chriſto non eſſe, aut ſi in eo ſunt omnia, tum eum, qui fide Ieſum Chriſtum poſſidet, totam ſalutem habere. Aſſerere itaque, Ieſum Chriſtum minime ſufficere, ſed aliis quoque præter illum opus eſſe, horrenda omnino in Deum blaſphemia eſt. Nam inde ſequeretur Ieſum Chriſtum ex parte tantum ſervatorem eſſe. Merito igitur cũ Paulo dicimus, Nos ſola fide juſtificari, ſeu, fide abſque operibus. Interim, proprie loquendo, nequaquam intelligimus,

τοῦ μεγάλου ἐπίγνωσιν, τὸ ταῖς ἡμῶν καρδίαις ἐνοικοῦν ἅγιον πνεῦμα δίδωσιν ἡμῖν τὴν πίστιν τὴν ἀληθινὴν, τὴν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τελείας αὐτοῦ ἀποτίσεως ἀντεχομένην, ἐξιδιοποιουμένην αὐτὸν ἡμῖν, καὶ ἔξω αὐτοῦ οὐδοτιοῦν διώκουσαν. δυοῖν γὰρ θάτερον ἀνάγκη, ἢ τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ οὐ πάντα τὰ πρὸς τὴν ἡμῶν σωτηρίαν ἀναγκαίων ἐνυπάρχειν, ἢ ἐνόντων αὐτῷ τῶν πάντων, τοὺς τὸν σωτῆρα, τὸν δὲ ἀληθινῇ πίστει κεκτημένους τῆς παντελοῦς ἐν αὐτῷ τυγχάνειν σωτηρίας. τὸ γοῦν, οὐχ ἱκανὸν εἶναι τὸν Χριστὸν, ἀλλὰ πλειόνων προσδεῖν ἡμῖν, ἔκτοπος λίαν βλασφημία, ἡμισοῖ γὰρ, ὡς εἰπεῖν, τὸν σωτῆρα. διόπερ καλῶς μετὰ Παύλου λογιζόμεθα πίστει μόνον δικαιοῦσθαι ἡμεῖς, ἤτοι πίστει χωρὶς ἔργων. οὐ μέντοι ὑπολαμβάνοντες τὸ δικαιοῦν

ἡμᾶς

ἡμᾶς, κυρίως εἰπεῖν εἶναι τὴν πίστιν, ὄργανον οὖσαν μόνον τοῦ περιβάλλεσθαι ἡμᾶς τὸν Χριστὸν τὴν δικαιοσύνην ἡμῶν. ὁ δὲ Ἰησοῦς Χριστὸς λογιζόμενος ἡμῖν τὴν ὁλοσχερῆ αὐτοῦ ἀξίαν καὶ πάντα τὰ ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῷ τετελεσμένα ἁγιάσματα ἐγενήθη ἡμῖν δικαιοσύνη, ἡ δὲ πίστις ὄργανόν ἐστι συνέχον ἡμᾶς μετ᾽ αὐτοῦ, ἐν κοινωνίᾳ πάντων τῶν ἑαυτοῦ, ἃ καὶ ἡμῖν ἐξιδιούμενα ἐξαρκούντως ἐκποιεῖ εἰς τὸ ἀπολύεσθαι ἡμᾶς τῶν παρανομημάτων.

κγ'.

Πιστεύομεν τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐπὶ τῇ ἀφέσει τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν εἶναι τῇ ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ, καὶ παρὰ ταύτην κεῖσθαι τὴν δικαιοσύνην ἡμῶν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καθὼς οἱ ἐν ἁγίοις Δαβὶδ καὶ Παῦλος ἀπεφήναντο, λέγοντες· τὸν μακαρισμὸν τοῦ ἀνθρώπου ᾧ ὁ

ipſam fidem eſſe quæ nos juſtificat, ut quæ duntaxat ſit inſtrumentum, quo Chriſtum, juſtitiam noſtram apprehendimus: ſed Ieſus Chriſtus nobis imputans omnia ſua merita, & tam multa ſancta opera quæ præſtitit pro nobis ac noſtro loco, eſt noſtra juſtitia. Fides autem eſt inſtrumentum, quo nos cum illo in communione omnium bonorum ejus retinemur, quæ, cum noſtra facta ſint, plus quam ſatis nobis ſunt, ad nos à peccatis noſtris abſolvendos.

XXIII.

Credimus noſtram beatitudinem ſitam eſſe in peccatorum noſtrorum, propter Ieſum Chriſtum, remiſſione, atque in ea juſtitiam noſtram coram Deo contineri, ut David & Paulus docent, pronunciantes, Beatum hominem, cui

Deus

Deus juſtitiam abſque operibus imputat. Sed & idem Apoſtolus ait, nos gratis aut gratia juſtificari, per redemtionem quæ eſt in Chriſto Ieſu. Ac propterea hoc fundamentum firmum perpetuo retinemus, omnemque gloriam Deo tribuimus, noſque coram eo humiliamus, ac qui qualeſque ſimus recognoſcimus, nec de nobiſmet ipſis meritiſque noſtris quidquam præſumimus, ſed ſola I. Chriſti crucifixi obedientia innitimur, in eaque acquieſcimus, Quæ quidē noſtra eſt, cum in eum credimus. Hæc ſufficit ad omnes iniquitates noſtras obtegendas, & ut fiduciam nobis faciat accedendi ad Deum, à conſcientiis metum, horrorem, formidinem removens, ne imitemur primi illius noſtri Parētis exemplum, qui tremebūdus ficulneis ſeſe

Θεὸς λογίζεται δικαιοσύνην χωρὶς ἔργων. ἔτι αὖθις ὁ ἀπόστολος· δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. ἀκίνητον ἄρα τοῦτον τὸν θεμέλιον διαφυλάττομεν, πᾶσαν τῷ Θεῷ τὴν δόξαν νέμοντες, ἡμᾶς δὲ ἐξουθενοῦμεν, ἀκριβῶς αἰσθανόμενοι τῆς περὶ ἑαυτοὺς ἀσθενείας, μηδαμῶς τε ἐν ἡμῖν ἢ τῇ ἡμετέρᾳ ἀξίᾳ καυχώμεθα, τῇ τοῦ Χριστοῦ τοῦ ἐσταυρωμένου ὑπακοῇ μόνον ἐπαναπαυόμενοι· αὕτη μὲν ἡμετέρα γίνεται ὅταν πιστεύομεν εἰς αὐτὸν, ἱκανῶς δὲ καλύπτει πάντα τὰ καθ᾽ ἡμᾶς πλημμελήματα, καὶ τὰς συνειδήσεις ἡμῶν παύει φόβου καὶ ἐκπλήξεως, ἵνα προσερχώμεθα μετὰ παῤῥησίας τῷ Θεῷ, μηδὲ ὁμοιώμεθα τῷ πρωτοπλάστῳ Ἀδὰμ, ὃς μετὰ τρόμου φεύγων ἐπεχείρει σκεπάζειν ἑαυτὸν φύλ-

φύλλοις συκῆς. ἀλλὰ γὰρ, ἐάν ποτε τῷ Θεῷ πρὸς τὴν δίκην μέλλωμεν ἀπαντᾶν κἂν ἐλάχιστον πεποιθότες ἐφ' ἑαυτοὺς ἢ πᾶν κτίσμα ἕτερον, ὅσον οὐδέπω ἂν ἀθλιώτατοι καταποθῶμεν. τοιγάρτοι λεκτέον ἑκάστῳ ἡμῶν σὺν τῷ Δαβίδ· κύριε μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ δούλου σου, ὅτι οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν.

κδ'.

Πιστεύομεν, ταύτην τὴν πίστιν τὴν ἀληθινὴν δι' ἀκοῆς τοῦ θείου ῥήματος καὶ ἐνεργείας τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐνεργουμένην τῷ ἀνθρώπῳ γεννᾶν αὐτὸν ἄνωθεν καὶ ἀνανεοῦν εἰς καινὸν ἄνθρωπον, ζωοποιοῦσαν αὐτὸν εἰς καινότητα ζωῆς, καὶ ἐκ δουλείας τῶν ἁμαρτιῶν αὐτὸν ῥυομένην. οὐκοῦν τοσοῦτον ἀπέχει τοῦ ταύτην τὴν πίστιν τὴν δικαιοῦσαν ψυχραίνειν τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀποτρέπειν τῆς ἁγιωσύνης, ὡς τοὐναν-

foliis obtegere conatus eſt. Et revera, ſi nobis ipſis aut ulli creaturæ vel tantillum innitentes, coram Deo nos ſiſtere oporteret (eheu!) ſtatim abſorberemur. Idcirco, cum Davide, ſingulis nobis potius eſt precandum: Domine, ne intres in judicium cum ſervo tuo, quia non juſtificabitur in conſpectu tuo ullus vivens.

XXIV.

Credimus veram hanc fidem per auditum verbi Dei, & Spiritus S. operationem, homini inſitam, eum regenerare, novumque hominem efficere, adeoque ad novam vitam vivendam excitare, & à peccatorum ſervitute liberum reddere. Tantum ergo abeſt, ut fides hæc juſtificans homines in recta ſanctaque vita tepidiores efficiat,

ficiat, ut prorſus è contrario ſine illa ipſa nemo unquam quicquam ex amore Dei, ſed amore tantum ſui, vel condemnationis metu effecturus ſit. Fieri itaque non poteſt, ut ſancta hæc fides in homine otioſa ſit: Siquidem non loquimur de fide vana, ſed de ea quæ in ſcriptura dicitur Fides per charitatem efficax. Quæ inducit hominem, ut illis operibus quæ Deus verbo ſuo præcepit ſeſe exerceat. Atque opera quæ à bona fidei radice proficiſcuntur, coram Deo bona eiq; accepta ſunt. Quoniam omnia per illius gratiam ſanctificantur, veruntamen ad nos juſtificandos in cenſum rationemque non veniunt. Fide utique in Chriſtum juſtificamur, & quidem priuſquam bona opera præſtiterimus. Alias

τίον χωρὶς αὐτῆς οὐδένα οὐδέποτε τῆς καλοκαγαθίας ἀνθέξεσθαι ἕνεκα Θεοῦ, ἀλλὰ τοῦ μὲν τοῦ ἰδίου συμφέροντος ἐπιμελούμενον, τοῦ δὲ τὸ κατάκριμα φοβούμενον. καὶ ἀδύνατον παντελῶς τὴν ἁγίαν πίστιν ἐκείνην ἐν ἀνθρώπῳ σχολάζειν, (οὐ γὰρ περὶ πίστεως ματαίας καὶ νεκρᾶς ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐν ταῖς γραφαῖς λεγομένης δι' ἀγάπης ἐνεργεῖσθαι) ἣ καὶ προτρέπει τὸν ἄνθρωπον ἐπ' ἄσκησιν τῶν ἔργων ὧν ὁ Θεὸς ἐν τῷ αὐτοῦ λόγῳ ἐνετείλατο. καὶ ταῦτα μὲν τὰ ἔργα ἐξ ὑγιαινούσης ῥίζης τῆς πίστεως βλαστάνοντα καλὰ καὶ τῷ Θεῷ ἀρέσκοντα ὑπάρχει, διὰ τὸ ἁγιάζεσθαι αὐτὰ τῇ αὐτοῦ χάριτι, πλὴν εἰς τὸ δικαιοῦν ἡμᾶς ῥοπὴν οὐκ ἔχει, πίστει γὰρ εἰς Θεὸν δικαιούμεθα, καὶ τοῦτο μηδὲ πράξαντές τι ἀγαθὸν, ἐπεὶ ὄντως ἀγαθόν τι εἶναι χωρὶς πίστεως, ἀσύστατον. ὥσπερ

καλὸς

καλὸς ὁ καρπὸς εἶναι οὐ δύναται πρὶν ἢ καλὸν τὸ δένδρον γεγονέναι. τὸ καλὸν μὲν οὖν ἀπεργαζόμεθα, ἀλλ' οὐδαμῶς ἕνεκα τοῦ τῆς ἀμοιβῆς ἀξίους ἔσεσθαι (τίς γὰρ ἡμῶν ἡ ἀξία;) ἀλλά τε ἀνθ' ὧν κατορθοῦμεν ἡμεῖς τῷ Θεῷ ὀφειλέται ἐσμὲν, ἀλλ' οὐχ ἡμῖν ὁ Θεὸς, οὗτος γὰρ ἐστιν ὁ ἐνεργῶν ἐν ἡμῖν καὶ τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας. παρατηρητέον ἄρα τὸ γεγραμμένον. ὅταν ποιήσητε πάντα τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε ὅτι δοῦλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν, ὅτι ὃ ὠφείλομεν ποιῆσαι πεποιήκαμεν. οὐ μὴν ἀλλ' οὐκ ἀρνούμεθα ταῖς ἀγαθουργίαις μισθὸν ἀποδώσειν τὸν Θεὸν, δωρεὰν γὰρ καὶ κατὰ χάριν τοῦτον τὸν μισθὸν διδόναι αὐτὸν ἀποφαίνομεν, στεφανοῦντα ἐν ἡμῖν τὰ ἑαυτοῦ δωρήματα. τὸ λοιπὸν, εἴτι καλὸν δρῶμεν, οὐδαμῶς ἐπ' αὐτὸ θεμε-

bona opera eſſe non poſſent, non magis quam arboris fructus bonus eſſe poteſt priuſquam arbor bona fuerit. Facimus igitur bona quidem opera, ſed neutiquam ut in iis promereamur, (quid enim mereamur?) imo potius, ob bona opera quæ facimus, obſtricti Deo ſumus, non autem Deus nobis. Siquidem ipſe eſt qui efficit in nobis ut & velimus, & ut perficiamus proprio ejus beneplacito. Habita ratione ejus quod ſcriptum eſt; Cum feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite, ſervi inutiles ſumus: nam quod debuimus facere, hoc fecimus. Interim tamen non negamus, Deum bona opera remunerari, verum gratiæ eſſe dicimus, quod coronet ſua dona. Cæterum, quamvis bona opera faciamus, non tamen ſalutis

noſtræ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

noſtræ fundamentũ in illis collocamus. Nullum enim opus facere poſſumus, quod non ſit carnis vitio pollutum, ac proinde pœnis dignum. Et quamvis vel unum ejuſmodi opus proferre poſſemus, unius tamen peccati recordatio ad illud rejiciendũ coram Deo ſufficeret. Proinde ſemper in dubio & ſine ulla certitudine hinc illinc fluctuaremus, miſeræque noſtræ conſcientiæ perpetuo torquerentur, niſi in unico merito mortis & paſſionis Servatoris noſtri conquieſcerent.

XXV.

Credimus ceremonias & figuras legis Chriſti adventu ceſſaſſe, omneſque umbras finem accepiſſe: ideoq; earũ uſum inter Chriſtianos aboleri debere. Ita tamen, ut nobis illa-

λιοῦμεν τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, ὅτι οὐδὲν τῶν καλῶν πράττειν οἷοί τ' ἐσμὲν μὴ τοῖς τῆς σαρκὸς ἐλλείμμασι μεμολυσμένον καὶ δίκαιον καὶ κολάσεως τυγχάνειν. εἰ δὲ καὶ τοιοῦτόν τι ἔργον δυνατοὶ ἂν ὦμεν ἀποδείκνυσθαι, οὐδὲν ἧττον καὶ ἑνὸς παρανομήματος ὑπόμνησις ἀρκέσῃ ἂν πρὸς τὸ ἀφελεῖν τοῦτο ἀπέναντι προσώπου τοῦ Θεοῦ. διὸ πάντοτε δίψυχοι ἂν ὦμεν, ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν ῥιπιζόμενοι, καὶ αἱ ἄθλιαι ἡμῶν συνειδήσεις κακοῦνται ἂν ἀπαύστως, εἰ μὴ μόνῃ τῇ τοῦ πάθους καὶ θανάτου κυριακοῦ ἀξίᾳ ἐπερείδωνται.

κε'.

Πιστεύομεν τοὺς νομικοὺς τύπους καὶ σκιώδεις ἱερουργίας πεπαῦσθαι ἐν τῇ Χριστοῦ παρουσίᾳ, καὶ ἀφανιστέον εἶναι παρὰ τοῖς χριστιανοῖς αὐτῶν τὴν

χρῆσιν, διατελούσης μέντοι ἡμῖν τῆς αὐτῶν

ἀληθείας

ἀληθείας καὶ τοῦ σώματος, ὅ ἐστι Χριστὸς, ἐν ᾧ τετελεσμέναι εἰσί. καὶ διὰ τοῦτο τόν τε νόμον καὶ τοὺς προφήτας ἔτι καὶ νῦν μάρτυρας ἐπαγόμεθα, ἵνα ἑαυτοὺς ἐν τῇ τοῦ εὐαγγελίου διδαχῇ στερίζωμεν, καὶ τὸν βίον ὅλον ἐν σεμνότητι εἰς δόξαν Θεοῦ κατὰ αὐτοῦ τὸ θέλημα διάγωμεν.

κϛ΄.

Πιστεύομεν ὅτι οὐδεμίαν ἔχομεν προσαγωγὴν πρὸς Θεὸν εἰ μὴ δι᾽ ἑνὸς μεσίτου καὶ παρακλήτου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ δικαίου, ὃς τούτου χάριν ἄνθρωπος ἐγένετο, τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τὴν θείαν ἑνώσας, ἵνα ἡμῖν τοῖς ταλαιπώροις τὴν τούτου χωρὶς κεκλεισμένην εἴσοδον πρὸς τὸ θεῖον ἀνοίξῃ. τούτου δὲ τοῦ μεσίτου οὗ ὁ πατὴρ ἀνὰ μέσον αὐτοῦ καὶ ἡμῶν ἐνέστηκεν οὐχ ἡμᾶς οὕτως θορυβεῖτο τὸ

rum veritas & ſubſtantia in Ieſu Chriſto maneat, in quo ſuum complementum habent. Atque interea etiam è lege & Prophetis deductis teſtimoniis adhuc utimur, ut nos in Euangelii doctrina cõfirmemus, vitamque noſtram, cum omni honeſtate, ad Dei gloriam, juxta ipſius voluntatem componamus.

XXVI.

Credimus nos nullum acceſſum habere ad Deum niſi per unicum Mediatorem & Advocatũ Ieſum Chriſtum, juſtum illum, qui ideo factus eſt homo, unita humana natura cum divina; idque, ut nobis hominibus aditus ad divinam majeſtatem pateſieret, qui nobis alioquin erat præcluſus. Verumtamen hic Mediator, quem Pater inter ſe & nos conſtituit, ſua majeſtate haudquaquam nos terrere debet, ut

ad

ad alium pro arbitratu
noſtro quærendum id-
eo impellat. Nemo e-
nim neque in cœlo, ne-
que in terra inter crea-
turas eſt, qui nos impẽ-
ſius amet, quam Ieſus
Chriſtus; qui, quamvis
eſſet in forma Dei: ſe-
ipſum exinanivit, for-
ma hominis ac ſervi
pro nobis accepta, &
per omnia ſimilis fa-
ctus eſt fratribus ſuis.
Quod ſi igitur nobis a-
lius interceſſor, qui be
ne erga nos affectus ſit,
quærendus foret, quem
quæſo inveniremus qui
nos magis diligat, quã
eum ipſum, qui pro
nobis, etiam cum ad-
huc inimici ejus eſſe-
mus, vitam ſuam ex-
poſuit? ſi porro quæ-
rendus aliquis eſt qui
auctoritate & potentia
valeat, quis eſt ille qui
tanta polleat, atque is
qui ad Dei Patris dex-
teram ſedet, quique o-
mnem poteſtatem ha-
bet in cœlo & in ter-
ra? Et quis facilius
exaudietur, quam pro-

ἀνάστημα ὥστε ἄλλον ἤ
τὸ δοκοῦν ἡμῖν ἐπιζητεῖν.
οὐδεὶς γὰρ οὐδὲ ἐν οὐρα-
νῷ οὐδὲ ἐπὶ γῆς ἐστιν ἀγα-
πῶν ἡμᾶς ἐφ᾽ ὅσον Ἰη-
σοῦς ὁ Χριστὸς, ὃς ἐν μορ-
φῇ Θεοῦ ὑπάρχων ἑαυ-
τὸν ἐκένωσε μορφὴν δού-
λου λαβὼν, ἐν ὁμοιώμα-
τι ἀνθρώπων γενόμενος
δι᾽ ἡμᾶς, κατὰ πάντα τοῖς
ἀδελφοῖς ὁμοιωθείς.
δοκοῦν εἰ μέλλωμεν ζη-
τεῖν μεσίτην συνοικῶς
τὰ καθ᾽ ἡμᾶς διακεί-
μενον, τίνα ἂν εὑρήσω-
μεν ἐπὶ πλέον ἀγαπῶντα
ἡμᾶς τοῦ τεθεικότος τὴν
ψυχὴν ἀφ᾽ ἑαυτοῦ ὑπὲρ
ἡμῶν ἔτι ἐχθρῶν ὄντων;
εἰ δὲ καὶ ζητῶμεν ἐξ-
ουσίᾳ καὶ δυνάμει δια-
λάμποντα, τίς ὅμοιος
τῷ καθίζοντι ἐν δεξιᾷ
τοῦ Θεοῦ καὶ εἰληφότι
πᾶσαν ἐξουσίαν ἐν οὐρα-
νῷ καὶ ἐπὶ γῆς; τίς δὲ
καὶ θᾶττον εἰσακουσθήσε-
ται τοῦ μονογενοῦς καὶ
ἀγα-

ἠγαπητὸς υἱὸς τοῦ Θεοῦ; ἀπιστία οὖν εἰσαχθῆναι τοιοῦτόν τι ἔθος δηλονότι, καθ' ὃ τοὺς ἁγίους, θεραπεύειν νομίζοντες, ἀτιμῶσιν οἱ ἄνθρωποι συντελοῦντες τὰ μηδέποτε πραχθέντα ἢ καὶ ἐπιθυμηθέντα αὐτοῖς, ἀλλὰ εὐτόνως καὶ προσηκόντως ἀπολεχθέντα, καθάπερ αὐτῶν αἱ συγγραφαὶ μαρτυροῦσι. μηδὲ προφασιστέον τὸ παρ' ἡμῖν ἀνάξιον, οὐ γὰρ τῇ ἰδίᾳ πεποιθότες ἀξίᾳ τὰς ἡμῶν δεήσεις προσφέρομεν τῷ Θεῷ, ἀλλὰ μόνῃ τῇ ὑπεροχῇ καὶ ἀξίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὗ ἡ δικαιοσύνη ἡμετέρα διὰ πίστεως γέγονε. ὅθεν εἰκότως ὁ ἀπόστολος ἀφελὼν ἡμᾶς τὸ κενὸν ταύτης τῆς δειλίας, μᾶλλον ἀπιστίας, Χριστόν φησι κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι ἵνα ἐλεήμων γένηται καὶ πιστὸς ἀρχιερεὺς τὰ πρὸς τὸν Θεὸν εἰς τὸ ἱλάσκεσθαι τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ. ἐν ᾧ γὰρ πέ-

prius & unice dilectus filius Dei? Sola igitur diffidentia moré hunc invexit, ut ſanctos ignominia, honoris loco, afficiant: dum id agunt quod illi nunquam fecerunt, nec ſibi deferri poſtularunt, ſed conſtanter & pro officio ſuo rejecerunt, ſicut ex ſcriptis eorum patet. Neque hic noſtra indignitas prætexenda eſt. Non enim hic quæritur de precibus noſtra dignitate Deo, ſed ſola Domini noſtri Ieſu Chriſti excellentia offerendis; cujus juſtitia noſtra eſt per fidem. Vnde merito Apoſtolus, ut nobis ineptum timorem, aut potius diffidentiam excutiat, Chriſtum ait, per omnia fratribus ſuis ſimilem factū fuiſſe, ut miſericors eſſet & fidelis pontifex, ad expianda peccata populi. Nam ex eo quod

per-

perpeſſus fuit, quum tentatus eſt, poteſt & iis qui tentantur ſuccurrere. Et inſuper, ut animos majores nobis addat ad Deum accedendi, dicit: Habentes igitur Pontificem magnum Ieſum filium Dei qui penetravit cœlos, teneamus hanc profeſſionem. Non enim habemus Pontificem magnum qui non poſſit affici ſenſu infirmitatum noſtrarum, ſed tentatum ſimiliter in omnibus, excepto pèccato. Accedamus igitur cum fiducia ad thronũ gratiæ, ut conſequamur miſericordiam, & gratiam inveniamus, ad opportunum auxilium. Idem Apoſtolus ait; Nos habere libertatem ingrediendi ſacrarium per ſanguinem Ieſu. Accedamus igitur, inquit, cum certa perſuaſione fidei, &c. Item; Chriſtus perpetuum habet ſacerdotium: unde & ſervare poteſt eos qui

πονθεν αὐτὸς πειρασθεὶς δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι. καὶ αὖθις βουλόμενος παραθαρρύνειν ἡμᾶς πρὸς τὸ προσέρχεσθαι τῷ Θεῷ. ἔχοντες ἀρχιερέα, φησὶ, μέγαν διεληλυθότα τοὺς οὐρανοὺς Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, κρατῶμεν τῆς ὁμολογίας. οὐ γὰρ ἔχομεν ἀρχιερέα μὴ δυνάμενον συμπαθῆσαι ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν, πεπειρασμένον δὲ κατὰ πάντα καθ᾽ ὁμοιότητα χωρὶς ἁμαρτίας. προσερχώμεθα οὖν μετὰ παῤῥησίας τῷ θρόνῳ τῆς χάριτος ἵνα λάβωμεν ἔλεον καὶ χάριν εὕρωμεν εἰς εὔκαιρον βοηθείας. καὶ πάλιν· ἔχοντες παῤῥησίαν εἰς τὴν εἴσοδον τῶν ἁγίων ἐν τῷ αἵματι Ἰησοῦ προσερχώμεθα ἐν πληροφορίᾳ πίστεως. καὶ τὰ λοιπά. ἔπειτε· Χριστὸς ἀπαράβατον ἔχει τὴν ἱερωσύνην, ὅθεν καὶ σώζειν εἰς τὸ παντελὲς δύναται

κ) τοὺς προσερχομένους ʼ αὐτοῦ τῷ Θεῷ, πάντοτε ζῶν εἰς τὸ ἐντυγχάειν ὑπὲρ αὐτῶν. τί ἂν πέα τούτων ἐπιποθῶμεν; ὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ μαρτυοῦντος. ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή, οὐδεὶς ρχεται πρὸς τὸν πατέρα ι μὴ δι' ἐμοῦ. ἕτερον δὲ ροσκαλεῖν τίνα χρεῖαν χομεν; εὐδοκήσαντος γὰρ τοῦ πατρὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν μῖν παράκλητον χαρίασθαι, μὴ δῆτε τοῦτον φέντες ἑτέρῳ προσέχωεν τὸν νοῦν, ἢ μᾶλλον φανασθῶμεν ζητοῦντες, ὃν αμαχοῦ οὐδέποτε εὑρήσοεν. οὐ γὰρ ἠγνόει ὁ Θεὸς ταν ἐδίδου ἡμῖν τὸν μονοενῆ ὡς ἄθλιοι ἦμεν ἁαρτωλοί. ἀκολούθως τοῖς ἰρημένοις προσέχοντες τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐπιταγῇ, ἐπιαλούμεθα τὸν πατέα τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, δι' ἑνὸς μεσίτου Ἰησοῦ, καθάπερ ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ὑφηγηθείσῃ προσευχῇ ἡμᾶς ἐδίδαξε, πεπεισμένοι ὅτι ἐάν τι

per ipſum accedunt ad Deum, ſemper vivens, ut interpellet pro eis. Quid amplius requiri poteſt? Cum Chriſtus ipſe pronunciet: Ego ſum via, veritas, & vita: Nemo venit ad Patrem niſi per me. Cur, quæſo, alium nobis Advocatũ quæramus? quandoquidem Deo placuit, filium ſuum Advocatum nobis dare, ne hoc derelicto aſſumamus alium, aut quæramus potius quem nuſquam alibi inveniamus. Sciebat enim probe Deus, cum hunc nobis daret, peccatores nos eſſe. Proinde ſecundum mandatum Chriſti, Patrem cœleſtem, per Chriſtum unicum Mediatorẽ noſtrum, invocamus, quemadmodum in Oratione Dominica edocti ſumus: certo perſuaſi nos ea omnia im-

petra-

petraturos quæ à Patre in nomine ipſius petierimus.

XXVII.

Credimus & confitemur unicam Eccleſiam catholicam ſeu univerſalem, quæ eſt congregatio ſancta, ſeu cœtus omnium fidelium Chriſtianorum, qui totam ſuam ſalutem in uno Ieſu Chriſto expectant, ſanguine ipſius abluti, & per Spiritum ejus ſanctificati atque obſignati. Hæc porro eccleſia & ab initio mundi fuit, & uſque ad ejus finem perdurabit. Vt ex eo apparet, quod Chriſtus rex æternus eſt, qui ſine ſubditis eſſe nequit. Atque hanc ſanctam Eccleſiam Deus contra totius mundi furorem defendit, quamvis ad aliquod tempus exigua ſit, & quaſi extincta in hominũ conſpectu appareat. Quemadmo-

αἰτήσωμεν τὸν πατέρα
τῷ ὀνόματι αὐτοῦ δώ
ἡμῖν.

κζʹ.

Πιστεύομεν καὶ ὁμολο
γοῦμεν μίαν Ἐκκλησία
καθολικήν, ἥτις ἐστὶ σ
στασις ἁγία πάντων ἀλη
θῶς πιστῶν Χριστιανῶν τὴ
ἑαυτῶν ὁλόκληρον σωτη
ρίαν ἐκ μόνου τοῦ Ἰησοῦ Χρ
στοῦ προσδεχομένων, ἀπο
λουθέντων αὐτοῦ τῷ αἵμα
τι, ἁγιασθέντων καὶ σφρα
γισθέντων αὐτοῦ τῷ πνεύ
ματι, αὕτη δὲ ἡ ἐκκλησία
ὥσπερ ἦν ἀπ᾽ ἀρχῆς τοῦ κ
καὶ ἕως τῆς συντελείας τ
αἰῶνος παραμένει. βα
σιλεὺς γὰρ αἰώνιός ἐστιν
Χριστὸς ὃν ποτε τῶν ἀρχο-
μένων εἰς τὸ παράπα
ἀποστερηθήσεσθαι ἀδύνα-
τον. φυλάττει μὲν οὖν τήν-
δε τὴν ἐκκλησίαν ὁ Θεὸς
ἀπὸ μανίας καὶ ἐπιδρομῆς
ὅλου τοῦ κόσμου, καίπερ ἐστὶ
ὅτε ἐπὶ χρόνον μικρὸν τυγ-
χάνει οὖσα καὶ ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθείσῃ ἐοικυῖα,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

ἴον ἐπ᾽ Ἀχαὰβ, καιρῷ ὡς
μάλιστα ἐπικινδύνῳ, ἡνί-
κα κατέλιπεν ἑαυτῷ ὁ
κύριος ἑπτακισχιλίους ἄν-
δρας οἵτινες οὐκ ἔκαμψαν
γόνυ τῇ Βάαλ. τὸ τελευ-
ταῖον, αὕτη ἡ ἁγία ἐκ-
κλησία μηδὲ τόποις μη-
δὲ ἀποσώποις ὁρίζεται,
ἀλλὰ δι᾽ ὅλης τῆς οἰκουμέ-
νης διεσπάρη, ὅμως δ᾽ οὖν
ἑνωθεῖσα ταῖς καρδίαις καὶ
τὰ θελήματα εἰς ἓν πνεῦ-
μα δι᾽ ἐνεργείας τῆς πί-
στεως.

κη΄.

Πιστεύομεν, ἐπειδήπερ
αὕτη ἡ ἁγία ἐκκλησία
σύστημά ἐστι τῶν σωθησομέ-
νων, καὶ οὐκ ἔστιν ἔξω αὐτῆς
τῆς σωτηρίας τυγχάνειν, μη-
δενὶ ἐξεῖναι, ὁποῖος ἂν ᾖ
ποτε τὴν τάξιν ἢ τὸ ἀξίω-
μα, χωρίζεσθαι ἀπ᾽ αὐ-
τῆς, καὶ ἀπαλλαχθέντι τῆς
κοινωνίας ἰδιοπραγεῖν,
ἀλλὰ πάντας ὀφείλειν
πρὸς αὐτὴν συνάγεσθαι
τηροῦντας ἀκριβῶς τὴν ἑνότητα τῆς ἐκκλησίας,

dum durante pericu-
loſiſſimo illo Achabi
tempore Deus ſeptem
millia virorum ſibi re-
ſervarat, qui coram
Baal genu non flexe-
rant. Præterea, ſancta
hæc Eccleſia certo in
loco non eſt ſita, vel li-
mitata, aut ad certas
ſingulareſque perſonas
alligata, ſed per totum
mundum ſparſa atque
diffuſa. Quamvis corde
ac voluntate, in uno
eodemque Spiritu, vir-
tute fidei, conjuncta
unitaque ſit.

XXVIII.

Credimus, quod cum
ſanctus hic cœtus &
congregatio ſervando-
rum ſit cœtus, atque
extra eam nulla ſit ſa-
lus, neminem cujuſ-
cunque ordinis aut di-
gnitatis fuerit, ſeſe ab
ea ſubducere debere, ut
ſeipſo contentus ſepa-
ratim degat: ſed omnes
pariter teneri huic ſe
adjungere eique uniri,
Eccleſiæ unitatem con-

ſervare:

ſervare, ſeſeque illius doctrinæ & diſciplinæ ſubjicere, collum Ieſu Chriſti jugo ſubmittere, & tanquam communia ejuſdem corporis membra, fratrum ædificationi inſervire, prout Deus unicuique ſua dona fuerit largitus. Vt porro melius hoc obſervetur, omnium fidelium officium eſt, ſeſe ſecundum Dei verbum, ab iis omnibus qui extra eccleſiam ſunt, disjungere, ut huic ſe congregationi adjungant, ubicunq; illam Deus conſtituerit: quamvis Magiſtratus Principumq; edictis adverſantibus, quin imo licet mors, aut qualiſcunque corporis pœna ſubeunda eſſet. Quicunque igitur à vera illa eccleſia recedunt, aut ſe illi non aggregant, Dei mandato repugnant.

τῇ ταύτης παιδαγωγί[α] ἑαυτοὺς ὑποτάσσοντας κ[αὶ] αἴροντας τὸν ζυγὸν Ἰησ[οῦ] Χριστοῦ ἐφ᾽ ἑαυτούς, ὡ[ς] κοινὰ ἑνὸς σώματος μέ[λη] λη, τῇ τῶν ἀδελφῶν οἰκο[δο]δομῇ ὑπηρετοῦντας, ἑκά[σ]τῳ ὡς ἐμέρισεν ὁ Θεὸ[ς] τὰ ἑαυτοῦ χαρίσματα, κα[ὶ] περὶ τούτων ἵνα μᾶλλο[ν] σπουδάσωσι, πάντων τῶ[ν] πιστευόντων ἔργον ἐστὶν ἀ[κο]λούθως τοῖς θείοις λογίοις ἀφορίζεσθαι μὲν ἀπὸ τῶν ἔξω τῆς ἐκκλησίας προσκολλᾶσθαι δὲ τῷ πλήθει τῶν πιστευσάντων ὅπε[ρ] ἐὰν ὑπὸ Θεοῦ συναχθῇ κἂν τῶν ἀρχόντων διατάγματα ἐναντιῶται, ὁριζόντων καὶ σωματικὸν θάνατον ἤτι ἄλλο ζημίαν τοῖς τοῦτο πράττουσι. πᾶς οὖν ταύτης τῆς ἀληθινῆς ἐκκλησίας ἀποστὰς, ἢ τοι[...] ταύτην τὴν κοινωνίαν ὑπερορῶν δῆλός ἐστι τῇ τοῦ Θεοῦ ἐντολῇ μαχόμενος.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

κθʹ.

Πιστεύομεν ὅτι μετὰ πάσης ἐπιμελείας καὶ φροντίδος ἐκ τοῦ Θεοῦ ῥήματος δεῖ σκοπεῖν καὶ διορίζειν τίς ἄρα ἐστὶν ἡ εἰρημένη ἁγία ἐκκλησία. ἐπεὶ ὅσαι τήμερον ἐπέχουσιν αἱρέσεις τῆς ἐκκλησίας προσηγορίᾳ καλλωπίζονται. οὐ μὴν περὶ πλήθους ὑποκριτῶν ἤδη ὁ λόγος τῶν τοῖς ἁγίοις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μίγδην συνδιατριβόντων, οὐ γὰρ ὄντως τῆς ἐκκλησίας μέλη οἱ τοιοῦτοι κἂν σωματικῶς παραγινόμενοι, ἀλλὰ τῆς ἀληθινῆς ἐκκλησίας τό, τε σῶμα καὶ τὴν κοινωνίαν ταῖς ψευδωνύμοις ἀντιδιαιρέομεν. καὶ τὰ μὲν τεκμήρια τῆς ἀψευδῆ ἐκκλησίαν γνωρίζοντα ταῦτά ἐστιν· ἐὰν ἐν αὐτῇ τὸ τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου κήρυγμα καὶ τὰ περὶ τῶν μυστηρίων διοίκησιν τελούμενα ἀμέμπτως ἔχῃ, ἐὰν ἡ ἐκκλησιαστικὴ παιδαγωγία πρὸς κόλασιν ἁμαρτανόντων

XXIX.

Credimus, imprimis diligenter ac circumſpecte ex verbo Dei diſcernendum eſſe, quænam vera ſit Eccleſia, ſiquidem omnes ſectæ quotquot hodie in mundo ſunt Eccleſiæ nomen prætexunt. Nequaquam vero hic de hypocritarum cœtu loquimur, qui, quanquam bonis in Eccleſia permixti ſint, de Eccleſia tamen non ſunt, etiamſi corpore in ea ſint: Sed Eccleſiæ veræ corpus & communionem ejus, ab omnibus aliis ſectis, quæ ſe dictitant Eccleſiam, diſtinguimus. Notæ quibus vera Eccleſia cognoſcitur, hæ ſunt: Si Eccleſia pura Euangelii prædicatione, ſi ſincera ſacramentorum, ex Chriſti præſcripto, adminiſtratione utatur: ſi diſciplina Eccleſiaſtica, ut vitia corrigantur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

obtineat. In ſumma, ſi ad normam verbi divini omnia exigantur; ac quæcunque huic repugnant, rejiciantur; Ieſus Chriſtus denique, unum caput agnoſcatur. Atque hinc vera Eccleſia certo dignoſci poteſt, à qua fas non eſt quenquam ſe disjungere. Quantum autem eos attinet qui Eccleſiæ membra ſunt, ii ex Chriſtianorū notis cognoſci poſſunt, ex fide ſcilicet, & quando Ieſu Chriſto, ut unico Servatore, recepto, peccatum fugiunt, juſtitiam conſectantur, verum Deum ac proximos ſuos diligunt, neque ad dexteram, aut ſiniſtram deflectunt; carnemque ſuam cum ejus operibus crucifigunt. Minime id quidem quaſi magna in illis non ſuperſit infirmitas, ſed quod adverſus illam per omne vitæ tempus, Spiritu de-

προσηκόντως ἀσκῆται
καθόλου δὲ ἐὰν ἡ ἐκκλη-
σία τὰ πάντα κατὰ τὸν κα
νόνα τοῦ θείου λόγου ἐξετά-
ζῃ, καταχρίνουσα ὅσα αὐ
τούτῳ ἐναντιῶται, Ἰησοῦ
Χριστὸν μόνον κεφαλὴν
ἡγουμένη. τούτοις μὲν οὖ
τοῖς σημείοις τὴν νημερτ
ἐκκλησίαν καταννοῆσαι
δυσχερὲς, ἧς ἀφορίζεσθαι
τινα οὐχ᾽ ὅσιον νομίζομεν
καὶ τοὺς δὲ γνησίους αὐτῆ
πολίτας τὰ τῶν χριστιανῶ
δείγματα δηλοῖ, οἷον
πίστις, δι᾽ ἧς τὸν μόνον σω
τῆρα Χριστὸν εἰληφότε
φεύγουσι τὸ ἁμαρτάνει
καὶ διώκουσι τὸ δικαιο
πραγεῖν, τὸν ἀληθινὸ
Θεὸν ἅμα καὶ τὸν πλη
σίον ἀγαπῶσιν, οὐκ ἐκ
κλίνοντες δεξιᾷ οὐδὲ ἀρι
στερᾷ. σταυροῦντες τὴν σάρ
καὶ σὺν τοῖς ἔργοις αὐ
τῆς οὐχ᾽ ὅτι ἤδη τετελειω
μένοι εἰσὶ, πάσας δὲ
τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐ

τῶν δι᾽ ἐνεργείας τοῦ πνεύματος ταῖς ἑαυ

τῶν

ῶν ἀσθενείαις μαχόμενοι
διατελοῦσι, καταφυγὴν
σφαλεστάτην θαμινῶς
λόμενοι τὸ αἷμα, τὸν θά-
νατον, τὸ πάθος, τὴν
πακοὴν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
ν ᾧ μόνῳ ἔχουσι τὴν ἀπο-
ύτρωσιν διὰ τῆς πίστεως
ς αὐτὸν, τὴν ἄφεσιν τῶν
μαρτιῶν. Τοὐναντίον ἡ
ευδώνυμος ἐκκλησία
αυτῇ καὶ ταῖς ἰδίαις πα-
αδόσεσι πλεῖον ἢ τῷ
εοῦ ῥήματι ἀπονέμει.
ριστοῦ δὲ τὸν ζυγὸν οὐ δέ-
ται, μηδὲ κατ᾽ αὐτοῦ
ὴν ἐντολὴν τοῖς μυστη-
ίοις διακονεῖ, ἀλλὰ κατὰ
δοκοῦν αὐτῇ, ποτὲ μὲν
ροστίθησι, ποτὲ δὲ ἀ-
αιρεῖ, πολὺ μᾶλλον τοῖς
θρώποις ἢ τῷ Χριστῷ
τεσκηπτομένη, καὶ τοὺς
μὲν θεοσέβειαν ζηλοῦν-
ς, αὐτῆς δὲ τὴν ἀκαθαρ-
αν, πλεονεξίαν καὶ εἰδω-
λομανίαν ψέγοντας ἀδιαλλάκτως διώκει. Ἐκ τούτ-
πρόχειρόν ἐστι διαλογίζεσθαι τῶν ἐκκλησιῶν
ὴν γνησίαν καὶ τὴν μή.

pugnent, ac perpetuo ad ſanguinem, mortem, paſſionem, & obedientiam D. Ieſu refugiant, per quem remiſſionem peccatorũ ſuorum fide in ipſum habent. Quod ad falſam vero attinet Eccleſiam, ea ſibi ſuiſque inſtitutis plus auctoritatis quam verbo Dei attribuit; Chriſti jugo ſe ſubjicere recuſat; neque ſacramenta, prout Chriſtus in verbo ſuo præſcripſit, adminiſtrat; ſed illis pro arbitrio addit, detrahitque; hominibus plus quam Ieſu Chriſto nititur; & eos qui ſancte ſecundum Dei verbum vivunt, quique vitia illius, veluti avaritiam & idololatriam reprehendunt, perſequitur. Ex his igitur facile eſt utramque Eccleſiam cognoſcere, & unam ab altera diſcernere.

XXX.

Credimus veram hanc Eccleſiam, Spirituali illa politia, quam nos Deus verbo ſuo docuit, gubernari debere: ut videlicet Miniſtri ſeu paſtores ſint, qui verbum Dei annunciént, & Sacramenta adminiſtrent: Seniores quoque ſint & diaconi, qui cum Paſtoribus ſenatum quaſi Eccleſiæ conſtituant: ut hac ratione vera religio conſervari, veraque doctrina paſſim propagari poſſit, quin & homines vitioſi ſpiritualiter corripiantur atque refrænentur: pauperibus item & afflictis, auxilio & conſolatione, pro cujuſque neceſſitate ſuccurratur. Hac quidem ratione, rite omnia & ordine gerentur in Eccleſia, cum viri fideles eligentur, juxta regulam ab apoſtolo Paulo in ſua

λ'.

Πιστεύομεν ταύτην
ἀληθινὴν ἐκκλησίαν κυ-
βερνητέον εἶναι διὰ
ἡμῖν ὑπὸ Θεοῦ ἐν αὐ
ῥήματι ἐκτεθείσης πνευ-
ματικῆς πολιτείας. π
μένας μὲν οὖν ἢ ὑπη
τας δεῖ ὑπάρχειν τοὺς κ
θαρῶς τὸν λόγον κηρύξ
τας καὶ τὰ περὶ μυστήρ
τελέσοντας. ἔσονται
πρεσβύτεροι καὶ διάκ
νοι ἐκκλησιαστικῆς συν-
κλήτου ἀνάστημα ἔξον
καὶ τάξιν, ἵνα δι' αὐτ
ἡ εἰλικρινὴς θρησκεία
διασώζηται καὶ ὁ πισ
λόγος τοῦ κυρίου τρέχ
ἔπειτε καὶ οἱ παραγενομ
κότες πνευματικῶς χα-
λιναγωγούμενοι σωφρο-
ζωνται, πτωχοί τε καὶ θ
βόμενοι βοηθείας καὶ πα-
ραμυθίας τῆς προσηκού
οὐκ ἐλλείπωσι. τηνικαῦ
γοῦν τὰ πάντα ἐν τῇ ἐκ-
κλησίᾳ εὐσχημόνως κατὰ τάξιν διοικήσεται ἡνίκα
ἄνδρες πιστοὶ καταστάθήσονται. κατὰ τὰ ἅγ. Παῦλ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

ιστῇ πρὸς Τιμόθεον διε-
λέξατο.

λα΄.

Πιστεύομεν τοὺς ὑπη-
ρέτας τοῦ θείου λόγου, πρε-
σβυτέρους καὶ διακόνους εἰς
αὐτὰ τὰ ἔργα δεῖν κα-
εῖσθαι καὶ προάγεσθαι
ομίμως, ὑπ' ἐκκλη-
ας μετὰ προσευχῶν χει-
ροτονουμένους, ὃν τρόπον ἡ
γία γραφὴ ἐνετείλατο.
υλακτέον οὖν ὡς μάλι-
α μήτις ἀθέσμως ταύ-
ς ὑποδύσῃ τὰς τάξεις,
λλὰ ἀπεχέσθω ἕκαστος
ως ἂν πρὸς Θεοῦ καλῆ-
ται, ἵνα παρ' ἑαυτῷ πε
πληροφορημένος ᾖ τῆς
είας κλήσεως ἑαυτὸν τε-
υχηκέναι. οἱ δὲ λειτουργοὶ
τοῦ ποτὲ γῆς ὄντες τυγ-
χάνωσι, ἐς τὸ παράπαν
ἐξισάζονται τὴν ἐξουσίαν καὶ
τάξιν, ὁμαλῶς ἑνὶ μόνῳ
πισκόπῳ οἰκουμενικῷ καὶ
ῆς ἐκκλησίας κεφαλῇ
ιστῷ διακονοῦντες. τὸ λοιπὸν, ἵνα μὴ συμβαί-
η ταύτην τὴν ἁγίαν διακονίαν καταπατεῖσθαι,

ad Timotheum Epiſto-
la, præſcriptam.

XXXI.

Credimus Miniſtros
divini verbi, Seniores
& Diaconos, ad fun-
ctiones ſuas, legitima
Eccleſiæ electione, cum
nominis divini invo-
catione, eoque ordine
qui verbo Dei docetur,
eligi debere. Quilibet
itaque cavere debet, ne
illicitis mediis ſeſe in-
gerat, ſed expectet tem-
pus, quo à Deo voce-
tur; ut habeat vocatio-
nis ſuæ teſtimonium,
quo certus & perſuaſus
ſit eam à Domino eſſe.
Quantum vero attinet
verbi divini miniſtros,
ubicumq; locorum ſint,
eandem illi poteſtatem
& auctoritatem ha-
bent, ut qui omnes ſint
Chriſti, unici illius Epi-
ſcopi univerſalis, uni-
cique capitis Eccleſiæ,
miniſtri. Inſuper, ne
ſancta hæc Dei ordina-
tio violetur, aut in con-

temtum abeat, dicimus teneri omnes ut verbi divini Miniſtros & Seniores eccleſiæ, propter opus cui incumbunt, omni honore proſequantur, cumque illis, ſine obmurmuratione, rixis, & contentionibus, quantum quidem ejus poteſt fieri, pacem colant.

XXXII.

Credimus interea, quamvis utile & bonum ſit, Gubernatores eccleſiæ, ordinem aliquem certum, inter ſe, ad conſervationẽ corporis Eccleſiæ, inſtituere & ſtabilire: debere tamen eos ſtudioſe cavere, ne ab iis deflectant, quæ Chriſtus unicus Magiſter noſter inſtituit. Quapropter, rejicimus omnia inventa humana, omneſque leges, quæ pro cultu Dei, à quocunque introduci poſſunt, ut iiſdem conſcientiæ ullo omnino modo devinciantur atque conſtringantur. Illud itaque ſo-

ἑκάστῳ προσήκει τοὺς
πιῶντας ἐν λόγῳ
πρεσβυτέρους οὐ τῆς
χούσης τιμῆς ἀξιοῦν δι
τὸ ἔργον αὐτῶν καὶ μ
αὐτῶν εἰρηνεύειν εἰ
νατὸν, χωρὶς γογγ
σμοῦ, ἔριδος καὶ δι
νοίας.

λβ'.

Πιστεύομεν καλῶς
ἔχειν τὸ τοὺς προεσταῖδύ-
τας πρεσβυτέρους κα
νίζειν πως τὰ ἐκκλησι
στικὰ, εἰς τὴν τοῦ σ
ματος τῆς ἐκκλησίας
βλάβειαν, πλὴν ἀκρ
βῶς φυλακτέον μήτ
τε ἀπὸ τῶν τοῦ ἑνὸς
μῶν διδασκάλου Χρ
θεσμῶν παραφέροντ
καὶ διὰ τοῦτο τὰ τῶν
θρώπων εὑρήματα π
θρησκείαν εἰσφερόμε
καὶ βρόχον ἐπιβάλλο
ταῖς συνειδήσεσιν ἀ
δοκιμάζομεν, προσ

χόμε

χόμενοι μόνον τὰ ὄντως
τῆς ὁμονοίας καὶ πρὸς τὸν
Θεὸν εὐσεβείας τηρητι-
κὰ, ὧν ἐστιν ἡ θεοπαρά-
δοτος ἀφόρισις ἤτοι ἀ-
ναθεματισμὸς καὶ τὰ τού-
του ἐχόμενα.

λγʹ.

Πιστεύομεν τὸν φιλάν-
θρωπον Θεὸν τῆς ἡμετέ-
ρας βραδυνοίας καὶ ἀσθε-
νείας λόγον ἔχοντα δια-
τεταχέναι ἡμῖν τὰ μυ-
στήρια, ἵνα τῇ τούτων
χρήσει τὰς αὐτοῦ ἐπαγγε-
λίας ἡμῖν οἷον ἐπισφρα-
γίζῃ, καὶ ἵνα τὰ αὐτοῦ ἐφ'
ἡμᾶς εὐνοίας καὶ χάρι-
τος ἐνέχυρα γένηται,
πρὸς αὔξησιν καὶ στηρι-
γμὸν τῆς πίστεως ἡμῶν.
προσέθηκε δὲ τὰ μυστή-
ρια τῷ τοῦ εὐαγγελίου λό-
γῳ ἵνα τὰ τῷ ἑαυτοῦ ῥή-
ματι σαφηνισθέντα καὶ
ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν
ἐνεργηθέντα ἔτι ἐναργέ-
στερον τοῖς ἐξωτέρω αἰσθή-
μασι σαφηνίσῃ, καὶ ἀεὶ

lum ſuſcipimus, quod
ad conſervandam & a-
lendam concordiam at-
que unitatem, omneſ-
que in Dei obedientia
retinendos idoneum
eſt. Ad id vero impri-
mis requiritur Excom-
municatio, juxta ver-
bum Dei, cum reliquis
ejus appendicibus uſur-
pata.

XXXIII.

Credimus benignum
illum Deum noſtrum,
habita hebitudinis &
infirmitatis noſtræ ra-
tione, Sacramenta no-
bis inſtituiſſe, ut pro-
miſſa ſua in nobis ob-
ſignaret, utque divinæ
erga nos benevolentiæ
ac gratiæ eſſent pigno-
ra. Quinetiam ad fi-
dem noſtram foven-
dam & ſuſtentandam.
Quæ quidem verbo
euangelii addidit, ut ef-
ficacius ſenſibus no-
ſtris externis exhibe-
ret, tam ea quæ nobis
externe verbo ſuo de-
clarat, quam quæ in
cordibus noſtris inter-
ne operatur, ut eo ma-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

gis ratam in nobis faciat ſalutem quam nobis communicat. Sunt enim ſymbola & ſigilla viſibilia rei internæ & inviſibilis, per quæ, ceu media, Deus virtute Spiritus Sancti in nobis operatur. Signa itaque minime vana ſunt, aut ad nos decipiendos aut fruſtrandos inſtituta. Ieſum Chriſtum enim pro ſua veritate habent, ſine quo nullius prorſus eſſent momenti. Præterea ſufficit nobis is Sacramentorum numerus, quem Chriſtus Magiſter noſter inſtituit: quæ duo duntaxat ſunt: nimirum Sacramentum Baptiſmi, & S. Cœnæ Ieſu Chriſti.

XXXIV.

Credimus & confitemur, Ieſum Chriſtum, qui finis legis eſt, ſuo ſanguine effuſo omni alii ſanguinis effuſioni finem impoſuiſſe, quam ad peccatorum propitiationem aut ſatisfactioné quiſ-

μᾶλλον ἡμᾶς διασφαλίσῃ ὅτι μετέχομεν ἧς ἡμᾶς ἠξίωσε σωτηρίας. ἔστι γὰρ τὰ μυστήρια ὁρατὰ τῶν ἀοράτων σύμβολά τε καὶ σφραγίσματα δι᾽ ὧν ἐργάζεται ἐν ἡμῖν ὁ Θεὸς, συνεργοῦντος τοῦ ἁγίου πνεύματος. ὅθεν οὐδαμῶς κενά ἐστι ταῦτα τὰ σημεῖα οὐδὲ ἀπατηλὰ, ἡ γὰρ ἀλήθεια αὐτῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, οὗ δίχα οὐκ ἂν ὠφελῇ οὐδέν. τὸ λοιπὸν, ἱκανὸς ἡμῖν δοκεῖ ὁ τῶν μυστηρίων ἀριθμὸς ὅσον Χριστὸς ἐδιδάξατο, δυοῖν δῆθεν, τοῦ ἱεροῦ βαπτίσματος καὶ τοῦ κυριακοῦ δείπνου.

λδʹ.

Πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν Ἰησοῦν Χριστὸν ὅς ἐστι τέλος νόμου παντοίαν ἄλλην αἱματεκχυσίαν ἱλαστικὴν τῇ ἰδίου αἵματος ἐκχύσει καταλελυ-

ελυκέναι, καὶ τῇ περιτο-
μῇ τῇ ἐν αἵματι ἀπο-
υρωθείσῃ ἀντικαταστῆσαι
ὸ τοῦ βαπτισμοῦ μυστή-
ιον, δι' οὗ τῇ μὲν Θεοῦ
κκλησίᾳ ἐνσωματούμε-
α, ἐθνῶν δὲ καὶ πάσης ἀλ-
οφύλου χωριζόμεθα θρη-
κείας, τούτῳ μόνον ἀ-
ιερωθέντες οὗ τῷ χαρα-
κτῆρι χρώμενοί ἐσμεν. οὐ
ὴν ἀλλὰ καὶ μαρτυρίαν
παρέχει ἡμῖν τὸ ἱερὸν βά-
πτισμα ὅτι ὁ Θεὸς ἡμῶν
ὁ χρηστὸς πατὴρ ὑπάρ-
χων διατελέσει εἰς τὸν αἰῶ-
να. ἐκέλευσε μὲν οὖν ὁ
κύριος τοὺς πάντας τοὺς
αὐτοῦ ὄντας βαπτισθῆ-
ναι ἐν ὕδατι καθαρῷ εἰς
τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ
υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύμα-
τος, δηλώσας ὡς τὸ ἐφ'
ἡμᾶς ἐκχυνόμενον, καὶ
ἐπάνω τοῦ σώματος τοῦ
βαπτιζομένου βλεπόμε-
νον καὶ τοῦτο ῥαντίζον ὕδωρ τούτου ἀποῤῥύπτει
τὴν ἀκαθαρσίαν, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὸ αἷ-
μα Χριστοῦ δι' ἁγίου Πνεύματος ταυτὸν κατεργ-

quam adhibere poſſit aut velit: & abolita circumciſione quæ per ſanguinem fiebat, baptiſmi ſacramentum ejus loco inſtituiſſe; quo in Dei Eccleſiam recipimur, & à cunctis aliis gentibus, ac peregrinis omnibus religionibus ſegregamur; ut illi toti cōſecremur cujus characterem & inſignia geſtamus. Eſtque nobis teſtimonio, illum perpetuo Deum noſtrum & Patrem propitium fore. Mandavit itaque, ut omnes qui ſui ſunt, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti pura puta aqua baptizentur: ut eo ſignificet, quod ſicuti aqua in nos effuſa & ſuper corpus baptizati conſpicua, ipſumque aſpergens ſordes corporis abluit: ſic & ſanguis Chriſti per Spiritum Sanctū idem præ-

ſtat interne in anima aſpergens eam & à peccatis ſuis mundans, noſque ex filiis iræ in filios Dei regenerans. Non quod aqua materialis id efficiat, ſed aſperſio precioſi ſanguinis filii Dei: qui nobis eſt ceu mare illud rubrum, per quod tranſeundum eſt, ut à tyrannide Pharaonis, id eſt diaboli, egredi, & in ſpiritualem terram Canaan ingredi poſſimus. Ac proinde, Miniſtri quidem, quantum ad ſe attinet, præbent nobis Sacramentum & rem viſibilem, Dominus vero noſter donat id quod Sacramento ſignificatur: dona nempe & inviſibilem gratiam, abluens, purgans, mundanſque noſtras animas à cunctis ſordibus & iniquitatibus; renovans item corda noſtra, eaque omni conſolatione replens; veram fiduciam pater-

γάζεσθαι ἔνδον ἐν τ
ψυχαῖς ἡμῶν, ῥαντί
αὐτὰς καὶ καθαρίζον ἀ
πάσης ἁμαρτίας, καὶ ἀν
γεννῶν ἡμᾶς τέκνα φ
ὀργῆς εἰς υἱοὺς τοῦ Θεοῦ. ο
ὅτι ἡ ἔξω ὑδατολουσία τ
το ποιεῖ, ἀλλὰ ὁ ῥαντ
σμὸς τοῦ τιμιωτάτου α
ματος Χριστοῦ, ὃ ἡμ
οἷα δὴ ἐρυθρὰ θάλασσ
ἐστιν, ἣν δεῖ ἡμᾶς περαι
σθαι, ἵνα σωθέντες ἀ
τυραννίδος τοῦ Φαραὼ
σατᾶν εἰς τὴν πνευματ
κὴν γῆν χαναὰν εἰσπ
ρεύεσθαι δυνώμεθα. οἱ μ
οὖν ὑπηρέται τὰ μυστ
ρια ἡμῖν καὶ τὸ ὁρατ
παρέχουσιν, ὁ δὲ κύριος
τὰ τοῖς μυστηρίοις σημαι
νόμενα ἀόρατα τοῦ Θεοῦ χα
ρίσματα, ἀπολούων καὶ ἁ
γίζων ἡμῶν τὰς ψυχὰ
ἀπὸ παντὸς μιάσματος
καὶ πάσης ἀνομίας, ἀνα
καινίζων τε πάσης παρα
κλήσεως ἀναπληροῦν τὰς
ἡμῶν καρδίας, ἐπιχορηγῶν ἡμῖν ἀναμφίβολο
πατρι-

πατρικῆς ἑαυτοῦ εὐνοίας πληροφορίαν, ἐνδύων μὲν ἡμᾶς τὸν καινὸν ἄνθρωπον, ἀπεκδύων δὲ τὸν παλαιὸν σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ. τούτων ἕνεκα πιστεύομεν πάντα ἄνθρωπον ὅστις βούλεται σωθῆναι ὀφείλειν ἑνὶ βαπτισμῷ ἅπαξ βρέχεσθαι, ἀναβαπτίζεσθαι δὲ μηδέποτε, ἀδυνάτου ὄντος καὶ ἐπὶ δεύτερον φύεσθαι. ὠφελεῖ γὰρ οὗτος ὁ βαπτισμὸς οὐ μόνον ἐφ' ὅσον χρονίζει, ἀλλὰ διὰ παντὸς τοῦ ζῆν. περιβαλλόμεθα οὖν τὴν τῶν ἀναβαπτιστῶν πλάνην οὐκ ἀγαπώντων ᾧ ἅπαξ εἰλήφασι βαπτισμῷ, ὅτι δὲ καὶ διαπτυόντων τὸν τῶν βρεφῶν, κἂν μάλα ἐξ ἁγίων γενηθῇ, βαπτισμὸν, ἃ ἡμεῖς βαπτιστέον καὶ τῷ τῆς διαθήκης συμβόλῳ ἐπισφραγιστέον εἶναι νομίζομεν, ὡς καὶ πάλαι ἐν τῷ

nę ſuæ benignitatis nobis largiens, novoque homine nos induens; veterem autem, cum omnibus factis ejus, exuens. Hanc ob cauſam credimus, omnem hominem qui id ſatagit ut vitam æternam conſequatur, ſemel unico baptiſmo illo, qui in poſterum non iteretur, baptizari debere: cum ne naſci quidem bis poſſimus. Neque tamen hic baptiſmus tunc duntaxat prodeſt, cum aqua ſuper nos effunditur & à nobis ſuſcipitur, cum illius uſus ſeſe ad totum vitæ noſtræ curriculum extendat. Anabaptiſtarum itaque errorem deteſtamur, qui unico & ſemel ſuſcepto baptiſmo contenti non ſunt: ac præterea, baptiſmum infantium fidelibus parentibus natorum damnant: quos baptizandos & fœderis ſigno obſignandos eſſe credimus, ſicut olim infantes circumcidebantur

tur in Iſraële, propter eaſdem promiſſiones infantibus noſtris factas. Quin etiam revera Chriſtus non minus ſanguinem ſuum profudit, ut fidelium infantes, quam ut adultos ablueret; ideoque ſignum ſeu Sacramentum ejus quod Chriſtus pro eis præſtitit, ſuſcipere debét: quemadmodum in lege jubebat Dominus, ut Sacramentum mortis & paſſionis Chriſti, pueris recés natis communicaretur, offerendo pro ipſis agnum, qui Ieſu Chriſti ſacramentum erat. Præterea, quod circumciſio præſtabat populo Iudaïco, id pueris noſtris præſtat baptiſmus. Atque hæc cauſa eſt, cur Paulus baptiſmum vocet circumciſionem Chriſti.

XXXV.

Credimus & confitemur Ieſum Chriſtum Servatorem noſtrum,

Ἰσραὴλ τῆς περιτομῆς ἐτύγχανε, σφραγῖδος οὔσης μιᾶς ἐπαγγελίας ἧς καὶ ἡμῶν οἱ νήπιοι ἠξιώθησαν. καὶ δήπου τὸ ἑαυτοῦ αἷμα ἐξέχεεν ὁ Χριστὸς ὑπὲρ τῶν παιδίων ἐξ ἴσου καὶ τῶν ἐν ἡλικίᾳ ἀπολούσεως, διὸ τοῦ συμβόλου τοῦ ὑπὲρ τῆς αὐτῶν σωτηρίας τετελεσμένων κωλῦσαι αὐτὰ οὐδεὶς ἐξουσίαν ἔχει. καὶ γὰρ καὶ ἐν τῷ νόμῳ ὁ κύριος ἐκέλευσε τοὺς γονέας τὸ τοῦ θανάτου καὶ πάθους Χριστοῦ μυστήριον μεταδῶσαι τοῖς ἀρτιγενέσι, προσφέροντας ὑπὲρ αὐτῶν ἀμνὸν σύμβολον τοῦ ἐλευσομένου· καὶ ἡ περιτομὴ τοῖς Ἰουδαίοις ταυτὸν ἦν τῷ βαπτισμῷ τοῖς ἡμετέροις παισὶ διδομένῳ, ὅθεν ὁ Παῦλος τὸν βαπτισμὸν τὴν περιτομὴν τοῦ Χριστοῦ προσηγόρευσε.

λε΄.

Πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν ὅτι ὁ σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὸ ἱερὸν ἑαυ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

τοῦ δεῖπνον ἐθέσπισεν εἰς ἀνατροφὴν τῆς ἤδε τῆς τε παλιγγενεσίας καὶ ἀναλήψεως εἰς οἶκον κυρίου τουτ᾽ ἔστιν ἐκκλησίαν τυχόντων. οἱ δισσῆς, ὡς εἰπεῖν ζωῆς μετέχουσι, τῆς μὲν σαρκικῆς οὔσης καὶ προσκαίρου ἣς ἐκ γονέων μετειλήφασιν ὡς καὶ οἱ λοιποὶ, τῆς δὲ πνευματικῆς καὶ οὐρανίου, ἣν ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ ἐλάμβανον, διὰ λόγον τοῦ εὐαγγελίου τῷ σώματι Χριστοῦ ἑνωθέντες, μόνοι οἱ ἐκλεκτοί. τῆς μὲν οὖν προσκαίρου καὶ πᾶσι μεταδοθείσης ζωῆς ἕνεκα, τὸν ὑλικὸν καὶ πάγκοινον ἄρτον εὐτρέπισεν ὁ Θεὸς, πρὸς δὲ τροφὴν τῆς πνευματικῆς καὶ ἄνωθεν ζωῆς ἰδίας οὔσης τοῖς ἡγιασμένοις ἔπεμψε τὸν ἄρτον τὸν ζωοποιὸν τὸν καταβαίνοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ

ſanctæ Cœnæ ſacramentum ordinaſſe & inſtituiſſe, ut ea nutriat & ſuſtentet eos quos jam regeneravit, & in familiam ſuam, nempe Eccleſiam, inſevit. Qui porro regeniti ſunt duplicem in ſe vitam habent, unam quidem corporalem & temporariam, quam ſecum à prima ſua nativitate attulerunt, quæque omnibus communis eſt; alteram vero Spiritualem & cœleſtem, quæ altera nativitate ſua illis donatur, & per verbum euangelii in communione corporis Chriſti efficitur. Atque hæc vita non niſi Electis Dei communis eſt. Similiter nobis Deus panem terrenum & materialem, ad vitæ corporalis & terrenæ conſervationem idoneum attribuit, qui omnibus, ſicuti & vita ipſa, communis eſt: At vero, ad conſervationem vitæ ſpiritualis & cœleſtis, quam fideles jam habent, Deus illis panem vivificum miſit, qui è cœlo deſcendit, nempe

Ieſum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Ieſum Chriſtum, qui manducatus, id eſt, ſi applicetur & recipiatur Spiritu per fidem, vitam fidelium ſpiritualem nutrit & ſuſtentat. Vt autem panem hunc ſpiritualem & cœleſtem Chriſtus nobis ſubminiſtraret, panem terreſtrem ac viſibilem, in ſacramentum corporis ſui, vinumque in ſanguinis ſui ſacramentum inſtituit, ut iis ipſis teſtificetur, nos, quam vere hoc ſacramentum manibus noſtris accipimus, & tenemus, illudque ore comedimus & bibimus, unde poſtmodum vita noſtra ſuſtentatur tam vere etiam nos fide (quæ animæ noſtræ & manus & os eſt) in animis noſtris recipere verum corpus & verum ſanguinem Chriſti unici Servatoris noſtri, ad vitam noſtram ſpiritualem. Certiſſimum porro eſt Chriſtum non fruſtra ſacramenta ſua nobis commendaſſe:

Ἰησοῦν Χριστὸν, ὃς φαγό-
μενος, τουτέστι λαμβα-
νόμενος καὶ ἐξιδιοποιού-
μενος τῷ πνεύματι διὰ
πίστεως αὐξάνει καὶ τρέ-
φει τὴν τῶν πιστευόντων ζωὴν
τὴν πνευματικήν. καὶ
ὅπως δὴ τὸν ἄρτον τὸν πνευ-
ματικὸν καὶ οὐράνιον ὑπο-
τυπώσῃ ἡμῖν ὁ Χριστὸς
διέταξε τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶ-
νον γαιώδη καὶ ὁρατὸν εἰς
σώματος καὶ αἵματος
αὐτοῦ μυστήριον, δι' αὐ-
τοῖν διαμαρτυρεῖν βουλό-
μενος οὕτως ἀληθῶς ἡ-
μᾶς διὰ τῆς πίστεως (ἐν
χειρὸς καὶ στόματος μοίρᾳ
οὔσης τῷ πνεύματι, τὸ σω-
τηριακὸν σῶμα καὶ αἷμα
ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν εἰς
αἰώνιον ζωὴν δέχεσθαι,
ὡς τὰ ὑλικὰ στοιχεῖα δι'
ὧν ἡ παροῦσα ζωὴ διαφυ-
λάττεται, χειροπλάζομεν
καὶ στόματι προσφέρομεν.
ὁμολογουμένου καὶ ὄντος
οὐκ εἰκῆ Χριστὸν τὰ ἑαυ-
τοῦ μυστήρια καταστῆσαι,

ἀκό-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

ἀκόλουθον καὶ ἐνεργεῖν αὐτὸν ἐν ἡμῖν τῷ ὄντι ὅσα διὰ τῶν ἱερῶν συμβόλων τοῖς ἡμῶν ὀφθαλμοῖς παρίστησιν. ἀνέφικτος δὲ ὁ τρόπος, ὡς καὶ ἀπόκρυφα καὶ ἀκατάληπτά ἐστι τὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐνεργήματα. οὐ μὴν ἀλλὰ μηδαμῶς πλανηθῶμεν ἂν εἰπόντες τὸ ἴδιον καὶ φυσικὸν Χριστοῦ σῶμα ὑπάρχειν τὸ ἐσθιόμενον καὶ αἷμα τὸ πινόμενον, πλὴν ὁ τοῦ σιτισμοῦ τρόπος τοιοῦτός ἐστιν ὥστε οὐχ ὑπουργεῖν αὐτῷ τὸ στόμα ἀλλὰ τὸ πνεῦμα διὰ πίστεως. οὕτως μὲν οὖν ὁ Χριστὸς ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς ἐν τοῖς οὐρανοῖς καθήμενος εἰς τὸ διηνεκές, ὅμως οὐκ ἀπολείπει τοῦ ἑαυτὸν ἡμῖν διὰ πίστεως ἀνακοινοῦν. πνευματικὴ τράπεζα τοῦτο τὸ δεῖπνόν ἐστιν, ἔνθα ὁ Χριστὸς ἑαυτὸν καὶ τὰ ἑαυτοῦ ἅπαντα δαψιλῶς ἡμῖν χορηγεῖ, ὥς τε μετέχειν ἡμᾶς τοῦ τε

quapropter omne id in nobis efficit, quodcunque ſacris ſuis ſignis nobis repræſentat, quãvis modus ipſe mentis noſtræ captum ſuperet, nobiſq; ſit incomprehenſibilis; ſicut & operatio Spiritus Dei occulta & incomprehenſibilis eſt. Interea vero nequaquam erraverimus, dicentes, id quod comeditur eſſe proprium & naturale corpus Chriſti, idque quod bibitur proprium ejus ſanguiné: at manducandi modus talis eſt, ut non fiat ore corporis, ſed Spiritu per fidem. Atque ita Chriſtus ad dexteram Patris ſui in cœlis perpetuo ſedet, neque eo minus ſe nobis per fidem communicat. Convivium hoc menſa eſt ſpiritualis, in qua Chriſtus ſeipſum nobis cum omnibus bonis ſuis communicat, efficitque ut in illa tam ipſomet

quam

quam paſſionis mortiſque ipſius merito fruamur: miſeram noſtram animam omnique ſolatio deſtitutam, carnis ſuæ eſu nutriens, corroborans, & conſolans, ſanguiniſque ſui potu reficiens ac recreans. Præterea, etiamſi ſacramenta conjuncta ſint rei ſignificatæ, utrumque tamen ſimul ab omnibus non accipitur. Impius enim recipit quidem ſacramentum in ſuam condemnationem, ſed veritatem ſacramenti non recipit: veluti Iudas & Simon Magus acceperunt quidem uterque ſacramentum, ſed non etiam Chriſtum qui illo ſignificabatur, qui ſolummodo fidelibus communicatur. Poſtremo, ſanctum hoc ſacramentũ in cœtu populi Dei cum ſubmiſſione animi ac reve-

Χριστοῦ αἷμα καὶ τῆς ἀξίας τοῦ πάθους καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ· τὴν γὰρ ἡμετέραν ψυχὴν ταλαιπωρίας μεστὴν καὶ θλίψεως, καὶ πάσης παραμυθίας κατεδεῆ τῷ μὲν αὐτοῦ τῆς σαρκὸς βρώματι αὐτὸς σιτίζει τε καὶ ἰσχυρίζει, ποτισμῷ δὲ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἀναπαύει καὶ ἀναζωπυρεῖ. ἔτι δὲ εἰ καὶ μάλιστα ἐν τοῖς μυστηρίοις τῷ συμβόλῳ παρέζευκται τὸ τούτῳ σημαινόμενον, ἀλλ' οὐ μὴν τοὺς πάντας ἀμφοτέρων ἀπολαύειν νομιστέον, ὁ γὰρ πονηρὸς τὸν μὲν τύπον δέχεται, κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίων καὶ πίνων, τὴν δὲ τοῦ τύπου ἀλήθειαν οὐ δέχεται. οἷον Ἰούδας καὶ Σίμων ὁ μάγος τῶν μὲν μυστηρίων μετέσχον, ἀπέτυχον δὲ σαφῶς τοῦ τὸν Χριστὸν δέξεσθαι τὸν τοῖς μυστηρίοις δεικνύμενον, ὃς ἑαυτὸν τοῖς πιστοῖς μόνον μεταδίδωσι. τὸ τελευταῖον, τοῦ μυστηρίου τούτου ἐν τῇ τοῦ Θείου λαοῦ συνάξει μετὰ πάσης ταπεινοφροσύ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

ροσιώνης καὶ ἐντροπῆς
οινωνοῦμεν, τὸν σωτηρι-
ον θάνατον μετ' εὐχα-
ιστίας διὰ πάσης εὐφή-
ου μνήμης ἄγοντες, καὶ
Χριστιανικὴν πίστιν δη-
μοσίᾳ ἐξομολογούμενοι.
μηδενὶ οὖν ταύτης τῆς
τραπέζης μεταλαβεῖν ἔξεστι
πρὶν ἂν δοκιμάσειεν ἑαυ-
τὸν, ἵνα μὴ ἐκ τοῦ ἄρτου
ἐσθίων καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου
πίνων κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίῃ
καὶ πίνῃ. συντόμως εἰ-
πεῖν· ἡ χρῆσις τοῦ μυστη-
ρίου τούτου προτρέπει ἡμᾶς
ἐπὶ τὸ ἀγαπᾷν τόν τε
Θεὸν καὶ τὸν πλησίον. εἰκό-
τως ἄρα πάσας προσ-
μίξεις καὶ εὑρέσεις βδελυ-
ρὰς ἃς τοῖς μυστηρίοις
παρεκάτλυον οἱ ἄνθρω-
ποι ἀθετοῦμεν, ἀποφαί-
νοντες δεῖν ἡμᾶς ἐμμένειν
τοῖς ὑπὸ Χριστοῦ καὶ ἀπο-
στόλων τεταγμένοις καὶ
ὑποτυπώσει τῶν ὑγιαινόν-
των λόγων ὧν παρ' αὐ-
τῶν εἰλήφαμεν.

rentia ſumimus: memoriam mortis Chriſti Servatoris noſtri cum gratiarum actione ſancte celebrantes: ibidemque fidei & religionis Chriſtianæ confeſſionem edimus. Nemo itaque ad hanc menſam ſe ſiſtere debet qui prius ſeſe non recte probaverit, ne de hoc pane edens, & de hoc poculo bibens, judicium ſibi edat & bibat. In ſumma, uſu hujus ſacramenti ad flagrantem Dei & proximi noſtri amoré commonemur. Quare omnes mixturas & damnanda commenta quæ homines ſacramentis addiderunt & admiſcuerunt, ut eorum prophanationes, rejicimus, atque affirmamus contentos nos eſſe debere eo ordine quem Chriſtus & ejus Apoſtoli nos docuerunt: eodemque modo de iis loquendum eſſe, quo & ipſi loquuti ſunt.

XXXVI. Cro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

XXXVI.

Credimus benignum illum Deum noſtrum ob generis humani depravationem, Reges, Principes & Magiſtratus conſtituiſſe, ac velle ut mundus legibus & certa politia gubernetur, ad confuſionem hominum coërcendam; utque omnia inter homines recto ordine gerantur. Eum in finem Magiſtratui gladium commiſit, puniendis quidem ſceleratis, bonis vero defendendis. Horum autem officium eſt, ut non modo curam gerant & pro conſervanda politia excubent, verum etiam, ut ſacrum tueantur miniſterium, omnemque idololatriam, & adulterinum Dei cultum ſubmoveant & evertant: regnum Antichriſti diruant, Chriſti vero regnum pro-

λϛʹ.

Πιστεύομεν τὸν παντο-
κράτορα Θεὸν, διὰ τὴν
τοῦ ἀνθρωπίνου γένους φθο-
ρὰν καὶ στρεβλότητα, βα-
σιλέας, ἄρχοντας, καὶ τοὺς
ἐν ὑπεροχῇ τεταχέναι
κυβερνᾶσθαι τὸν κόσμο-
τοῦτον νόμοις καὶ πολιτεύ-
μασι βουλόμενον, εἰς τ-
διορθοῦσθαι τὰς τῶν ἀτάκτω-
παρεμπαιόντων πλημμε-
λείας, καὶ τὰ πάντα ἐ-
ἀνθρώποις εὐσχημόνως κ-
κατὰ τάξιν γίνεσθαι. τούτου
ἕνεκα τοῖς ἐν ἀξιώματι
τὴν μάχαιραν ἔδωκεν εἰ-
τιμωρίαν τῷ τὸ κακὸν,
καὶ ἄμυναν τῷ τὸ καλὸν
πράσσοντι. τούτων μὲν οὖ-
τὸ ἔργον ἐστὶν οὐ ψιλῶς
τοῖς πολιτικοῖς ἐνδιατρί-
βειν καὶ ἐπαγρυπνεῖν, ἀλλὰ
συμπροθυμεῖσθαι καὶ τοῦ-
το, ὡς ἡ ἱεροδιακονία δια-
φυλάττηται, πᾶσα εἰ-
δωλολατρεία καὶ νενοθευ-
μένη θρησκεία ἀναιρῆται, ἡ τοῦ μὲν Ἀντιχρίστου
βασιλεία διασκορπίζηται, ἡ δὲ τοῦ Χριστοῦ ἐπί-
δοσιν

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

δόσιν λάβῃ, ὁ ἅγιος τοῦ εὐαγγελίου λόγος πανταχοῦ κηρύττηται, ἵνα πάντες τῷ Θεῷ κατὰ τὸν αὐτοῦ λόγον λατρεύωσι, καὶ αὐτὸν παῤῥησίᾳ τιμῶσι. πάντα δὴ ἄνθρωπον, ἧς τινος αὖ ἢ ἀξίας ἢ τάξεως, ταῖς νομίμοις ἐξουσίαις ὑποτάσσεσθαι ἀνάγκη, καὶ φόρους τελεῖν καὶ δασμοὺς, καὶ τὴν τιμὴν τὴν προσήκουσαν ἀποδοῦναι, καὶ ἐν πᾶσιν ὑπακούειν τοῖς τῷ θείῳ βουλήματι οὐκ ἐναντιοῦσιν, ἔτι δὲ καὶ ποιεῖν δεήσεις ὑπὲρ αὐτῶν, ἵνα εὐθύνῃ μὲν ὁ Θεὸς πάντα τὰ πράγματα αὐτῶν, ἡμεῖς δὲ ἔρημον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι. καὶ ἐνταῦθα τοὺς ἀναβαπτιστὰς καὶ στασιαστὰς παντοίους ἐκτρεπόμεθα, καὶ ὅσοι τὰς κυριότητας καὶ ἐξουσίας ὑπερεχούσας ἀθετοῦσι, τὰς δίκας ἀνατρέπουσι, κοινὰ τὰ πάντα εἶναι κενολο-

moveant, operamque dent ut verbum Euangelii ubique prædicetur, quo Deus ab unoquoque, prout verbo ſuo exigit, honoretur & colatur. Præterea, quilibet, cujuſcunque ordinis, conditionis ac ſtatus ſit, Magiſtratibus ſubjici, tributa eis pendere, honorem & reverentiam deferre, iiſque obedire in omnibus quæ verbo Dei non adverſantur, debet: pro iiſdem in precibus ſuis orare, ut eos Deus in omnibus ipſorum actionibus regere ac dirigere velit, utque vitam quietam & tranquillam, in omni pietate & honeſtate ducamus. Quamobrem Anabaptiſtas alioſq; homines ſeditioſos deteſtamur, atque in univerſum omnes eos qui ſupremas dominationes & Magiſtratus rejiciunt, juſtitiam evertunt, bonorum com-

munio-

munionem inducunt, atque honeſtatem, quam Deus inter homines ſtabilivit, confundunt.

XXXVII.

Poſtremo ex Dei verbo credimus: Vbi tempus à Domino prę-ſtitutum, omnibus autem creaturis ignotum, advenerit, numeruſque electorum fuerit completus, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum è cœlo, corporaliter & viſibiliter, ſicuti aſcendit, magna cum gloria & majeſtate, venturum, ut ſe vivorum atque mortuorum declaret judicem: vetere mundo igne & flamma ſuccenſo, ut expurget eum. Tunc vero omnes homines, tam viri quam mulieres & infantes, quotquot jam inde ab initio mundi uſque ad finem fuerunt, coram ſummo hoc ju-

γοῦσι, καὶ τέλος εἰπεῖν, αἰσχρὰν τῆς κοσμίας ὑπὸ Θεοῦ ἐν ἀνθρώποις διακριθέντων σύγχυσιν εἰσάγουσι.

λζʹ.

Τὸ τελευταῖον πιστεύομεν κατὰ τὰ θεῖα λόγια, ὅτι ἐλθόντος τοῦ καιροῦ ὃν ἔγνω μὲν ὁ Θεὸς, οὐκ οἶδε δὲ πᾶν κτίσμα, καὶ πληρωθέντος τοῦ τῶν ἐκλεκτῶν ἀριθμοῦ, ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς οὐρανόθεν ἐλεύσεται ἐνσώματος καὶ ὁρατὸς, ὃν τρόπον πάλαι ἐπορεύθη εἰς τὸν οὐρανὸν, μετὰ μεγαλειότητος καὶ δόξης πολλῆς, ἐμφανίσων ἑαυτὸν κριτὴν ζώντων καὶ νεκρῶν, καὶ ἐν πυρὶ φλογὸς τὸν νῦν κόσμον καυσούμενον καθαρίσων. καὶ τότε δὴ σύμπαντες οἱ ἄνθρωποι, εἴτε ἄνδρες, εἴτε γυναῖκες, εἴτε νήπιοι, ὅσοι ἀπὸ καταβολῆς κόσμου μέχρι τέλους γεγονότες ἔσονται, φανερωθήσονται ἔμπροσθεν τοῦ κρι-

τοῦ κριτοῦ τῶν πάντων, προσκληθέντες ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου καὶ ἐν σάλπιγγι Θεοῦ. πάντες μὲν γὰρ οἱ πρότερον ἀποθανόντες ἐκ γῆς ἀναστήσονται, τοῦ ἑκάστου ψυχῆς ἑνωθείσης τῷ ἰδίῳ σώματι ἐν ᾧ ἔζησεν, οἱ δὲ περιλειπόμενοι ζῶντες οὐ μὴ κοιμηθήσονται ὡς οἱ λοιποί, ἀλλὰ ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἀλλαγήσονται, τοῦ φθαρτοῦ τούτου ἐνδυσαμένου ἀφθαρσίαν. τότε τὰ βιβλία, τοῦτ᾽ ἔστιν αἱ συνειδήσεις, ἀνοιγήσονται, καὶ κριθήσονται οἱ νεκροὶ πρὸς ἃ ἔπραξαν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε κακόν. τότε καὶ πᾶν ῥῆμα ἀργὸν ὃ ἐὰν λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀποδώσουσι περὶ αὐτοῦ λόγον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, κἂν καταγελᾷ τούτου ὁ κόσμος ἐν τῷ παρόντι, πᾶσα δὲ ἡ τῶν ἀνθρώπων ὑπόκρισις καὶ τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας αὐτῶν πάντων ἐναντίον φανερὰ γενήσεται.

dice comparebunt; voce Archangeli & clangore tubæ divinæ eo citati. Omnes enim antea mortui è terra reſurgent, Spiritu cum corpore proprio in quo vixerat conjuncto atque unito. Quod vero eos attinet qui tunc ſuperſtites erunt, non ut reliqui morientur, verum ictu oculi à corruptione in incorruptionem mutabuntur. Tunc aperientur libri (id eſt conſcientiæ cujuſque) & mortui judicabuntur ſecundum ea quæ in hoc mundo egerint, ſive bona, ſive mala. Quin imo omnes de omnibus verbis otioſis quæ loquuti fuerint rationem reddent, (quæ quidem mundus nunc pro ludo reputat & joco) omniaque tunc hominum abdita, omniſque hypocriſis palam coram omnibus retegetur.

Ac

Ac proinde merito judicii iſtius memoria iniquis & ſceleratis horribilis & formidabilis eſt, bonis vero & electis ſumme exoptanda, & immenſæ conſolationis plena: quoniam totalis ipſorum redemtio tunc plane perficietur; laborumque iſtic & dolorum ſuorum quos pertulerunt fructus percipient. Innocentia ipſorum aperte ab omnibus agnoſcetur, & horrendam quam Deus de improbis ſumet, qui tyrannice exercuerunt eos, afflixerunt, & excruciarunt in hoc mũdo, vindictam conſpicient. Qui quidem proprio conſcientiæ ſuæ teſtimonio convicti, immortales quidẽ reddentur, ita tamen ut in igne æterno, qui diabolo & angelis ejus paratus eſt, crucientur. Contra vero fideles & Electi corona gloriæ &

ὥστε εἰκότως τῆσδε τῆς κρίσεως τὴν ἀνάμνησιν τοῖς μὲν ἐκνόμοις καὶ πονηροῖς φρικτὴν εἶναι καὶ φοβερὰν, ἀγαθοῖς δὲ καὶ ἐκλεκτοῖς ὡς μάλιστα εὐκτὴν καὶ παρακλητικὴν, διότι τότε ἡ αὐτῶν ἀπολύτρωσις κατὰ πάντα ἐπιτελὴς γενήσεται, καὶ ἡδίστους τῶν πόνων καὶ κόπων ὧν ἐν τῷ νῦν βίῳ ἀνέμειναν καρποὺς ἀπολήψονται. γνωρισθήσεται γὰρ τοῖς πᾶσιν ἡ δικαιοσύνη αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ θεωρήσουσι τὴν τιμωρίαν τῶν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι αἰκισαμένων αὐτοὺς καὶ ὠμότατα αὐτοῖς προσενεχθέντων, οἱ ὑπὸ τῆς ἑαυτῶν συνειδήσεως καταμαρτυρούμενοι ἄφθαρτοι μὲν καταστάθήσονται, πλὴν ἵνα ἐν τῷ πυρὶ τῷ αἰωνίῳ ἡτοιμασμένῳ τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ βασανίζωνται εἰς τὸ διηνεκές.

Τοὐναντίον, οἱ πιστοὶ καὶ ἐκλεκτοὶ τῷ τῆς δόξης καὶ τιμῆς

μῆς στεφανωθήσονται) στε-
άνῳ· ὁμολογήσει δὲ ἐν
ὐτοῖς ὁ Θεοῦ υἱὸς ἔμπρο-
θεν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ
κλεκτῶν ἀγγέλων, καὶ
ξαλείψει πᾶν δάκρυον
πὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.
ότε ἡ ὁδὸς αὐτῶν, ἣν
έγουσιν αἵρεσιν καὶ ἀσέ-
ειαν πολλοὶ ἐν τῷ παρ-
όντι καιρῷ κριταὶ καὶ ἄρχον-
τες, ἡ τοῦ μονογενοῦς ἐκ
πατρὸς ὁδὸς εἶναι φανε-
ωθήσεται. ὃς καὶ τοσαύτην
ὐτοῖς δόξαν ἀποδώσει
ωρεὰν ὅση ἐπὶ καρδίαν
ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη. ταύ-
της μὲν οὖν τῆς ἡμέρας τῆς
μεγάλης ἐπιθυμίᾳ ἐπι-
θυμοῦμεν, ἵνα τῶν τοῦ Θεοῦ
παγγελμάτων ἐν τῷ κυ-
ρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ
τελείως ἀπολαύωμεν.
Ἀμήν.

Ἀποκάλ. κβ΄. κ΄.

Ναὶ ἔρχου Κύριε Ἰησοῦ.

honore coronabuntur, filiuſque Dei eorum nomina coram Deo Patre & electis angelis profitebitur. Abſtergentur omnes lachrymæ ab oculis eorum, ipſorumque cauſa, quæ in præſentia à Iudicibus & Magiſtratibus quamplurimis veluti hæretica & impia condemnatur, cauſa filii Dei eſſe tum agnoſcetur. Ac pro gratuita remuneratione Dominus illos in tantæ gloriæ poſſeſſionem mittet, quantam nemo hominum animo concipere poſſit. Magnum ergo illum diem maximo deſiderio expectamus, ut promiſſis Dei in Chriſto Domino noſtro plene perfruamur. *Amen.*

Apocal. 22. 20.

Etiam veni Domine Ieſu.

ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ τῆς ΒΕΛΓΙΚΗΣ

ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας.

ECCLESIARVM BELGICARVM

CATECHESIS

Religionis Chriſtianæ.

DOMINICA I.

1. Τίς ἐστιν ἡ μόνη σου παραμυθία, ἔν τε τῷ ...ῆν, καὶ ἐν τῷ θανεῖν;

Ὅτι τῷ τε σώματι καὶ τῇ ψυχῇ, ἔν τε τῷ ζῆν ἐν τῷ θανεῖν, οὐκ ἐμαυ-..., ἀλλὰ τοῦ πιστοτάτου σω-...ρός μου, τοῦ κυρίου Ἰησοῦ ...ιστοῦ, ἴδιός εἰμι· ὅς, ὑπὲρ ...σῶν τῶν ἁμαρτιῶν μου ...νὸν λύτρον, τὸ τίμιον ...τοῦ αἷμα, ἐκτίσας, με

1. *Quæ eſt unica tua conſolatio in vita & in morte?*

Quod animo pariter & corpore, ſive vivam, ſive moriar, non meus, ſed fidiſſimi Domini & Servatoris mei Ieſu Chriſti ſum proprius, qui pretioſo ſanguine ſuo pro omnibus peccatis meis pleniſſima ſolutione facta, me ab

omni poteſtate diaboli liberavit, meque ita conſervat, ut ſine voluntate Patris mei cœleſtis, ne pilus quidem de meo capite poſſit cadere: imo vero etiam omnia ſaluti meæ ſervire oporteat. Quocirca me quoque ſuo Spiritu de vita æterna certum facit, utque ipſi deinceps vivam, promptum ac paratum reddit.

2. *Quot ſunt tibi ſcitu neceſſaria, ut illa conſolatione fruens, beate vivas & moriaris?*

Tria. Primum, quanta ſit peccati mei & miſeriæ meæ magnitudo. Alterum, quo pacto ab omni peccato & miſeria liberer. Tertium, quam gratiam Deo pro ea liberatione debeam.

ἀπὸ πάσης τῆς τοῦ διαβό λου ἐξουσίας ἐῤῥύσατο· κα οὕτω φυλάττων διατ λεῖ, ὥστε ἄνευ τοῦ πατρ μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, οὐδὲ τρ χα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς μ καταῤῥεῖν, ἀλλὰ πάν μοι εἰς σωτηρίαν συνε γεῖν. διόπερ ἐμὲ καὶ τῷ ἁ γίῳ αὐτοῦ πνεύματι π τῆς αἰωνίου ζωῆς πληροφ ρεῖ, καὶ πρὸς τὸ αὐτῷ τ λοιποῦ ζῆν, πρόθυμον ἕτοιμον ἀπεργάζεται.

2. Πόσα ἐστὶ γνῶναί σ ἀναγκαῖα, ἵνα ἐν ταύ τῇ παραμυθίᾳ μακ ρίως ζῆν τε καὶ ἀποθαν οἷός τε γένῃ;

Τρία. τὸ πρῶτον, π σον ἐστὶ τῆς ἁμαρτίας μου ταλαιπωρίας τὸ μέγεθ τὸ δεύτερον, πῶς ἀπὸ πά σης ἁμαρτίας τε καὶ ταλα πωρίας ἀπολυτροῦμαι. τρίτον, τίνας τῷ Θεῷ ἀ πὶ ταύτης τῆς ἀπολυτρώ σεως ὀφείλω χάριτας.

Τὸ πρῶτον τμῆμα,

Περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου ταλαιπωρίας.

3. Πόθεν γνωρίζεις τὴν ταλαιπωρίαν σου;

Ἐκ τοῦ Θείου νόμου.

4. Τί οὖν ἀπαιτεῖ παρ᾽ ἡμῶν ὁ τοῦ Θεοῦ νόμος;

Τοῦτο κεφαλαιωδῶς ἡμᾶς διδάσκει Χριστὸς παρὰ Ματθαίῳ, ἐν τῷ κβ΄. κεφαλαίῳ, ταύταις ταῖς λέξεσιν· Ἀγαπήσεις κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου. Αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή. δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῇ· Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται.

5. Ἆρ᾽ οὖν ταῦτα τελείως διατηρεῖν οἷός τε εἶ;

Οὐδαμῶς· καὶ γὰρ φύσει

Prima Pars,

DE HOMINIS Miſeria.

DOM. II.

3. *Vnde tuam miſeriam cognoſcis?*

Ex lege Dei.

4. *Quid à nobis poſtulat lex Dei?*

Id docet nos Chriſtus ſummatim, Matt. 22. Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota cogitatione tua, & ex omnibus viribus tuis. Iſtud eſt primum & maximum mandatum. Secundum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum ſicut te ipſum. Ab iſtis duobus mandatis tota Lex & Prophetæ pendent.

5. *Num hæc omnia perfecte ſervare potes?*

Minime. Natura

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

enim propenſus ſum ad odium Dei & proximi.

DOM. III.

6. Num ergo Deus hominem ita pravum & perverſum condidit?

Nequaquam: Imo vero bonum & ad imaginẽ ſui condidit eum, hoc eſt, vera juſtitia & ſanctitate præditum, ut Deum creatorem ſuum recte cognoſceret, ex animo diligeret, cum eo beatus in æternum viveret, idque ad eum laudandum & celebrandum.

7. Vnde igitur exiſtit hæc natura humana pravitas?

Ex lapſu & inobedientia primorum parentum Adami & Evæ: Hinc natura noſtra ita eſt depravata, ut omnes in peccatis concipiamur & naſcamur.

ἐπὶ τὴν τοῦ Θεοῦ τε ἀμι
καὶ τοῦ πλησίον ἔχθραν
παραφέρομαι.

6. Ἀλλ' ἄρα ὁ Θεὸ
τὸν ἄνθρωπον οὕτω πονηρ
καὶ διεστραμμένον ἔκτισε;

Μηδαμῶς· ἀλλ' ὁ Θε
τὸν ἄνθρωπον ἔκτισεν ἀγα
θὸν, καὶ κατὰ τὴν αὐτοῦ ἐ
κόνα, τοῦτ' ἔστιν, ἐν δικαι
σύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀλη
θείας, ἵνα τὸν Θεὸν, τὸν κτ
στην αὐτοῦ, ὀρθῶς ἐπιγνοὺ
ἐκ ψυχῆς ἀγαπήσῃ, κ
εἰς τὸν αἰῶνα μακάρι
ὢν μετ' αὐτοῦ ζώῃ, εἰς
τὸ ἐπαινέσαι αὐτὸν κ
δοξάσαι.

7. Πόθεν οὖν παρα
γίνεται ἡ τῆς ἀνθρωπι
φύσεως πονηρία;

Ἐκ τῆς πτώσεως καὶ ἀπ
θείας τῶν πρώτων γονέ
Ἀδάμου καὶ Εὔας, τῶν ἐν
παραδείσῳ πάλαι συμ
βάσης· δι' ἧς ἡ φύσις ἡμ
οὕτω διεφθάρη, ὥστε πά
ἐν ἁμαρτίαις συλλαμβ
νόμεθά τε καὶ τικτόμε

8. ἀ

8. Ἀλλ' ἆρα οὕτω διεφθάρημεν, ὥστε πρὸς οὐδὲν τὸ παράπαν ἀγαθὸν ἱκανοί ἐσμεν, ἀλλὰ πρὸς πᾶν κακὸν προπετεῖς φερόμεθα;

Ναί. ἐὰν μὴ ἐκ πνεύματος τοῦ Θεοῦ ἀναγεννηθῶμεν.

9. Ἆρ' οὖν ὁ Θεὸς οὐκ ἀδικεῖ τὸν ἄνθρωπον, ὁπότε παρ' αὐτοῦ ἐν τῷ νόμῳ ἐπαιτεῖ τὰ αὐτῷ ἐπιτελεῖν ἀδύνατα.

Οὐδαμῶς. ὁ Θεὸς μὲν γὰρ τὸν ἄνθρωπον ἔκτισεν οἷόν τε τὰς ἐντολὰς πληρῶσαι. ὁ δὲ ἄνθρωπος, τοῖς τοῦ κακοδαίμονος σοφίσμασιν ἐξαπατηθεὶς δι' ἐθελουσίου ἀπειθείας ἑαυτόν τε καὶ τοὺς αὐτοῦ ἀπογόνους ἅπαντας, ἐκείνου τοῦ θείου χαρίσματος ἀπεστέρησε.

10. Ἀλλ' ἆρα ὁ Θεὸς παρακοὴν ταύτην καὶ ἀποστασίαν ἀτιμώρητον ἀφήσει;

Οὐδαμῶς· ἀλλὰ δεινῶς

8. *An vero adeo corrupti ſumus, ut ad bene agendum prorſus non ſimus idonei, & ad omne vitium proclives?*

Certe: niſi per Spiritum ſanctum regeneremur.

DOM. IV.

9. *An non igitur Deus homini injuriam facit, qui ab eo in lege flagitet, quæ præſtare non queat?*

Minime. Nam Deus hominem talem condiderat, ut ea præſtare poſſet: verum homo, impulſore Diabolo, ſua ipſius contumacia, ſe & omnem poſteritatem divinis illis donis orbavit.

10. *Num Deus hanc contumaciam & defectionem hominis dimittet impunitam?*

Imo vero horrendis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

modis iraſcitur, cum ob innata nobis peccata, tum ob ea, quæ ipſimet committimus; eaque juſtiſſimo judicio temporalibus & æternis ſuppliciis punit: quemadmodum ipſe pronunciat; Maledictus omnis, qui non permanet in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis, ut ea faciat.

11. *An non igitur Deus etiam eſt miſericors?*

Eſt ille quidem misericors, verum ita, ut etiam ſit juſtus. Quapropter poſtulat ejus juſtitia, ut quod adverſus ſummam Dei Majeſtatem commiſſum eſt, id etiam ut ſummis, hoc eſt, ſempiternis, cum animi tũ corporis, ſuppliciis luatur.

Secunda Pars,

DE LIBERATIONE Hominis.

DOM. V.

12. *Quoniam igitur juſto Dei judi-*

ὀργίζεται τῇ τε ἐμφύτῳ καὶ τῇ πρακτῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ δικαίᾳ κρίσει αὐτὴν προσκαίροις τε καὶ ἀϊδίοις τιμωρίαις μετέρχεται· καθὼς ἀπεφήνατο, Ἐπικατάρατος πᾶς, ὃς οὐκ ἐμμένει ἐν πᾶσι τοῖς γεγραμμένοις ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ νόμου, τοῦ ποιῆσαι αὐτά.

11. Οὐχὶ δὲ καὶ ἐλεήμων ἐστὶν ὁ Θεός;

Ἔστι μὲν ἐλεήμων ὁ Θεός ἔστι δὲ καὶ δίκαιος· ὅθεν ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ ἀξιοῖ τὴν εἰς τὸ ὑπέρτατον τῆς θείας μεγαλωσύνης σέβας ἠσεβημένην ἁμαρτίαν καὶ τῇ ἐσχάτῃ, τοῦτ' ἔστι, τῇ αἰωνίῳ τοῦ τε σώματος καὶ τῆς ψυχῆς τιμωρίᾳ κολασθῆναι.

Τὸ δεύτερον τμῆμα.

Περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀπολυτρώσεως.

12. Ἐπειδήπερ οὖν τῇ δικαίᾳ Θεοῦ κρίσει προσ-

καίροις

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

αίροις τε καὶ αἰωνίοις
μωρίαις ἐνεχόμεθα, πῶς
ὖ τὰς τιμωρίας ταύτας
κφυγεῖν, καὶ χάριτος τυ-
εῖν οἷοί τε γενοίμεθα;

Ἀξιοῖ ὁ Θεὸς τῇ αὐ-
ῦ δικαιοσύνῃ τὸ ἱκανὸν
τιεῖσθαι· διὸ πάντα ἀνάγ-
η, τοῦτο ἢ δι' ἡμῶν αὐ-
ῶν ἢ δι' ἄλλου τινὸς γε-
σθαι.

13. Ἆρ' οὖν αὐτοὶ δι'
ὑτῶν ἱκανὸν ποιῆσαι δυ-
ατοί ἐσμεν.

Οὐδαμῶς· μᾶλλον δὲ
ὸ ὀφλήματα καθ' ἑκά-
ω καὶ πληθύνομεν;

14. Ἀλλ' ἆρα ψιλή τις
σις τῶν ἐπουρανίων ἢ ἐπι-
ων, τὸ ὀφειλόμενον ἀνθ'
ῶν ἐκτῖσαι δύναται;

Οὐδεμία· πρῶτον μὲν
οὐ δικαιοῖ ὁ Θεὸς ἐν
λῃ τινὶ κτίσει κολάσαι
τῷ ἀνθρώπῳ ἐξημαρ-
μένα, ἔπειτα δὲ οὐδὲ δύ-
ναται κτίσις οὐδεμία, τὸ
ρος τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ,
τῆς ἁμαρτίας ὑπο-

cio, temporalibus & æternis pœnis obnoxii ſumus: eſt ne reliqua ulla ratio aut via, qua his pœnis liberemur, & Deo reconciliemur?

Vult Deus ſuæ juſtitiæ ſatisfieri: quocirca neceſſe eſt, vel per nos, vel per alium ſatisfaciamus.

13. *Poſſumus ne ipſi per nos ſatisfacere?*

Nulla ex parte: quin etiam debitum in ſingulos dies augemus.

14. *Poteſt ne ulla creatura in cœlo vel in terra, quæ tantum creatura ſit, pro nobis ſatisfacere?*

Nulla: Nam principio non vult Deus, quod homo peccavit, id in alia creatura plectere. Deinde nec poteſt quidem, quod mera tantum creatura ſit, iram Dei adverſus peccatum ſuſtine-

re, & alios ab ea liberare.

DOM. VI.

15. *Qualis ergo quærendus eſt mediator & liberator?*

Qui verus quidem homo ſit, ac perfecte juſtus, & tamen omnibus creaturis potentior, hoc eſt, qui ſimul etiam ſit verus Deus.

16. *Cur neceſſe eſt eum verum hominem, & quidem perfecte juſtum eſſe?*

Quia juſtitia Dei poſtulat, ut eadem natura humana, quæ peccavit, ipſa pro peccato dependat: qui vero ipſe peccator eſſet, pro aliis dependere non poſſet.

17. *Quare oportet eum ſimul etiam verè Deum eſſe?*

Vt potentia ſuæ divinitatis, onus iræ divinæ, carne ſua ſuſti-

στῆναι, καὶ ἄλλους τοῦ ἄχθου
τούτου ἀποφορτίσαι.

15. Ποῖος οὖν ζητη
τέος ἡμῖν μεσίτης κα
λυτρώτης;

Ὁ ἅμα μὲν ἄνθρωπ
ὢν ἀληθινὸς καὶ δίκαιος
ἅμα δὲ πασῶν τῶν κτίσεω
ἰσχυρότερος, τοῦτ' ἐστιν
ὁμοῦ καὶ Θεὸς ὢν ἀληθινό

16. Διὰ τί δὲ αὐτ
εἶναι δεῖ ἀληθινόν τε κα
δίκαιον ἄνθρωπον;

Διότι ἡ τοῦ Θεοῦ δικαι
οσύνη ἀξιοῖ, τὴν ἀνθρω
πείαν φύσιν, ἣ τὴν ἁμαρ
τίαν ἐποίησεν, ὑπὲρ τ
ἁμαρτίας καὶ ἐκτίσαι. ὁ
ἁμαρτίαις αὐτὸς ὑπά
χων ἔνοχος, οὐκ ἂν ὑπ
ἄλλων ἐκτίσαι οἷός τε γ
νοιτο.

17. Διὰ τί δ' αὐτ
καὶ ἀληθινὸν Θεὸν εἶν
ἀνάγκη;

Ἵνα τῇ τῆς Θεότητο
αὐτοῦ δυνάμει τὸ βάρ
τῆς τοῦ Θεοῦ ὀργῆς ἐν
ἀνθρωπότητι ὑποστὰ

οἱ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

ειός τε ᾖ, ἡμῖν τε τὴν ἀπολωλυῖαν δικαιοσύνην καὶ ζωὴν ἀνακτήσασθαί τε καὶ ἀποκαταστῆσαι δύνηται.

18. Τίς δ' ἐστὶν ὁ μεσίτης οὗτος, ὁ ἅμα Θεός τε ὢν ἀληθινὸς, καὶ ἀληθινός τε καὶ δίκαιος ἄνθρωπος;

Ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός· ὃς ἐγενήθη ἡμῖν σοφία ἀπὸ Θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις.

19. Πόθεν δὲ ταῦτά σοι δῆλα;

Ἐκ τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου, ὅπερ ὁ Θεὸς πρῶτον μὲν αὐτὸς ἐν τῷ παραδείσῳ ἐξέφηνεν. ἔπειτα διά τε τῶν ἁγίων πατριαρχῶν καὶ προφητῶν κατὰ διαδοχὰς παρεβίβασε, καὶ διὰ τῶν θυσιῶν ἄλλων τε νομικῶν ἱερουργιῶν ὑπετύπωσε· τελευτῶν δὲ καὶ διὰ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ συνετελείωσε.

20. Ἆρ' οὖν πάντες

nere, nobiſque amiſſam juſtitiam & vitam reparare ac reſtituere poſſit.

18. *Quis autem eſt ille Mediator, qui ſimul eſt verus Deus: & verus perfecteq; juſtus homo?*

Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui factus eſt nobis à Deo Sapientia, Iuſtitia, Sanctificatio & Redemptio.

19. *Vnde id ſcis?*

Ex Euangelio: quod Deus primum in Paradiſo patefecit, ac deinceps per Patriarchas & Prophetas propagavit: ſacrificiis reliquiſque ceremoniis legis adumbravit: ad extremum vero per Filium ſuum unigenitum complevit.

DOM. VII.

20. *Num igitur*

omnibus hominibus qui in Adamo perierant, per Chriſtum ſalus redditur?

Non omnibus, verum iis tantum, qui vera fide ipſi inſeruntur, ejuſque beneficia omnia amplectuntur.

21. *Quid eſt vera fides?*

Eſt non tantum certa notitia, qua firmiter aſſentior omnibus, quæ Deus nobis in verbo ſuo patefecit, ſed etiam certa fiducia, à Spiritu Sancto per Euangelium in corde meo accenſa, qua in Deo acquieſco, certo ſtatuens, non ſolum aliis, ſed mihi quoque remiſſionem peccatorum, æternam juſtitiam, & vitam donatam eſſe, idque gratis, ex Dei miſericordia, propter unius Chriſti meritum.

οἱ ἄνθρωποι, καθάπερ δι' Ἀδάμου τῇ ἀπωλείᾳ περιέπεσον, οὕτω καὶ διὰ τοῦ Χριστοῦ τῆς σωτηρίας τυγχάνουσιν;

Οὐχ' ἅπαντες, ἀλλὰ μόνον οἱ δι' ἀληθινῆς πίστεως αὐτῷ ἐμφυτευόμενοι, καὶ πάντα τὰ εὐεργετήματα αὐτοῦ ἀποδεχόμενοι.

21. Τί οὖν ἐστιν ἡ ἀληθινὴ πίστις;

Ἔστιν οὐ μόνον βεβαία ὑπόληψις, ᾗ πᾶσι τοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ῥήματι αὐτοῦ θεσπιζομένοις, ὡς παναληθέσι, παγίως συγκατατίθεμαι· ἀλλὰ καὶ βεβαία πεποίθησις ἐν τῇ καρδίᾳ μου ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διὰ τῆς τοῦ εὐαγγελίου φωνῆς ἀναφθεῖσα· δι' ἧς πληροφοροῦμαι, ὡς οὐχ' ἑτέροις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐμοὶ, τῶν ἁμαρτιῶν ἄφεσις, αἰωνία τε δικαιοσύνη καὶ σωτηρία παρὰ τοῦ Θεοῦ δεδώρηται, καὶ ταῦτα τῇ αὐτοῦ χάριτι μόνον, διὰ τὸ τοῦ Χριστοῦ λύτρον.

22. Τίνα δ᾽ ἐστὶν ἃ τοὺς Χριστιανοὺς πιστεύειν δεῖ;

Πάντα τὰ ἡμῖν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἐπαγγελλόμενα, ἅπερ ἡμῖν τὸ καθολικὸν καὶ ἀνενδοίαστον τῶν Χριστιανῶν σύμβολον ἐν βραχέσι κεφαλαίοις ἐκφαίνει.

23. Τίνες οὖν αἱ τοῦ συμβόλου ῥήσεις;

Πιστεύω εἰς Θεὸν, Πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς· καὶ εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ, κύριον ἡμῶν· συλληφθέντα ἐκ Ινεύματος ἁγίου, γεννηθέντα ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου· παθόντα ἐπὶ Ποντίου Ιιλάτου, σταυρωθέντα, θανόντα, καὶ ταφέντα, κατελθόντα εἰς ᾅδου· τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν· ἀνελθόντα εἰς οὐρανούς· καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν Θεοῦ τοῦ Πατρὸς παντοκράτορος· ὅθεν μέλλει

22. Quænam ſunt illa, quæ neceſſe eſt hominem Chriſtianum credere?

Omnia, quæ nobis in Euangelio promittuntur, quorum ſumma in Symbolo Apoſtolico, ſeu in capitibus catholicæ & indubitatæ omnium Chriſtianorum fidei, breviter comprehenditur.

23. Quod eſt illud Symbolum?

Credo in Deum, Patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ: & in Ieſum Chriſtum Filium ejus unigenitum, Dominum noſtrum: qui conceptus eſt de Spiritu Sancto, natus ex Maria virgine: paſſus ſub Pontio Pilato: crucifixus: mortuus: & ſepultus: deſcendit ad inferna: tertia die reſurrexit à mortuis: aſcendit ad cœlos: ſedet ad dextram Dei Patris omnipotentis: inde venturus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

rus eſt judicatum vivos & mortuos. Credo in SpiritumSanctum. Credo ſanctam Eccleſiam catholicam: ſanctorum communionem: remiſſionem peccatorū: carnis reſurrectionem: & vitam æternam. Amen.

DOM. VIII.

24. *In quot partes diſtribuitur hoc Symbolum.*

In tres partes. Prima eſt de Deo Patre, & noſtri creatione. Altera eſt de Deo Filio, & noſtri redemtione. Tertia eſt de Deo Spiritu Sancto, & noſtri ſanctificatione.

25. *Cum una ſit tantum eſſentia divina: cur tres iſtos nominas, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum?*

Quia Deus ita ſe in verbo ſuo patefecit, quod tres hæ diſtinctæ perſonæ ſint unus

ἔρχεσθαι κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Πιστεύω εἰς Πνεῦμα ἅγιον. Πιστεύω ἁγίαν Ἐκκλησίαν καθολικήν· ἁγίων κοινωνίαν· ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· σαρκὸς ἀνάστασιν· ζωὴν αἰώνιον. Ἀμήν.

24. Πόσα δ᾽ ἐστὶ τ[…] συμβόλου τούτου μέρη;

Τρία. τὸ πρῶτον [...] περὶ Θεοῦ τοῦ Πατρὸς, κ[…] τῆς κτίσεως ἡμῶν. τὸ δεύ[…] τερον, περὶ Θεοῦ τοῦ Υἱοῦ καὶ τῆς ἀπολυτρώσεως ἡμῶν[…] τὸ τρίτον, περὶ Θεοῦ τ[…] ἁγίου Πνεύματος, καὶ [...] ἁγιασμοῦ ἡμῶν.

25. Διὰ τί δὲ τρε[…] ὀνομάζεις, τὸν Πατέρα[…] τὸν Υἱὸν, καὶ τὸ ἅγιο[ν] Πνεῦμα· ὅπου γε μία μό[…] νον τῆς Θεότητος ὑπάρχ[…] οὐσία;

Διότι ὁ Θεὸς ἐν τ[…] αὐτοῦ ῥήματι οὕτως ἑαυ[…] τὸν ἐφανέρωσεν, ὡς α[…] τρεῖς αὐται αἱ διακεκρι[…] μέναι ὑποστάσεις, ὁ εἷς [...]

ἀλη[…]

ληθινὸς ὁ πρὸ αἰώνων Θεὸς ὑπάρχουσιν.

Περὶ Θεοῦ τοῦ Πατρός.

26. Τί δὲ πιστεύεις, ὅτε φῇς· Πιστεύω εἰς Θεὸν Πατέρα, παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς;

Πιστεύω ὡς ὁ αἰώνιος Πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, ἐξ οὐδενὸς ποιήσας, καὶ εἰσέτι αὐτὰ τῇ αἰωνίᾳ αὐτοῦ βουλῇ καὶ προνοίᾳ σώζων τε καὶ διοικῶν, διὰ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰησοῦν Χριστὸν, Θεός μου, καὶ πατήρ μου ἐστί· διὸ ταύτην ἐπ᾽ αὐτῷ πεποίθησιν ἔχω, καὶ οὕτως αὐτῷ θαῤῥῶ, ὡς πάντα μοι τά τε πρὸς ψυχικὰς καὶ τὰ πρὸς σωματικὰς ἐνδείας χρειώδη, πατρικῶς ἐπιχορηγήσει. ἔτι πάντα προσέτι τὰ κακὰ τὰ ἐν τῷ δυστήνῳ τῷδε βίῳ ἐμοὶ ἐκ τῆς αὐτοῦ οἰκονομίας συναντῶντα, εἰς

ille verus & æternus Deus.

DE
DEO PATRE.

DOM. IX.

26. *Quid credis cum dicis: Credo in Deum Patrem omnipotentem creatorem cœli & terræ?*

Credo æternum Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui cœlum & terram, cum omnibus, quæ in iis ſunt, ex nihilo creavit, quique eadem æterno ſuo conſilio & providentia ſuſtentat ac gubernat: propter Chriſtũ, Deum meum & patrẽ meum eſſe: itaque ſic ei confido, ſic in eo acquieſco, ut non dubitem, quin proviſurus ſit omnibus, cum animo, tum corpori meo neceſſariis. quin etiam, quæ mihi mala in hac ærumnoſa vita immit-

tit,

tit, ea in meam ſalutem ſit converſurus, cum & facere id poſſit, ut omnipotens Deus; & facere id velit, ut benignus Pater.

σωτηρίαν μοι ἐκβῆνα[ι] ποιήσει ἐπειδὴ ταῦτα ἅμα μὲν δύναται ποιεῖν, ὡ[ς] παντοδύναμος Θεὸς, ἅμα δὲ καὶ βούλεται, ὡς χρηστὸς πατήρ.

DOM. X.

27. *Quid eſt providentia Dei?*

27. Τί δὲ νοεῖς διὰ τ[ῆς] τοῦ Θεοῦ προνοίας;

Omnipotens & ubique præſens Dei vis, qua cœlum ac terram cum omnibus creaturis tanquam manu ſuſtinet ac gubernat: ut quæ terra naſcuntur, pluvia item & ſiccitas, fertilitas & ſterilitas, cibus & potus, bona & adverſa valetudo, divitiæ & paupertas, omnia denique, non temere aut fortuito, ſed paterno ejus conſilio & voluntate contingant.

Τὴν παντοκράτορα κ[αὶ] πανταχοῦ παροῦσαν Θεο[ῦ] δύναμιν, δι' ἧς τὸν οὐρανὸ[ν] καὶ τὴν γῆν, σὺν πάσαις ταῖς κτίσεσι οἱονεὶ ταῖς χερσὶ διὰ παντὸς σώζει, καὶ οὕτω κυβερνᾷ, ὡς χλόην τε καὶ ἄχλοιαν, ὑγρασίαν καὶ ξηρασίαν, εὐκαρπίαν καὶ ἀκαρπίαν, σιτία καὶ ποτὰ, ὑγίειαν καὶ νόσον, πλοῦτον καὶ πενίαν, καὶ ἁπαξαπλῶς ἅπαντα ἡμῖν οὐκ αὐτομάτως, ἀλλ' ἐκ τῆς πατρικῆς αὐτοῦ βουλῆς καὶ θελήματος παραγίνεσθαι.

28. *Quid nobis prodeſt hæc cognitio Creationis & Providentiæ divinæ?*

28. Τίνα δ' ἡμῖν ὠφέλειαν παρέχεται ἡ τῆς κτίσεώς τε καὶ προνοίας γνῶσις;

Ἵνα

Ἵνα ἔν τε δυσπραγίαις ὑπομένοντες, καὶ ἐν εὐπραγίαις εὐχάριστοι ὦμεν, εἰς δὲ τὸ μέλλον βεβαίαν ἐπὶ τῷ πιστοτάτῳ Θεῷ καὶ Πατρὶ πεποίθησιν ἔχωμεν, εὖ εἰδότες, ὡς οὐδὲν τὸ παράπαν ἡμᾶς ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης χωρίσαι δύναται· ἐπειδὴ πάσας τὰς κτίσεις οὕτω τῇ αὐτοῦ χειρὶ διέπει, ὥστε παρὰ τὴν αὐτοῦ βούλησιν οὐδ' ἐλάχιστόν τι κινεῖσθαι δύνασθαι.

Περὶ Θεοῦ τοῦ Υἱοῦ.

29. Διὰ τί δὲ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, Ἰησοῦς καλεῖται· ὅ ἐστι Σωτήρ;

Διότι σώζει ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· καὶ οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ τὴν σωτηρίαν οὔτε ζητεῖν, οὔτε εὑρεῖν.

30. Ἆρ' οὖν εἰς Ἰησοῦν τὸν μόνον ἡμῶν σωτῆρα πιστεύουσιν, οἱ ἐν

Vt in adverſis patientes, in ſecundis grati ſimus, in futurum vero optimam in Deo fidiſſimo Patre ſpem repoſitam habeamus, certo ſcientes, nihil eſſe quod nos ab ejus amore abſtrahat, quandoquidem omnes creaturæ ita ſunt in ejus poteſtate, ut ſine ejus arbitrio, non modo nihil agere; ſed ne moveri quidem poſſint.

DE DEO FILIO.

DOM. XI.

29. *Quare Filius Dei appellatur Ieſus, hoc eſt, Salvator?*

Quia nos ſalvat ab omnibus peccatis noſtris: nec ulla ſalus vel peti aliunde debet, vel alibi reperiri poteſt.

30. *Credunt ne igitur illi in unicum Servatorem Ieſum,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

ſum, qui à ſanctis, aut à ſe, aut aliunde felicitatem ſalutemve quærunt?

Non: Etſi enim verbo quidem eo Servatore gloriantur, re ipſa tamen abnegant unicum Servatoré Ieſum Neceſſe eſt enim, aut Ieſum non eſſe perfectum Servatorem, aut qui eum Servatorem vera fide amplectuntur, eos omnia in ipſo poſſidere, quæ ad ſalutem requiruntur.

Dom. XII.

31. *Quare appellatur Chriſtus, hoc eſt, unctus?*

Quod à Patre ordinatus, & Spiritu Sancto unctus ſit ſummus Propheta ac Doctor, qui nobis arcanum conſilium & omnem voluntatem Patris, de redemptione noſtri, patefecit: & ſummus

τοῖς ἁγίοις, ἢ ἐν σφίσ[ιν] αὐτοῖς, ἢ ἄλλοθί που τὴ[ν] σωτηρίαν καὶ μακαριότητα ζητοῦντες;

Οὐδαμῶς· ἀλλὰ τ[ῷ] μὲν λόγῳ περὶ τοῦ μόν[ου] ἡμῶν σωτῆρος Ἰησοῦ καυχῶνται, τῷ δὲ ἔργῳ αὐτὸ[ν] ἀπαρνοῦνται· δυοῖν γὰ[ρ] θάτερον ἀνάγκη, ἢ τὸ[ν] Ἰησοῦν οὐ τέλειον εἶναι σωτῆρα, ἢ τοὺς τὸν σωτῆρα τόν δε ἀληθινῇ πίστει δεχομένους, πάντων ἐν αὐτῷ τυγχάνειν, τῶν περὶ τὴν αὐτῶν σωτηρίαν ἀναγκαίων.

31. Διὰ τί δὲ Χριστὸς καλεῖται;

Διότι ὑπὸ Θεοῦ τοῦ Πατρὸς τέτακται, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι κέχρισται εἴς τε κορυφαῖον ἡμῶν προφήτην καὶ διδάσκαλον, τὸν ὁλοκλήρως ἡμῖν τὴν ἀπόρρητον τοῦ Πατρὸς βουλὴν περὶ τῆς ἀπολυτρώσεως ἡμῶν ἐξηγήσαντα· καὶ εἰς μόνον ἡμῶν

ἀρχιε-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

ἀρχιερέα, ὃς τῇ τοῦ ἰδίου σώματος ἐφάπαξ προσφορᾷ, ἡμᾶς ἀπελύτρωσε, καὶ διηνεκῶς ὑπὲρ ἡμῶν παρὰ τῷ Πατρὶ ἐντυγχάνει, καὶ εἰς αἰώνιον ἡμῶν βασιλέα, ὃς τῷ αὐτοῦ ῥήματι καὶ πνεύματι ἡμᾶς κυβερνᾷ, καὶ τὴν περιπεποιημένην ἡμῖν ἀπολύτρωσιν τηρῶν καὶ σώζων διατελεῖ.

32. Διὰ τί δὲ σὺ Χριστιανὸς χρηματίζεις;

Ὅτι Χριστοῦ μέλος διὰ τῆς πίστεως εἰμὶ, καὶ παρὰ τοῦτο τοῦ χρίσματος αὐτοῦ μετέχω· ἵνα τὸ αὐτοῦ ὄνομα ὁμολογῶν, καὶ ἐμὲ θυσίαν ζῶσαν αὐτῷ παριστάνων, καὶ παρὰ τόνδε τὸν βίον τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ τῷ διαβόλῳ ἐν καθαρᾷ συνειδήσει διαμαχεσάμενος, μετὰ ταῦτα σὺν αὐτῷ εἰς τὸν αἰῶνα πασῶν τῶν κτίσεων κυριεύσω.

33. Διὰ τί δὲ ὁ

Pontifex, qui nos unico ſacrificio ſui corporis redemit, aſſidueque pro nobis apud Patrem intercedit: & Rex, qui nos ſuo verbo & Spiritu gubernat, & partam nobis ſalutem tuetur ac conſervat.

32. *Cur vero tu Chriſtianus appellaris?*

Quod per fidem, membrum ſum Ieſu Chriſti, & unctionis ipſius particeps, ut & nomen ejus confitear, meque ſiſtam ipſi vivam gratitudinis hoſtiam, & in hac vita, contra peccatum & Satanam, libera & bona conſcientia pugnem, & poſtea æternum cum Chriſto regnum in omnes creaturas teneam.

DOM. XIII.

33. *Quam ob cauſam*

ſam Chriſtus vocatur Filius Dei unigenitus, cum nos quoque ſimus Filii Dei?

Quia ſolus Chriſtus eſt coæternus & naturalis æterni Patris Filius: nos autem propter eum, ex gratia, à Patre adoptati ſumus.

34. *Qua de cauſa appellas eum Dominum noſtrum?*

Quia corpus & animam noſtram à peccatis, non auro nec argento, ſed precioſo ſuo ſanguine redemit, & ab omni poteſtate Diaboli liberavit, atque ita nos ſibi proprios vindicavit.

DOM. XIV.

35. *Quid credis cum dicis: Conceptus eſt per Spiritum Sanctum, natus ex Maria virgine?*

Quod ipſe Filius Dei, qui eſt, & permanet verus ac æternus Deus,

Χριστὸς καλεῖται μονογενὴς Θεοῦ υἱός, ὅπου γε καὶ αὐτοὶ Θεοῦ τέκνα ἐσμέν;

Διότι ὁ Χριστὸς μόνος ἀΐδιος καὶ φύσει τοῦ Θεοῦ υἱὸς ὑπάρχει· ἡμεῖς δὲ διὰ ἐκεῖνον δωρεὰν τὴν υἱοθεσίαν παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰλήφαμεν.

34. Διὰ τί δὲ προσαγορεύεις αὐτὸν Κύριον ἡμῶν;

Διότι τὰς ψυχάς τε ἡμῶν καὶ τὰ σώματα ἐκ τῆς ἁμαρτίας καὶ ἁπάσης τῆς τοῦ διαβόλου ἐξουσίας, οὐκ ἀργυρείῳ ἢ χρυσίῳ, ἀλλὰ τῷ τιμίῳ αὐτοῦ αἵματι εἰς περιποίησιν ἑαυτῷ ἐξαγοράσας ἀπελύτρωσε.

35. Τί δὲ βούλεται τὸ συλληφθῆναι αὐτὸν ἐκ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ γεννηθῆναι ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου;

Δηλοῖ, τὸν συναΐδιον τοῦ Θεοῦ Υἱόν, ὃς ἀληθινὸς καὶ αἰώνιος Θεός ἐστί τε

καὶ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

ὶ διαμένων, ἐκ τῆς σαρ-
ς καὶ τοῦ αἵματος τῆς Μα-
ίας τῆς παρθένου, ἐνερ-
οῦντος τοῦ ἐπ' αὐτὴν ἐπ-
θόντος ἁγίου Πνεύμα-
τος, ἀληθινὴν ἀνθρώπου
ύσιν ἐπειληφέναι, ἵνα καὶ
ὸ ἀληθινὸν τοῦ Δαβίδου
πέρμα εἴη, τοῖς ἀδελ-
οῖς αὐτοῦ κατὰ πάντα ὅ-
οιος, χωρὶς τῆς ἁμαρ-
ας.

36. Τί δέ σοι ὄφελος
ροσγίνεται ἐκ τῆς ἁγίας
οῦ Χριστοῦ συλλήψεως καὶ
ενέσεως;

Ὅτι μεσίτης ἐστὶν ἡμῶν
ἥ τε αὐτοῦ ἀκακίᾳ καὶ
παντελεῖ ἁγιότητι, τὰς
μαρτίας μου, ἐν αἷς συν-
λήφθην, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ
υγκαλύπτει.

37. Τί δὲ σημαίνει τὸ
παθεῖν τὸν Χριστόν;

Ὅτι ὅλον μὲν τὸν τοῦ ἐπιγείου
βίου χρόνον, μάλιστα δὲ
περὶ τὴν τοῦ βίου καταστρο-
φὴν τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, τὴν
κατὰ τῆς ὅλου τοῦ ἀνθρωπίνου

naturam vere humanam ex carne & ſanguine virginis Mariæ, operatione Spir. Sancti aſſumſit, ut ſimul ſit verum ſemen Davidis, fratribus ſuis per omnia ſimilis, excepto peccato.

36. Quem fructum percipis ex ſancta conceptione & nativitate Chriſti?

Quod is noſter ſit Mediator, & ſua innocentia ac perfecta ſanctitate, mea peccata, in quibus conceptus ſum, tegat, ne in conſpectum Dei veniant.

DOM. XV.

37. Quid credis, cum dicis: Paſſus eſt?

Eum toto quidem vitæ ſuæ tempore quo in terris egit, præcipue vero in ejus extremo, iram Dei adverſus peccatum univerſi generis humani,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

corpore & anima ſuſtinuiſſe, ut ſua paſſione, tanquam unico ſacrificio propitiatorio, corpus & animam noſtram ab æterna damnatione liberaret, & nobis gratiam Dei, juſtitiam & vitam æternam acquireret.

38. *Quid cauſa fuit, cur ſub judice Pontio Pilato pateretur?*

Vt innocens coram judice politico damnatus, nos à ſevero Dei judicio, quod omnes manebat, eximeret.

39. *Eſt-ne vero quiddam amplius, quod affixus eſt cruci, quam ſi alio genere mortis affectus eſſet?*

Sane amplius: Ex hac enim re ſum certus, eam maledictionem, quæ mihi incumbebat, in ſe recepiſſe: nam mors cru-

γθύες ἁμαρτίας, ἔν τε τ
σώματι, καὶ ἐν τῇ ψυχ
ἐβάστασεν· ἵνα τῷ αὐτ
πάθει, οἱονεὶ μόνῃ τῇ ἱλα
στικῇ θυσίᾳ τὰ σώμα
ἡμῶν καὶ τὰς ψυχὰς τ
αἰωνίου τιμωρίας ἀπαλ
λάξῃ, τήν τε τοῦ Θε
χάριν, τὴν δικαιοσύνην,
τὴν αἰώνιον ζωὴν ἡμῖν πε
ριποιήσαιτο.

38. Διὰ τί δ' ἐπὶ Ποντ
τίου Πιλάτου ἔπαθε;

Ἵνα ἀναίτιος ἐπὶ κο
σμικοῦ δικαστοῦ καταχρι-
θεὶς, ἡμᾶς τῆς ἀπαραι-
τήτου καταδίκης, τῆς ἐκ τοῦ
Θεοῦ πάντας ἡμᾶς ἀπο-
φέρεσθαι μελλούσης, ἀ-
παλλάξῃ.

39. Ἀλλ' ἆρα πλέον
τι τὸ σταυρωθῆναι αὐτὸν
ἢ τὸ ἄλλῳ τῷ θανάτῳ
ζημιωθῆναι;

Πάνυγε· τούτῳ γὰρ τῷ
τι σώματι δῆλός ἐστι, τὴν
κατάραν τὴν ἐμοὶ ἐπι-
κειμένην, εἰς ἑαυτὸν με-
τενεγκών. ἐπικατάρατος

γὰρ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

ὸ ἦν ὁ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ θά-
νατος.

40. Διὰ τί δὲ θανεῖν αὐτὸν ἔδει;

Διότι τῇ δικαιοσύνῃ καὶ ἀληθείᾳ τοῦ Θεοῦ, ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας ἡμῶν, οὐκ ἄλλως πως, ἢ τῷ θανάτῳ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ ἱκανὸν γενέσθαι ἠδύνατο.

41. Διὰ τί δὲ ἐτάφη;

Ἵνα τούτῳ τῷ ἐλέγχῳ κατάδηλος γένοιτο τῷ ὄντι ἀποθανών.

42. Ἐπεὶ οὖν ὁ Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν, διὰ τί καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἀποθανεῖν χρεών;

Ὁ θάνατος ἡμῶν οὐκ ἔστιν ἀντίλυτρον ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας ἡμῶν, ἀλλὰ μόνον θανάτωσις τῆς ἁμαρτίας, καὶ μετάβασις εἰς τὴν αἰώνιον ζωήν.

43. Τίνα δὲ πρὸς τούτοις ὄνησιν φέρει ἡμῖν ἡ προσφορὰ καὶ τελευτὴ τοῦ Χριστοῦ, ἡ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ;

cis à Deo erat maledicta.

D o m. XVI.

40. *Cur neceſſe fuit, ut Chriſtus ad mortem uſque ſe demitteret?*

Propterea, quod juſtitiæ & veritati Dei nullo alio pacto pro noſtris peccatis potuit ſatisfieri, quam ipſa morte Filii Dei.

41. *Quare etiam ſepultus eſt?*

Vt eo teſtatũ faceret, ſe vere mortuum eſſe.

42. *At cum Chriſtus pro nobis mortem oppetierit, cur nobis quoque eſt moriendum?*

Mors noſtra non eſt pro peccatis noſtris ſatisfactio, ſed peccati abolitio, & tranſitus in vitam æternam.

43. *Quid præterea capimus commodi ex ſacrificio & morte Christi in cruce?*

Quod

Quod virtute ejus mortis vetus noſter homo una cum eo crucifigitur, interimitur, ac ſepelitur, ne pravæ cupiditates & deſideria carnis poſthac in nobis regnent, ſed nos ipſos ei hoſtiam gratitudinis offeramus.

44. *Cur additur, Deſcendit ad inferna?*

Vt in ſummis doloribus & graviſſimis tentationibus, me conſolatione hac ſuſtentem, quod Dominus meus Ieſus Chriſtus inenarrabilibus animi ſui anguſtiis, cruciatibus, & terroribus, in quos cum antea, tum maxime in cruce pendens, fuerat demerſus, me ab anguſtiis & cruciatibus inferni liberavit.

DOM. XVII.

45. *Quid nobis prodeſt reſurrectio Chriſti?*

Primum, ſua reſurrectione mortem devicit, ut nos poſſet

Ὅτι τῇ αὐτοῦ δυνά[μει] μεθ' ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος αὐτῷ συσταυροῦται, συνθανατοῦται, [καὶ] συνθάπτεται· ἵνα αἱ σαρκικαὶ ἐπιθυμίαι οὐκέτι ἐν ἡμῖν βασιλεύωσιν, ἀλλ' αὐτοὶ αὐτοὺς ζῶσαν καὶ εὐάρεστον αὐτῷ θυσίαν παριστῶμεν.

44. Διὰ τί προστίθεται, Κατελθόντα εἰς ᾅδου;

Ἵνα ἐν τοῖς ἐσχάτοις τῶν πειρασμῶν, ὀδυνῶν τε πληροφορηθῶ, ὅτι ὁ κύριός μου Ἰησοῦς, διὰ τῆς ἀνεκφράστου ἀγωνίας, ἀλγηδόνων τε καὶ τρόμων, ἅπερ καὶ τῇ ψυχῇ καὶ πρότερον μάλιστα ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὑπέμεινεν, ἐμὲ ἀπὸ τῆς τοῦ ᾅδου ἀγωνίας τε καὶ τιμωρίας ἐρρύσατο.

45. Τί δ' ἡμᾶς ὠφελεῖ ἡ τοῦ Χριστοῦ ἀνάστασις;

Πρῶτον μὲν τῇ αὐτοῦ ἀναστάσει τὸν θάνατον κατηγωνίσατο, ἵνα ἡμῖν τῆς δικαιο-

ικαιοσύνης, τῆς διὰ τοῦ
δίου θανάτου περιποιη-
έισης, μεταδιδόναι δύ-
ναται. ἔπειτα δὲ καὶ ἡμεῖς
ἤδη τῇ αὐτοῦ δυνάμει
πρὸς καινὴν ζωὴν διε-
γειρόμεθα. τὸ τρίτον δὲ ἡ
τοῦ Χριστοῦ ἀνάστασις ἀ-
σφαλὲς ἡμῖν ἐνέχυρον
ὑπάρχει τῆς ἡμετέρας πρὸς
μακάριον ζωὴν ἀναστά-
σεως.

46. Πῶς δὲ νοεῖς τὴν
αὐτοῦ εἰς οὐρανοὺς ἀνά-
βασιν;

Ὅτι ὁ Χριστὸς, βλε-
πόντων μαθητῶν, ἀπὸ τῆς
γῆς διέστη, καὶ εἰς τὸν οὐρα-
νὸν ἀνηνέχθη· καὶ ἐπὶ τῷ
ἡμῶν συμφέροντι ἐκεῖ
διαμένει, ἕως ἂν ἐπανέλ-
θῃ κρῖναι τούς τε ζῶντας
καὶ νεκρούς.

47. Οὐχὶ οὖν ὁ Χρι-
στὸς μεθ' ἡμῶν ἐστιν ἕως
τῆς συντελείας τοῦ αἰῶ-
νος, καθάπερ ἐπηγγεί-
λατο;

Ὁ Χριστὸς ἄνθρωπός τε

ejus juſtitiæ, quam nobis ſua morte pepererat, participes facere. Deinde, nos jam quoque ejus potentia ad novam vitam excitamur. Poſtremo, reſurrectio capitis noſtri Chriſti, nobis glorioſæ reſurrectionis noſtræ pignus eſt.

DOM. XVIII.

46. *Quomodo intelligis illud, Aſcendit ad cœlos?*

Quod aſpicientibus diſcipulis, Chriſtus de terra in cœlum ſublatus eſt, atq; etiamnum noſtra cauſa ibidem eſt, & erit, donec redeat ad judicandum vivos & mortuos.

47. *An ergo Chriſtus non eſt nobiſcum uſque ad finem mundi, quemadmodum promiſit?*

Chriſtus eſt verus

Deus

Deus & verus homo, itaque ſecundum naturam humanam, jam non eſt in terra: at ſecundum divinitatem ſuam, majeſtatem, gratiam & Spiritum, nullo umquam tempore à nobis abeſt.

48. *An vero iſto pacto duæ naturæ in Chriſto non divelluntur, ſi non ſit natura humana, ubicunque eſt divina?*

Minime: Nam cum divinitas comprehendi non queat, & omni loco præſens ſit: neceſſario conſequitur, eſſe eam quidem extra naturam humanam, quam aſſumſit, ſed nihilominus tamen eſſe in eadem, eique perſonaliter unitam permanere.

49. *Quem fructum nobis adfert aſcenſio Christi in cœlum?*

Primum, quod in cœlo apud Patrem pro

ὑπάρχει ἀληθινὸς, κ
Θεὸς ἀληθινός. κατὰ μὲν
τὴν ἀνθρωπίνην φύσ
οὐκ ἔστιν ἐν τῷ νῦν ἐπὶ τ
γῆς· κατὰ δὲ τὴν Θεότη
καὶ μεγαλειότητα, τὴν
χάριν καὶ τὸ Πνεῦμα αὐ
τοῦ, οὐδέποτε ἀφ' ἡμ
ἀφίσταται.

48. Οὔκουν τούτῳ τ
τρόπῳ αἱ δύο ἐν τῷ Χρ
στῷ φύσεις διασπῶνται
εἴγε ἡ ἀνθρωπότης οὐκ
στιν, ὅπου αὐτὴ ἡ Θεότης;

Οὐδαμῶς· ἐπειδὴ γ
ἡ Θεότης ἀπερίληπτ
ἐστὶ καὶ ἁπανταχοῦ παροῦ
σα· ἀκόλουθον ἐξ ἀνάγ
κης, αὐτὴν ἔξω μὲν τῆ
ληφθείσης ἀνθρωπότητ
εἶναι, οὐδὲν δ' ἧττον καὶ ἐ
αὐτῇ ἐνυπάρχειν, καὶ ὑπο
στατικῶς αὐτῇ ἑνωθεῖσα
διατελεῖν.

49. Τίνας δὲ ἡμῖν ὠ
φελείας φέρει ἡ τοῦ Χρι
στοῦ ἀνάβασις;

Τὸ πρῶτον, ὅτι ἐν τῷ
οὐρανῷ ὑπὲρ ἡμῶν τῷ

Πατρ

Πατρὶ ἐντυγχάνει. Τὸ δεύτερον, ὅτι τὴν ἡμετέραν σάρκα ἐν τῷ οὐρανῷ ἔχομεν, εἰς φερέγγυον πίστωμα, ὡς αὐτὸς οἱονεὶ κεφαλὴ ἡμῶν, ἡμᾶς τὰ μέλη αὐτοῦ σὺν χρόνῳ πρὸς ἑαυτὸν ἀναλήψεται. Τὸ τρίτον, ὅτι ἡμῖν τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἰς ἀῤῥαβῶνα καταπέμπει. οὗτινος ἐνεργείᾳ ζητοῦμεν οὐ τὰ κάτω, ἀλλὰ τὰ ἄνω, οὗ ὁ Χριστός ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καθήμενος.

nobis intercedit: Deinde, quod carnem noſtram in cœlo habemus, ut eo tanquam certo pignore confirmemur, fore, ut ipſe, qui caput noſtrum eſt, nos ſua membra ad ſe extollat. Tertio, quod nobis ſuum Spiritum mutui pignoris loco mittit, cujus efficacia, non terrena, ſed superna quærimus, ubi ipſe eſt ad dexteram Dei ſedens.

DOM. XIX.

50. Διὰ τί δὲ προστίθεται, ὅτι κάθηται ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρός;

Ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς ἐπὶ τούτῳ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνέβη, ἵνα ἐκεῖθεν φανερωθῇ τῆς Χριστιανικῆς ἐκκλησίας ὢν κεφαλὴ, δι' οὗ ὁ Πατὴρ πάντα διοικεῖ.

50. *Cur additur, Sedet ad dexteram Dei?*

Quia Chriſtus ideo in cœlum aſcendit, ut ſe ibi caput ſuæ Eccleſiæ declararet, per quod Pater omnia gubernat.

51. Τί δ' ἡμῖν ὄφελος παρέχεται αὕτη ἡ μεγαλειότης τῆς κεφαλῆς ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ;

Πρῶτον μὲν, ὅτι διὰ

51. *Quid nobis prodeſt hæc gloria noſtri capitis Chriſti?*

Primum, quod per

 Spiri-

Spiritum ſanctum in nos ſua membra, cœleſtia dona effundit. Deinde, quod nos ſua potentia contra omnes hoſtes protegit ac defendit.

τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ ἡμᾶς τὰ μέλη αὐτοῦ ἐκχεῖ τὰ ἐπουράνια χαρίσματα. ἔπειτα δὲ, ὅτι ἡμᾶς τῷ αὐτοῦ κράτει κατὰ πάντων τῶν ἀντιπάλων διαφυλάττει τε καὶ διασώζει.

52. Quid te conſolatur reditus Chriſti ad judicandum vivos & mortuos?

52. Τίνα δέ σοι παρηγορίαν φέρει ἡ τοῦ Χριστοῦ ἐπάνοδος εἰς τὸ κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς;

Quod in omnibus miſeriis & perſecutionibus, erecto capite, eundem illum qui ſe prius pro me judicio Dei ſtatuit, & maledictionem omnem à me abſtulit, judicem è cœlo expecto, qui omnes ſuos & meos hoſtes in æternas pœnas abjiciat: me vero cum omnibus electis, ad ſe in cœleſtia gaudia, & ſempiternam gloriam traducat.

Ἵνα ἐν πάσαις ταῖ θλίψεσι καὶ διώξεσι τὴ κεφαλὴν ἐπαιρόμενος τὸν αὐτὸν τοῦτον, τὸν πρὸ ἐ εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ κρίσιν ἀντ ἐμοῦ καταστάντα, καὶ πᾶσαν τὴν κατάραν ἀπ' ἐμοῦ μετενεγκόντα, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ δικαστὴν προσδέχωμαι, ἅμα μὲν πάντας τοὺς αὐτοῦ τε καὶ ἐμοῦ ἐχθροὺς εἰ τὰς αἰωνίους τιμωρίας ἀποβαλοῦντα, ἅμα δὲ ἐμ μετὰ πάντων τῶν ἐκλεκτῶ εἰς τὴν ἐπουράνιον χαρὰν καὶ δόξαν πρὸς ἑαυτὸν μεταναστήσοντα.

Περὶ Θεοῦ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

53. Τί δὲ πιστεύεις περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος;

Πρῶτον μὲν, ὅτι Θεός ἐστιν ἀληθινὸς, καὶ συναΐδιος τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ. ἔπειτα δὲ, ὅτι κἀμοὶ ἐδόθη, ὥστε ἐμὲ δι᾽ ἀληθινῆς πίστεως, τοῦ τε Χριστοῦ, καὶ τῶν εὐεργεσιῶν αὐτοῦ πασῶν κοινωνὸν ποιεῖν, καὶ μετ᾽ ἐμοῦ εἰς τὸν αἰῶνα διαμένειν.

54. Τί δὲ πιστεύεις περὶ τῆς ἁγίας καθολικῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας;

Ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐκ σύμπαντος τοῦ ἀνθρώπων γένους ἑαυτῷ ἐκκλησίαν, ἐξειλεγμένην εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν, διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ καὶ τοῦ ῥήματος, ἐν ἑνότητι τῆς ἀληθινῆς πίστεως, ἀπὸ τῆς καταβολῆς τοῦ κόσμου, ἕως τῆς τῶν αἰώνων συντελείας,

DE DEO SPIRITU SANCTO.

DOM. XX.

53. *Quid credis de Spiritu ſancto?*

Primum, quod ſit verus & coæternus Deus, cum æterno Patre & Filio: Deinde, quod mihi quoque datus ſit, ut me per veram fidem, Chriſti & omnium ejus beneficiorum participem faciat, me conſoletur, & mecum in æternum maneat.

DOM. XXI.

54. *Quid credis de ſancta & catholica Chriſti Eccleſia?*

Credo Filium Dei, ab initio mundi ad finem uſque, ſibi ex univerſo genere humano, cœtum ad vitam æternam electum, per Spiritum ſuum & verbum, in vera fide conſentientem, colligere,

tueri, ac ſervare, meque vivum ejus cœtus membrum eſſe, & perpetuo manſurum.

55. Quid ſibi vult communio ſanctorum?

Primum, quod univerſi & ſinguli credentes, Chriſti & omnium ejus bonorum, tanquam ipſius membra communioně habeant. Deinde, quod ſinguli, quæ acceperunt dona, in commune commodum & univerſorum ſalutem prompte & alacriter conferre debeant.

56. Quid credis de remiſſione peccatorum?

Deum propter ſatisfactioně Chriſti, meorum peccatorum, atq; illius etiam pravitatis, cum qua mihi per omnem vitam pugnandum eſt, memoriam omnem depoſuiſſe, &

συναθροίζει τε καὶ διαφυλάττει· καὶ ὅτι κἀγὼ ταύτης τῆς ἐκκλησίας ζῶν μέλος εἰμί τε, καὶ εἰς ἀεὶ ἐσόμενος διατελέσω.

55. Τί δὲ βούλεται λέγειν ἡ κοινωνία τῶν ἁγίων;

Πρῶτον μὲν, ὅτι πάντες οἱ πιστοὶ, καθόλου τε καὶ καθ᾽ ἕνα, οἱονεὶ μέλη, τοῦ τε κυρίου Ἰησοῦ, καὶ τῶν αὐτοῦ θησαυρῶν καὶ ἀγαθῶν ἁπάντων κοινωνοῦσιν. ἔπειτα δὲ, ὅτι ἑνὶ ἑκάστῳ προσήκει, τὰ ἐν αὐτῷ χαρίσματα, πρὸς ὠφέλειαν καὶ σωτηρίαν τῶν ἑτέρων μελῶν, προθύμως καὶ ἀσμένως συνεργανίζειν.

56. Τί δὲ πιστεύεις περὶ τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν;

Ὅτι ὁ Θεὸς, διὰ τὴν ἱκανὴν τοῦ Χριστοῦ ἀπότισιν οὐδεμιᾶς μοι ἁμαρτίας, οὐδ᾽ αὐτῆς ἐμφύτου πονηρίας, πρὸς ἣν μοι διὰ παντὸς τοῦ βίου διαμαχητέον ἐστὶν, οὐδέποτε μνησικακήσειν μέλλει, ἀλλ᾽

ἐμοὶ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

ἐμοὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ δικαιοσύνην δωρεὰν χαρίζεται, ἵνα εἰς τὴν κρίσιν οὐ μὴ παραγίνωμαι.

57. Τίνας δέ σοι παραμυθίας φέρει ἡ τῆς σαρκὸς ἀνάστασις;

Ὅτι οὐ μόνον ἡ ψυχή μου εὐθὺς μετὰ τὸ λυθῆναι αὐτὴν ἀπὸ τοῦ θνητοῦ σώματος πρὸς Χριστὸν τὴν κεφαλὴν αὐτῆς ἀναληφθήσεται, ἀλλὰ καὶ ἥδε ἡ σάρξ μου, τῇ τοῦ Χριστοῦ δυνάμει ἐξεγερθεῖσα, καὶ ἐξαῦθις τῇ ψυχῇ μου ἑνωθεῖσα, τῷ ἐνδόξῳ τοῦ Χριστοῦ σώματι σύμμορφος γενήσεται.

58. Τίνας δὲ παραμυθίας ἀπολαύεις ἐκ τοῦ πιστεύειν ζωὴν αἰώνιον;

Ὅτι, ἐπειδὴ τὰ νῦν ἀρχὴν τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐν τῇ καρδίᾳ μου αἰσθάνομαι, μετὰ τόνδε τὸν βίον, ὁλόκληρον τῆς μακαριότητος κτῆσιν λήψομαι· ἣν ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε,

me juſtitia Chriſti gratis donare, nę umquam in judicium veniam.

DOM. XXII.

57. *Quid te conſolatur reſurrectio carnis?*

Quod non tantum anima mea, poſtquam è corpore exceſſerit, è veſtigio ad Chriſtum caput ſuum aſſumetur: verum quod hæc quoque caro mea, potentia Chriſti excitata, rurſus animæ meæ unietur, & glorioſo Chriſti corpori conformabitur.

58. *Quam conſolationem capis ex articulo de vita æterna?*

Quod, quoniam in præſentia vitæ æternæ initia in meo corde præſentiſco, futurum ſit, ut poſt hanc vitam plena perfectaque beatitudine potiar, in qua Deum cum cohæ-

redibus meis in ſempiternum prædicem; quam quidem beatitudinem nec oculus vidit, nec auris audivit, nec ullus homo cogitatione comprehendit.

DOM. XXIII.

59. *At cum hæc omnia credis, quid utilitatis inde ad te redit?*

Quod in Chriſto juſtus ſum coram Deo, & hæres vitæ æternæ.

60. *Quomodo juſtus es coram Deo?*

Sola fide vera in Ieſum Chriſtum, adeo ut, licet mea me conſcientia accuſet, quod adverſus omnia mandata Dei graviter peccaverim, nec ullum eorum ſervaverim, ad hæc etiamnum ad omne malum propenſus ſim, nihilominus tamen, modo hæc beneficia vera animi fiducia amplectar ſine ullo meo merito, ex mera Dei miſericordia, mihi

καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη· ἵνα ἐν ταύτῃ τῇ εὐκληρίᾳ τὸν Θεὸν μετὰ τῶν συγκληρονόμων εἰς τὸν αἰῶνα δοξάζων διατελῶ.

59. Τί δὲ πλέον ἔχεις ἐκ τοῦ πάντα ταῦτα πιστεύειν;

Τὸ ἐν τῷ Χριστῷ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ δίκαιον ἐμὲ εἶναι, καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς κληρονόμον γεγονέναι.

60. Πῶς δὲ δίκαιος εἶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ;

Μόνῃ τῇ εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν ἀληθινῇ πίστει· ὥστε κἂν ἡ συνείδησίς μου κατηγορήσῃ, εἰς πάσας τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολὰς δεινῶς ἡμαρτηκέναι φάσκουσα, καὶ οὐχ ὅπως οὐδεμίαν τούτων πώποτε τετηρηκέναι, ἀλλὰ καὶ ἑκάστοτε εἰς πάντα τὰ κακὰ ἐπιρρεπῆ πεφυκέναι· ὁ Θεὸς μέντοι, χωρὶς πάντων τῶν ἔργων μου, μό-

νῃ

νῃ τῇ αὐτοῦ χάριτι, ἐμοὶ τὴν τελείαν τοῦ Χριστοῦ ἀπότισιν, τήν τε αὐτοῦ δικαιοσύνην καὶ ἁγιότητα δωρεῖ· ταί τε καὶ ἀνατίθεται, ὡς οὐδεμίαν πώποτε ἁμαρτίαν ἢ δεδρακότι ἢ ἐσχηκότι, μᾶλλον δὲ τὴν ὑπακοὴν τὴν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἀντ' ἐμοῦ πεπληρωμένην, δι' ἐμαυτοῦ τελείως πεποιηκότι, ἐὰν ἄρα τάσδε τὰς εὐεργεσίας βεβαίᾳ πίστει δέξωμαι.

61. Διὰ τί δὲ φὴς μόνῃ τῇ πίστει δίκαιος εἶναι;

Οὐχ ὅτι τῇ τῆς πίστεως ἀξίᾳ τῷ Θεῷ ἀρέσκω, ἀλλ' ὅτι μόνη ἡ τοῦ Χριστοῦ ἀπότισις, ἥτ' αὐτοῦ δικαιοσύνη καὶ ἁγιότης, ἡ ἐμὴ παρὰ τῷ Θεῷ δικαιοσύνη ἐστίν· ἐγὼ δὲ ταύτην οὐκ ἄλλως, εἰ μὴ διὰ μόνης τῆς πίστεως δέχεσθαι, καὶ ἐμοὶ προσοικειῶσαι δύναμαι.

62. Διὰ τί δὲ τὰ ἀγαθὰ ἡμῶν ἔργα οὐ δύναται

perfecta ſatisfactio, juſtitia & ſanctitas Chriſti, imputetur ac donetur, perinde ac ſi nec ullum ipſe peccatum admiſiſſem, nec ulla mihi labes inhæreat: imo vero quaſi eam obedientiam, quam pro me Chriſtus præſtitit, ipſe perfecte præſtitiſſem.

61. Cur ſola fide te juſtum eſſe affirmas?

Non quod dignitate fidei meæ Deo placeam: ſed quod ſola ſatisfactio, juſtitia & ſanctitas Chriſti, mea juſtitia ſit coram Deo: Ego vero eam non alia ratione, quam fide amplecti, & mihi applicare queam.

DOM. XXIV.

62. Cur noſtræ bona opera non poſ-

ſunt eſſe juſtitia, vel pars aliqua juſtitiæ coram Deo?

οὔτε δικαιοσύνη, οὔτε δικαιοσύνης τι μέρος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ λογίζεσθαι;

Propterea quod oportet eam juſtitiam, quæ in judicio Dei conſiſtat, perfecte abſolutam eſſe, & omni ex parte divinæ legi cõgruentem: Noſtra vero etiam præſtantiſſima quæque opera, in hac vita ſunt imperfecta, atque adeo peccatis inquinata.

Διότι δεῖ τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ κρίσει ὑποστῆναι μέλλουσαν, δι᾽ ὅλου τέλειον ὑπάρχειν, καὶ τῷ θείῳ νόμῳ κατὰ πάντα συμφωνεῖν· τῶν δὲ ἡμετέρων ἔργων καὶ τὰ βέλτιστα ἐν τῷδε τῷ βίῳ ἀτελῆ τυγχάνει ὄντα, καὶ ταῖς ἁμαρτίαις μεμολυσμένα.

63. *Quomodo bona opera noſtra nihil promerentur, cũ Deus & in præſenti & in futura vita mercedem pro his ſe daturum promittat?*

63. Πῶς δ᾽ οὐδεμία τοῖς ἀγαθοῖς ἡμῶν ἔργοις ἀμοιβὴ ὀφείλεται, ὅπου γε ὁ Θεὸς μισθὸν αὐτοῖς ἔν τε τῇ παρούσῃ καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ ἀποδώσειν ὑπισχνεῖται;

Merces ea non datur ex merito, ſed ex gratia.

Οὗτος ὁ μισθὸς οὐ κατ᾽ ὀφείλημα δίδοται, ἀλλὰ κατὰ χάριν.

64. *An non autem hæc doctrina reddit homines ſecuros & profanos?*

64. Οὐχὶ δὲ αὕτη ἡ διδαχὴ ὀλιγώρους καὶ ἀθέους τοὺς ἀνθρώπους ἀπεργάζεται;

Non: neque enim

Οὐδαμῶς· ἀδύνατον

γὰρ

τοὺς τῷ Χριστῷ δι' ἀληθινῆς πίστεως ἐμπεφυσμένους, οὐ μὴ τοὺς εὐχαριστίας καρποὺς ἐκφέρειν.

Περὶ τῶν ἱερῶν Μυστηρίων, ἢ ἁγίων Σημείων.

65. Ἐπειδὴ οὖν διὰ μόνης τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ καὶ πάντων τῶν αὐτοῦ ἀγαθῶν μέτοχοι γινόμεθα· πόθεν ἡ πίστις ἥδε παραγίνεται;

Παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅπερ αὐτὴν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διά τε τῆς τοῦ εὐαγγελίου κηρύξεως ἐκζωπυρεῖ, τῇ τῶν ἁγίων Μυστηρίων χρήσει στηρίζει.

66. Τί οὖν ἐστι τὰ Μυστήρια;

Ἔστιν ὁρατὰ καὶ ἱερὰ σύμβολά τε καὶ σφραγίσματα, εἰς τοῦτο ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διαταχθέντα, ἵνα τῇ τούτων χρήσει αἱ τοῦ εὐαγγελίου ἐπαγγελίαι

fieri poteſt, ut qui Chriſto per fidem inſiti ſunt, fructus gratitudinis non proferant.

DE SACRAMENTIS.

DOM. XXV.

65. *Quoniam igitur ſola fides nos Chriſti atque omnium ejus beneficiorum participes facit: Vnde proficiſcitur hæc fides?*

A Spiritu Sancto, qui eam per prædicationem Euangelii in cordibus noſtris accendit, & per uſum Sacramentorum confirmat.

66. *Quid ſunt Sacramenta?*

Sunt ſacra & in oculos incurrentia ſigna ac ſigilla, ob eam cauſam à Deo inſtituta, ut per ea nobis promiſſionem Euangelii magis decla-

ret & obſignet: quod ſcilicet non univerſis tantum, verum etiam ſingulis credentibus, propter unicum illud Chriſti ſacrificium in cruce peractum, gratis donet remiſſionem peccatorum, & vitam æternam.

67. Num utraque igitur, & verbum & ſacramenta eo ſpectant, ut fidem noſtram ad ſacrificium Chriſti in cruce peractum, tamquam ad unicum noſtræ ſalutis fundamentum deducant?

Ita eſt. Nam Spiritus Sanctus docet Euangelio, & confirmat Sacramentis, omnem noſtram ſalutem poſitam eſſe in unico ſacrificio Chriſti, pro nobis in cruce oblati.

ταῖς διανοίαις ἡμῶν ἐ[…]
ἀργέστεραι γίνωνται, κα[…]
οἷον ἐπισφραγισθῶσι[…]
ὡς δῆθεν ὁ Θεὸς οὐ καθό[…]
λου μόνον, ἀλλὰ καὶ κα[…]
ἕνα ἑκάστῳ πιστεύοντι δι[…]
τὴν τοῦ Χριστοῦ προσφο[…]
ρὰν, τὴν ἐφάπαξ ἐπὶ τ[…]
σταυροῦ προσενεχθεῖσαν […]
ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν […]
ζωὴν αἰώνιον δωρεὰν χα[…]
ρίζεται.

67. Ἆρ' οὖν ἀμφο[…]
τέροιν, τοῦ τε ῥήματος κ[…]
τῶν μυστηρίων, οὗτος ὁ σκο[…]
πός ἐστι, τὸ τὴν πίστιν ἡμῶ[…]
ἐπὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ προσφο[…]
ρὰν τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἐπι[…]
τελεσθεῖσαν, οἱονεὶ τὴν μό[…]
νον τῆς σωτηρίας ἡμῶν θε[…]
μέλιον ὁδηγεῖν;

Ναί. τὸ γὰρ ἅγιον Πνεῦ[…]
μα ἔν τε τῷ εὐαγγελίῳ
διδάσκει. καὶ διὰ τῶν ἱερῶ[…]
μυστηρίων πληροφορεῖ, ὡ[…]
ἡ σωτηρία ἡμῶν ὅλη κεῖ-
ται ἐπὶ μόνῃ τῇ τοῦ Χριστοῦ
προσφορᾷ, τῇ ἐπὶ τοῦ
σταυροῦ συντελεσθείσῃ.

68. Πό-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

68. Πόσα δὲ Μυστήρια ὁ Χριστὸς ἐν τῇ καινῇ διαθήκῃ διετάξατο;

Δύο· τὸν ἱερὸν Βαπτισμὸν, καὶ τὸ ἱερὸν Δεῖπνον.

68. *Quot Sacramenta inſtituit Chriſtus in novo fœdere?*

Duo, ſacrum Baptiſmum, & ſacram Cœnam.

Περὶ τοῦ ἱεροῦ Βαπτισμοῦ.

DE SACRO BAPTISMO.

DOM. XXVI.

69. Πῶς δὲ ὁ Βαπτισμὸς ἀναμιμνήσκει καὶ διασφαλίζει σε, ὅτι μετέχεις τῆς τοῦ Χριστοῦ προσφορᾶς, τῆς ἐφάπαξ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἐπιτελεσθείσης;

Ὅτι ὁ Χριστὸς τὴν ἐξωτέρω ὑδατολουσίαν διαταξάμενος, ὁμοῦ ἐπηγγείλατο, ὅτι, καθάπερ τῷ ὕδατι τῷ τὰς ἀκαθαρσίας τοῦ σώματος ἀποῤῥύπτειν πεφυκότι, τὰ ἔξω λέλουμαι· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τῷ αἵματι αὐτοῦ καὶ Πνεύματι, πάντα τὸν τῆς ψυχῆς ῥύπον, τοῦτ' ἔστι, πάντα τὰ ἁμαρτήματά μου, ἀποκεκάθαρμαι.

69. *Quaratione in Baptiſmo admoneris & confirmaris, te unici illius Sacrificii Chriſti participem eſſe?*

Quod Chriſtus externum aquæ lavacrum mandavit, addita hac promiſſione, me non minus certo ipſius ſanguine & Spiritu à ſordibus animæ, hoc eſt, ab omnibus meis peccatis, lavari: quam aqua extrinſecus ablutus ſum, qua ſordes corporis expurgari ſolent.

70. Τί δὲ σημαίνει,

70. *Quideſt ſan-*

guine

guine & Spiritu Chriſti ablui?

Eſt accipere à Deo remiſſionem peccatorum gratis, propter ſanguinem Chriſti, quem is pro nobis in ſuo ſacrificio in cruce profudit. Deinde etiam per Spiritum ſanctum renovari, & ipſo ſanctificante, membrum Chriſti fieri, quò magis ac magis peccatis moriamur, & ſancte inculpateque vivamus.

71. *Vbi promiſit Chriſtus, ſe nos tam certo ſanguine & Spiritu ſuo abluturum, quam aqua Baptiſmi abluti ſumus?*

In inſtitutione Baptiſmi, cujus hæc ſunt verba: Ite, & docete omnes gentes, baptizantes eos, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti: Qui cre-

τὸ τοῦ Χριστοῦ αἵματι καὶ Πνεύματι λέγεσθαι;

Δηλοῖ τό τε τῶν ἁμαρτιῶν ἄφεσιν παρὰ τοῦ Θεοῦ δωρεὰν λαμβάνειν, διὰ τὸ τοῦ Χριστοῦ αἷμα, τὸ ὑπ᾽ αὐτοῦ ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ προσφορᾷ, ὑπὲρ ἡμῶν ἐκκεχυμένον· καὶ τὸ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ἀνακαινοῦσθαι, καὶ εἰς τίμιον τοῦ Χριστοῦ μέλος ἁγιάζεσθαι· ἵνα ταῖς ἁμαρτίαις ἀποθνήσκοντες, ἐν θεοσεβεῖ καὶ ἀνεπιλήπτῳ βίῳ περιπατοῦντες διατελῶμεν.

71. Ποῦ δὲ ὑπέσχηται ὁ Χριστὸς ὡς ἰσολόγως τῷ τε τοῦ Βαπτίσματος ὕδατι τὰ σώματα, καὶ τῷ αὐτοῦ αἵματι καὶ Πνεύματι τὰς ψυχὰς κεκαθαρίσμεθα;

Ἐν τῇ τοῦ Βαπτισμοῦ διατάξει, λέγων· Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ὁ πιστεύσας

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

·εύσας καὶ βαπτισθεὶς,
ωθήσεται· ὁ δὲ ἀπιστήσας,
κατακριθήσεται. καὶ αὕ-
η ἡ ἐπαγγελία ἐπανα-
πολεῖται, ὅτε ἡ γραφὴ τὸν
βαπτισμὸν καλεῖ λουτρὸν
ς παλιγγενεσίας, καὶ ἀπό-
λουσιν τῶν ἁμαρτιῶν.

72. Ἆρ' οὖν ἡ ἔξω ὑ-
δατολουσία ἐστὶν αὐτὴ ἡ τῶν
μαρτιῶν ἀπόλουσις;

Οὔ· τὸ γὰρ μόνον τοῦ
ησοῦ Χριστοῦ αἷμα καὶ τὸ
γιον Πνεῦμα καθαρίζει
μᾶς ἀπὸ πάσης ἁμαρ-
ίας.

73. Διὰ τί οὖν τὸ ἅγιον
Πνεῦμα τὸν Βαπτισμὸν
καλεῖ λουτρὸν τῆς παλιγ-
γενεσίας, καὶ ἀπόλουσιν τῶν
μαρτιῶν;

Ὁ Θεὸς οὐκ ἄνευ ἀ-
ιολόγου αἰτίας οὕτω λα-
λεῖ· οὐ γὰρ μόνον ταύταις
ταῖς φράσεσι διδάσκειν
θέλει, ὅτι καθάπερ ὁ
τοῦ σώματος ῥύπος τῷ
ὕδατι, οὕτω καὶ τὰ ἁμαρ-
τήματα ἡμῶν, τῷ τοῦ Χρι-

diderit & baptizatus fuerit, ſervabitur: qui non crediderit, condemnabitur. Hæc promiſſio repetitur, cum ſcriptura Baptiſmum nominat lavacrum regenerationis, & ablutionem peccatorum.

DOM. XXVII.

72. *Eſt ne ergo externus Baptiſmus aqua ipſa peccatorum ablutio?*

Non eſt: Nam ſolus ſanguis Ieſu Chriſti, & Spiritus ſanctus purgat nos ab omni peccato.

73. *Cur ergo Spiritus ſanctus Baptiſmum appellat lavacrum regenerationis, & ablutionem peccatorum?*

Deus non ſine gravi cauſa ſic loquitur, videlicet non ſolum ut nos doceat, quemadmodum ſordes corporis aqua purgantur; ſic peccata noſtra ſanguine

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

guine & Spiritu Chriſti expiari : Verum multo magis, ut nobis hoc divino ſymbolo ac pignore certum faciat, nos non minus vere à peccatis noſtris interna lotione ablui, quam externa & viſibili aqua abluti ſumus.

74. *Sunt ne etiam infantes baptizandi?*

Omnino: Nam cum æque atque adulti ad fœdus & Eccleſiam Dei pertineant : cumque eis per ſanguinem Chriſti, remiſſio peccatorum, & Spiritus Sanctus fidei effector, non minus quam adultis promittatur : per Baptiſmum ceu fœderis ſignaculum Eccleſiæ Dei inſerendi ſunt, & ab infidelium liberis diſcernendi, itidem ut in veteri fœdere per Circumciſionem

τοῦ αἵματι καὶ Πνεύματ ἀφανίζεται· ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον τῷ θείῳ συμβόλῳ τῷδε καὶ ἐνεχύρῳ πληροφορεῖν ἡμᾶς θέλει, ὡς οὐχ ἧττον ἀληθῶς τῇ πνευματικῇ λούσει τὰς ψυχάς, ἢ τῇ ὑδατίνῃ τὰ σώματα ἀπελουσάμεθα.

74. Ἀλλ' ἆρα καὶ τὰ βρέφη βαπτιστέον;

Πάνυ γε· ἐπειδὴ γὰρ ἐξ ἴσου τοῖς ἐν ἡλικίᾳ τῆς τ Θεοῦ διαθήκης, τῆς τ' αὐ τῆς Ἐκκλησίας κοινωνοῦ σι, καὶ αὐτοῖς ἐν τῷ τοῦ Χρι τοῦ αἵματι, ἥ τε τῶν ἁμαρ τιῶν ἄφεσις, καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, τὸ τὴν πίστιν ἐν ταῖς καρδίαις ἐργαζό μενον, οὐχ ἧττον ἢ τοῖς ἐν ἡλικίᾳ ἐπαγγέλλεται· δε αὐτὰ καὶ διὰ τοῦ Βαπτι σμοῦ ὡς τῆς διαθήκης συμ βόλου, τῇ Χριστιανῶν Ἐκ κλησίᾳ ἐνσωματοῦσθαι, κ ἀπὸ τῆς τῶν ἀπίστων γον διακρίνεσθαι, καθάπε ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ διὰ τῆς Περιτομῆ γέγο

…έγονεν, ἧ ὁ Βαπτισμὸς ἐν τῇ καινῇ διαθήκῃ ἀντικατέστη.

Περὶ τοῦ κυριακοῦ Δείπνου.

75. Πῶς δὲ τὸ ἱερὸν Δεῖπνον ἀναμιμνήσκει, καὶ διασφαλίζει σε, ὅτι μετέχεις τῆς τοῦ Χριστοῦ προσφορᾶς, τῆς ἐφάπαξ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἐπιτελεσθείσης, καὶ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ ἀγαθῶν ἁπάντων;

Ὅτι ὁ Χριστὸς, ἐμὲ σὺν πᾶσι τοῖς πιστεῖς, τοῦ ἄρτου, τοῦ ἡμῖν κλωμένου, φαγεῖν, καὶ τοῦ ποτηρείου πίνειν κελεύσας εἰς τὴν αὐτοῦ ἀνάμνησιν, ταῦτα προσέθηκεν ἐπαγγέλματα. πρῶτον μὲν τότε σῶμα αὐτοῦ οὕτως ἀληθῶς ὑπὲρ ἐμοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ προσενηνέχθαι καὶ κεκλᾶσθαι, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐκκεχύσθαι, ὡς τοῖς ὄμμασι μου ὁρῶ, τὸν τοῦ Κυρίου ἄρτον ἐμοὶ κατακλᾶσθαι, καὶ

fiebat, cui in novo fœdere ſubſtitutus eſt Baptiſmus.

DE SACRA DOMINI COENA.

DOM. XXVIII.

75. *Qua ratione in Cœna Domini admoneris & confirmaris, te unici illius ſacrificii Chriſti in cruce oblati, atque omnium ejus bonorum participem eſſe?*

Quod Chriſtus me atque omnes fideles de hoc fracto pane edere, & de poculo diſtributo bibere juſſit, in ſui memoriam, additis his promiſſis: Primum, corpus ſuum non minus certo pro me in cruce oblatum ac fractum, ſanguinemque ſuum pro me fuſum eſſe; quam oculis cerno, panem Domini mihi frangi, & pocu-

poculum mihi communicari. Deinde, animam meam non minus certo ipſius corpore, quod pro nobis crucifixum, & ſanguine, qui pro nobis fuſus eſt, ad vitam æternam ab ipſo paſci: quam panem & vinum, ſymbola corporis & ſanguinis Domini è manu miniſtri accepta, ore corporis percipio.

76. Quid eſt crucifixum corpus Chriſti edere, & fuſum ejus ſanguinem bibere?

Eſt non tantum totam paſſionem & mortem Chriſti, certa animi fiducia amplecti, ac per id remiſſionem peccatorum & vitam æternam adipiſci: ſed etiam per Spiritum ſanctum, qui ſimul in Chriſto & in nobis habitat, ita ſacroſancto

τὸ ποτήριον συμμεταδίδοσθαι· ἔπειτα δὲ αὐτὸν τῷ σταυρωθέντι αὐτοῦ σώματι, καὶ τῷ ἐκχυθέντι αἵματι τὴν ψυχήν μου, οὕτως ἀληθῶς εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν σιτίζεσθαι καὶ ποτίζεσθαι, ὡς ἐγὼ ἐκ τῆς τοῦ διακόνου χειρὸς λαμβάνω, καὶ σωματικῶς συμμέτοχός εἰμι τοῦ τε ἄρτου καὶ τοῦ ποτηρίου τοῦ κυριακοῦ, ἅπερ ἐμοὶ ὡς ἐχέγγυα σύμβολα τοῦ τε σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ κυριακοῦ μεταδίδοται.

76. Τί ἐστι τὸ σταυρωθὲν τοῦ Χριστοῦ σῶμα ἐσθίειν, καὶ τὸ ἐκχυθὲν αὐτοῦ αἷμα πίνειν;

Οὐ μόνον ἐστὶ τὸν τοῦ Χριστοῦ θάνατον καὶ τὰ παθήματα αὐτοῦ σύμπαντα βεβαίᾳ πίστει δέχεσθαι, καὶ δι' αὐτῶν τῆς τε ἁμαρτιῶν ἀφέσεως καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς μετέχειν· ἀλλὰ καὶ πρὸς τούτοις διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ἅμα ἔν τε τῷ Χριστῷ καὶ ἐν ἡμῖν ἐνοικοῦντος, τῷ ἀλο-

γητῷ

τῷ αὐτοῦ σώματι οὕτω
θημέραν ἐνοῦσθαι, ὥστε
ν αὐτὸς ἐν τῷ οὐρανῷ
ω, ἡμεῖς δ᾽ ἐπὶ τῆς γῆς
τω τυγχάνομεν ὄντες,
ως σάρξ ἐσμὲν ἐκ τῆς
ρκὸς αὐτοῦ, καὶ ὀστᾶ ἐκ τῶν
έων αὐτοῦ, καὶ ὥσπερ τὰ τοῦ
ματος μέλη ὑπὸ μιᾶς
τῆς αὐτῆς ψυχῆς, οὕτω
ἡμεῖς ὑφ᾽ ἑνὸς τοῦ αὐτοῦ
εύματος ζωοποιούμε-
καὶ κυβερνώμεθα.

77. Ποῦ δὲ ὁ Χριστὸς
πέσχηται, τοὺς πιστεύον-
τῷ αὐτοῦ σώματι καὶ
ματι οὕτως ἀληθῶς σι-
εῖν καὶ ποτίσειν, ὡς τὸν ἄρ-
τὸν κλώμενον ἐσθίουσι καὶ
ποτήριον πίνουσι;

Ἐν τῇ τοῦ ἱεροῦ Δείπνου
ταξει, ταῖς δὲ ταῖς λέ-
σιν· Ὁ Κύριος Ἰησοῦς
τῇ νυκτὶ, ᾗ παρεδίδο-
, ἔλαβεν ἄρτον· καὶ εὐ-
ριστήσας ἔκλασε, καὶ
πε· Λάβετε, φάγετε· τοῦ-
μου ἐστὶ τὸ σῶμα, τὸ ὑπὲρ
μῶν κλώμενον· τοῦτο

ejus corpori magis ac magis uniri, ut quamvis ipſe in cœlo, nos vero in terra ſimus; nihilominus tamen caro ſimus de carne ejus, & os de oſſibus ejus: Utque omnia corporis membra ab una anima, ſic nos uno eodemque Spiritu vivificemur & gubernemur.

77. Quo loco promiſit Chriſtus, ſe credentibus tã certo corpus & ſanguinem ſuum ſic edendum & bibendum daturum, quam fractum hunc panẽ edunt, & poculum hoc bibunt?

In inſtitutione Cœnæ, cujus hæc ſunt verba: Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ea nocte qua proditus eſt, accepit panem: & gratiis actis, fregit ac dixit: accipite, comedite, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis frangitur: hoc facite

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

cite in mei recordationem. Itidem & poculum, poſtquam cœnaſſent, dicens: Hoc poculum eſt novum fœdus per meum ſanguinem: Hoc facite, quotieſcunque biberitis, in mei recordationem. Quotieſcunque enim ederitis panem hunc, & poculum hoc biberitis, mortem Domini annunciate, donec venerit. Hæc promiſſio à Paulo repetitur, cum inquit: Poculum gratiarum actionis, quo gratias agimus, nonne communio eſt ſanguinis Chriſti? Panis, quem frangimus, nonne communio eſt corporis Chriſti? quoniam unus panis, unum corpus multi ſumus; nam omnes unius panis participes ſumus.

DOM. XXIX.

78. *Num ergo panis & vinum fiunt ipſum corpus & ſanguis Chriſti?*

ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. Ὡσαύτως καὶ τ ποτήριον μετὰ τὸ δειπνῆσαι λέγων· Τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐστὶν ἐν τ ἐμῷ αἵματι· τοῦτο ποιεῖτε, ὁσάκις ἂν πίνητε, ει τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν· ὁσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτ πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε, ἄχρι οὗ ἂν ἔλθῃ. Καὶ αὕτη ἐπαγγελία ἐπαναπολεῖται ὑπὸ Παύλου τοῦ Ἀποστόλου, ὅτε φησί· Τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας, ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐστιν τὸν ἄρτον, ὃν κλῶμεν, οὐχ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστιν; ὅτι εἷς ἄρτος, ἓν σῶμα οἱ πολλοί ἐσμεν οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν.

78. Ἆρ' οὖν ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος εἰς τὸ τοῦ Χριστοῦ σῶμα καὶ αἷμα μετουσιοῦνται;

Οὐδα-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Οὐδαμῶς. ἀλλ᾽ ὥσπερ ὕδωρ ἐν τῷ Βαπτι-σμῷ οὐκ εἰς τὸ τοῦ Χριστοῦ σῶμα μεταβάλλεται, οὔτε γίνεται αὐτὴ ἡ τῶν ἁμαρτιῶν ἄφεσις, ὧνπερ μόνον ἐστὶ θεῖόν τι σύμβολον καὶ σφραγίς· οὕτω καὶ ὁ ἱερὸς ἄρτος ἐν τῷ κυριακῷ δείπνῳ οὐ γίνεται αὐτὸ τοῦ Χριστοῦ σῶμα· καίπερ κατὰ τῶν Μυστηρίων φύσιν καὶ συνήθη τῷ ἁγίῳ Πνεύματι περὶ τούτων φράσιν, ὁ ἄρτος τοῦ Χριστοῦ σῶμα ὀνομάζεται.

79. Διὰ τί οὖν ὁ Χριστὸς τὸν ἄρτον καλεῖ τὸ αὐτοῦ σῶμα, καὶ τὸ ποτήριον τὸ αὐτοῦ αἷμα, εἴτ᾽ οὖν τὴν καινὴν διαθήκην ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι· ἔτι ὁ ἅγιος Παῦλος, τὴν καὶ κοινωνίαν τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ;

Ὁ Χριστὸς οὐκ ἄνευ ἀξιολόγου αἰτίας οὕτω λαλεῖ· οὐ γὰρ μόνον ταύτῃ τῇ φράσει διδάσκειν ἡμᾶς

Nequaquam: verum, ut aqua Baptiſmi in ſanguinem Chriſti non convertitur, nec eſt ipſa peccatorum ablutio, ſed ſymbolum tantum & pignus earum rerum, quæ nobis in Baptiſmo obſignantur: ita nec panis Cœnæ dominicæ eſt ipſum corpus Chriſti: Quamquam pro ratione Sacramentorum, & uſitata Spiritui ſancto de his loquendi forma, panis Chriſti corpus appellatur.

79. Cur ergo Chriſtus panem appellat ſuum corpus, calicem vero ſuum ſanguinem, ſeu novũ fœdus per ſuum ſanguinem: Paulus item panem & vinum communionem corporis & ſanguinis Chriſti?

Chriſtus non ſine gravi cauſa ſic loquitur: videlicet, non ſolum

lum ut nos doceat, quemadmodum panis & vinum corporis vitam ſuſtentant: ſic etiam crucifixum ſuum corpus & effuſum ſuum ſanguinem, vere eſſe animæ noſtræ cibum ac potum, quo ad vitam æternam nutriatur: Verum multo magis, ut hoc viſibili ſigno ac pignore nobis certum faciat, nos non minus vere corporis & ſanguinis ſui, per operationem Spiritus ſancti, participes eſſe, quam ſacra iſta ſymbola, in ejus memoriam, ore corporis percipimus: Tum etiam, quod ejus paſſio & obedientia tam certo noſtra ſit, quam ſi ipſimet pro noſtris peccatis pœnas dediſſemus, & Deo ſatisfeciſſemus.

DOM. XXX.

80. *Quid intereſt inter Cœnam Do-*

θέλει, ὅτι, καθάπερ ὁ ἄρ
καὶ ὁ οἶνος τὴν προσκαι
ζωὴν δὲ τοῦ σώματος ζω
διατρέφει· οὕτω καὶ τὸ στ
ρωθὲν αὐτοῦ σῶμα καὶ
ἐκχυθὲν αὐτοῦ αἷμα
ἀληθινὴ τῆς ψυχῆς ἡμ
πρὸς τὴν αἰώνιον ζωὴν τ
φή ἐστιν· ἀλλὰ πολὺ μᾶ
λον· τῷ ὁρατῷ συμβό
τῷ δὲ καὶ ἐνεχύρῳ ἀσφα
ζειν ἡμᾶς βούλεται), ὅτι
ἧττον ἀληθῶς τὸ ἀληθ
αὐτοῦ σῶμα καὶ αἷμα, δ
τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματ
ἐνεργείας μεταλαμβά
μεν, ἢ τὰ ἱερὰ τάδε σύ
βολα τῷ τοῦ σώματος
ματι εἰς τὴν αὐτοῦ ἀνάμ
σιν δεχόμεθα· ἔτι δὲ
παθήματα αὐτοῦ πάν
καὶ τὴν ὑπακοὴν αὐτοῦ π
σαν, οὕτως ἡμῖν ἐξιδι
θῆναι, ὡς εἰ ἡμεῖς αὐ
πάντα πεπονθότες τε κ
ἀξιοχρέως δίκας ἐκτε
κότες τύχοιμεν.

80. Τί ἐστιν ἡ Παππι
κὴ ἱερουργία, ἡ Μίσσα λ

φύη, τοῦ κυριακοῦ Δεί-
ου διαφέρει;

Τὸ κυριακὸν δεῖπνον
μαρτυρεῖ ἡμῖν, ὅτι ἔχομεν
όκληρον πάντων τῶν ἁ-
μαρτημάτων ἄφεσιν, διὰ
μόνην τὴν τοῦ Χριστοῦ προσ-
φορὰν, τὴν ἐφάπαξ ὑπ'
τοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ συν-
τελεσθεῖσαν· καὶ ὅτι διὰ
τοῦ ἁγίου Πνεύματος τῷ
Χριστῷ ἐνσωματούμεθα, ὃς
νῦν, κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην
φύσιν, ἐν τῷ οὐρανῷ μό-
νον πρὸς τῇ δεξιᾷ τοῦ Πα-
τρὸς καθίζει, καὶ αὐτόθι
προσκυνεῖσθαι βούλεται.
ν δὲ τῇ Μίσσᾳ ἀρνεῖται,
ὅτι οἵ τε ζῶντες καὶ οἱ θα-
νόντες τῆς τῶν ἁμαρτιῶν ἀ-
φέσεως διὰ τὸ τοῦ Χριστοῦ
παθήματα τυγχάνουσιν,
ἐὰν μὴ καθημέραν ὑπὸ τῶν
ἱερουργῶν προσενεχθῇ ὁ
Χριστός· ἔτι δὲ διδάσκε-
ται, ὅτι ὁ Χριστὸς ὑπὸ τῷ
σχήματι τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ
οἴνου σωματικῶς ὢν διδ-
τελεῖ, καὶ διὰ τοῦτο ἐν αὐτοῖς προσκυνεῖσθαι ὀφείλει.

mini, & Miſſam Papiſticam?

Cœna Domini nobis teſtatur, nos perfectam remiſſionem omnium noſtrorum peccatorum habere, propter unicum illud Chriſti ſacrificium, quod ipſemet ſemel in cruce peregit: Tum etiam nos per Spiritum ſanctum inſeri Chriſto, qui jam ſecundum naturam ſuam humanam tantum in cœlis eſt ad dextram Patris, ibique vult à nobis adorari.

In Miſſa autem negatur, vivos & mortuos habere remiſſionem peccatorum propter unicam Chriſti paſſionem, niſi etiamnum quotidie Chriſtus pro ipſis à Sacrificulis offeratur: Tum etiam docetur, Chriſtum corporaliter ſub ſpeciebus panis & vini eſſe, ideoque in illis adorandum eſſe.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Atque ita ipſum Miſſæ fundamentum nihil aliud eſt, quam abnegatio unici illius ſacrificii & paſſionis Ieſu Chriſti, & execranda idololatria.

81. *Quibus accedendum eſt ad menſam Domini?*

Iis tantum, qui vere dolent ſe ſuis peccatis Deum offendiſſe: confidunt autem ſibi ea propter Chriſtum remiſſa eſſe & quas reliquas habent infirmitates, eas paſſione & morte illius obtectas eſſe, magiſque ac magis deſiderant in fide & integritate vitæ proficere: Hypocritæ autem, & qui non vere reſipiſcunt, damnationem ſibi edunt & bibunt.

82. *Sunt-ne illi etiam ad hanc Cœnam admittendi, qui confeſſione &*

διόπερ ἡ λειτουργία ἡ
οὐκ ἔστιν ἄλλο, ἢ ἐξάρ
σις τῆς προσφορᾶς καὶ
παθημάτων Ἰησοῦ τοῦ Χ
στοῦ, τοῦ ἐφάπαξ ἐπὶ
σταυροῦ πεπαθημένου,
παρὰ τοῦτο, βδελυ
ἐστιν εἰδωλολατρεία.

81. Τίσι δὲ τοῦ κυρι
κοῦ Δείπνου μεταλαμβ
νειν ἔξεστι;

Ὅσοι αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἐ
ταῖς ἁμαρτίαις ἀπαρ
σκουσιν, ἀφεῖσθαι μὲν
αὐτὰς διὰ τὸν Χριστὸν π
στεύουσι, καὶ τὸ τῆς ἀσθενεί
ὑπόλοιπον τοῖς τοῦ Χρι
παθήμασι καὶ θανά
ἐπικαλύπτεσθαι πείθ
τες· τήν τε πίστιν αὐτ
μᾶλλον ἀεὶ ἐπιῤῥῶσαι
τὸν βίον ἐπανορθῶσαι σπ
δὴν ποιοῦσιν· οἱ δ᾽ ἀμ
ταμέλητοι καὶ ὑποκριτ
κρίμα ἑαυτοῖς ἐσθίε
καὶ πίνουσι.

82. Ἀλλ᾽ ἆρα καὶ τ
τους προσετέον, ὅσοι
τε ἐξομολογήσει καὶ

β

ῶ ἄπιστοι καὶ ἀσεβεῖ-
τες δηλοῦσιν;

Οὔ· καὶ γὰρ τούτῳ τῷ
τρόπῳ ἥτε τοῦ Θεοῦ διαθήκη βεβηλοῦται, καὶ ἡ ὀργὴ αὐτοῦ καθ' ὅλης τῆς Ἐκκλησίας παροξύνεται· διόπερ ἡ Ἐκκλησία, κατὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων διαταγὴν, τοὺς τοιούτους, ταῖς τῶν οὐρανῶν κλεισὶ χρωμένη, τῆς κυριακῆς τραπέζης εἴργειν ὀφείλει, ἕως οὗ μετανοήσαντες, τοὺς τρόπους ἐπανορθώσωσι.

83. Τίνες οὖν εἰσὶν αἱ τῶν οὐρανῶν κλεῖδες;

Ἡ κήρυξις τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου, καὶ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ παιδαγωγία· δι' ἀμφοῖν γὰρ τούτοιν ἡ τῶν οὐρανῶν βασιλεία τοῖς τε πιστοῖς ἀνοίγεται, καὶ τοῖς ἀπίστοις κλείεται.

84. Πῶς οὖν ἡ τῶν οὐρανῶν βασιλεία διὰ τῆς τοῦ Εὐαγγελίου κηρύξεως ἀνοίγεταί τε καὶ κλείεται;

vita ſe infideles & impios eſſe declarant?

Nequaquam : Nam eo pacto fœdus Dei profanatur, & ira Dei in univerſum cœtum concitatur : Quocirca Eccleſia, ex præſcripto Chriſti & Apoſtolorum, clavibus regni cœlorum utens, hos à Cœna arcere debet, quoad reſipuerint, & mores mutaverint.

DOM. XXXI.

83. *Quid ſunt claves regni cœlorum?*

Prædicatio Euangelii, & Eccleſiaſtica diſciplina, quibus cœlum credentibus aperitur, infidelibus autem clauditur.

84. *Quo pacto aperitur & clauditur regnum cœlorum prædicatione Euangelii?*

Cum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Cum ex mandato Chriſti credentibus univerſis & ſingulis, publice annunciatur omnia peccata ipſis divinitus propter meritum Chriſti condonari, quoties promiſſionem Euangelii vera fide amplectuntur: Contra vero omnibus infidelibus & hypocritis denunciatur, tantiſper ipſis iram Dei & æternam condemnationem incumbere, dum in ſuis ſceleribus perſeverant: ſecundum quod Euangelii teſtimonium, Deus tam in præſenti, quam in futura vita judicaturus eſt.

Ὅτε κατὰ τὴν τοῦ Χρ
ἐπιταγὴν, τοῖς μὲν πισ
σύμπασί τε καὶ ἑνὶ ἑκ
στῳ, ἀναγγέλλεται, ὅσα
ἂν τὰς τοῦ Εὐαγγελίου ὑ
σχέσεις ἀληθινῇ πίστ
ξωνται, τὰς ἁμαρτίας
τοῖς πάσας, διὰ τὴν τοῦ
Χριστοῦ ἀξίαν ὑπὸ τοῦ Θ
ὁλοσχερῶς ἀφεῖσθαι· τ
δὲ ἀπίστοις καὶ ὑποκριτ
τοὐναντίον καταγγέλλε
τὴν τοῦ Θεοῦ ὀργὴν, τὰς τ' αἰ
νίους τιμωρίας αὐτοῖ
πικεῖσθαι, ἄχρις ἂν ἐ
στρέψωσι. καὶ ταύτην
τοῦ Εὐαγγελίου διαμα
τυρίαν, ὁ Θεὸς ἔν τε τ
παρόντι καὶ ἐν τῇ μ
λούσῃ ζωῇ τὰς κρίσ
ποιήσειν μέλλει.

85. *Quo pacto clauditur & aperitur regnum cœlorũ per diſciplinam Eccleſiaſticam?*

85. Πῶς δὲ διὰ τῆς
κλησιαστικῆς παιδα
γίας ἀνοίγεται καὶ κλε
ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶ

Cum ex mandato Chriſti ii, qui nomine quidem ſunt Chriſtiani, verum doctrina aut vita ſe oſtendunt

Ὅταν κατὰ τὴν τοῦ Χρισ
ἐντολὴν, οἱ ὀνόματι
Χριστιανοὶ εἶναι φάσκ
τες, τῇ διδαχῇ δὲ, ἢ

βίῳ ἀλλότριοι εἶναι δεικνύντες, ἐπειδὴ ἐνιάκις ἀδελφικαῖς νουθεσίαις παραινεθέντες, τῆς πλάνης ἢ κακίας ἀποστῆναι ἀμελῶσι, τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἢ τοῖς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τούτῳ τεταγμένοις μηνύωνται· καὶ οὐδὲ τῆς τούτων νουθεσίαν ἐντραπέντες, ὑπ᾽ αὐτῶν μὲν, τῇ τῶν ἱερῶν Μυστηρίων ἀπαγορεύσει, τῆς Χριστιανῶν κοινωνίας εἴργωνται, ὑπ᾽ αὐτοῦ δὲ τοῦ Θεοῦ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἐκκλείωνται· καὶ ἀνάπαλιν, ἐὰν ἐπιστροφὴν τοῖς τε λόγοις ὑπόσχωνται, καὶ τοῖς ἔργοις ἐπιδείξωσιν, ὡς τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας μέλη ἀναδεχθῶσι.

Τὸ τρίτον τμῆμα,

Περὶ τῆς Εὐχαριστίας.

86. Ἐπειδήπερ οὖν τῆς ἁμαρτίας καὶ ταλαιπωρίας ἁπάσης, χωρὶς τῆς

à Chriſto alienos, poſtquam aliquoties fraterne admoniti, ab erroribus aut flagitiis diſcedere nolunt, Eccleſiæ indicantur, aut iis, qui ab Eccleſia ad eam rem ſunt conſtituti: ac ſi ne horum quidem admonitioni pareant: ab iiſdem interdictione Sacramentorum, ex cœtu Eccleſiæ, & ab ipſo Deo, ex regno Chriſti excluduntur: ac rurſum, ſi emendationem profiteantur, & reipſa declarent, tanquam Chriſti & Eccleſiæ membra recipiuntur.

Tertia Pars,

DE GRATITVDINE,

DOM. XXXII.

86. *Cum ab omnibus peccatis & miſeriis, ſine ullo no-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

ſtro merito, ſola Dei miſericordia, per Chriſtum liberati ſimus, quid eſt cur bona opera faciamus?

Quia poſtquam nos Chriſtus ſuo ſanguine redemit, renovat nos quoque ſuo Spiritu ad imaginem ſui, ut tantis beneficiis affecti, in omni vita nos erga Deum gratos declaremus, & ipſe per nos celebretur. Deinde, ut nos quoque ex fructibus de ſua quiſque fide certi ſimus. Poſtremo, ut vitæ noſtræ integritate alios Chriſto lucrifaciamus.

87. *Non poſſunt igitur illi ſervari, qui ingrati, & in peccatis ſecure perſiſtentes, à ſua pravitate ad Deum non convertuntur?*

Nullo modo: Nam, ut ſcriptura teſtatur,

ἡμῶν ἀξίας, τῇ Θεοῦ χάριτι, διὰ τοῦ Χριστοῦ ἀπηλλάγμεθα, τί καὶ δεῖ ἀγαθὰ ποιεῖν ἔργα;

Διότι ὁ Χριστὸς, μετὰ τὸ ἡμᾶς τῷ ἰδίῳ αἵματι ἐξαγοράσαι, ἡμᾶς καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τὴν αὐτοῦ εἰκόνα ἀνακαινοῖ, ἵνα διὰ παντὸς τοῦ βίου, τῷ Θεῷ ὑπὲρ τῶνδε τῶν εὐεργεσιῶν εὐχαριστοῦντες φαινώμεθα, καὶ αὐτὸς δι᾽ ἡμῶν δοξασθῇ. ἔπειτα δὲ, ἵνα αὐτοὶ ἐν αὐτοῖς περὶ τῆς ἰδίας πίστεως, ἐκ τῶν καρπῶν αὐτῆς, πληροφορίαν ἕκαστος λάβωμεν. πρὸς τούτοις, ἵνα δι᾽ εὐσεβοῦς ἀναστροφῆς καὶ τοὺς πλησίον τῷ Χριστῷ κερδαίνωμεν.

87. Οὔκουν σώζεσθαι δύνανται οἱ ἀπ᾽ ἀχαρίστου καὶ ἀμεταμελήτου βίου πρὸς τὸν Θεὸν οὐ μὴ ἐπιστρέφοντες;

Οὐδαμῶς· οὐ γὰρ, ὡς ἡ γραφὴ διαμαρτύρεται,

οὔτε ἀκάθαρτοι, οὔτε εἰδωλολάτραι, οὔτε μοιχοὶ, οὔτε κλέπται, οὔτε πλεονέκται, οὔτε μέθυσοι, οὔτε λοίδοροι, οὔτε ἅρπαγες, βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσουσι.

88. Πόσα ἐστὶ τῆς ἀληθινῆς μετανοίας, εἴτ᾽ οὖν ἐπιστροφῆς, μέρη ἐστί;

Δύο· ἡ τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου νέκρωσις, καὶ ἡ τοῦ καινοῦ ζωοποίησις.

89. Τί ἐστιν ἡ τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου νέκρωσις;

Τὸ ἀληθῶς καὶ ἀπὸ ψυχῆς ταῖς ἁμαρτίαις Θεὸν παροργιζούσαις ἄχθεσθαι, καὶ αὐταῖς μᾶλλον ἀεὶ καὶ μᾶλλον μισεῖν τε καὶ ἐκτρέπεσθαι.

90. Τί ἐστὶ ἡ τοῦ καινοῦ ἀνθρώπου ζωοποίησις;

Ἐγκάρδιος χαρὰ ἐν Θεῷ διὰ τοῦ Χριστοῦ, ἐπιμελής τε σπουδὴ καὶ πρόθυμος, τοῦ πρὸς τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα ζῆν ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις ἀγαθοῖς.

nec impudici, nec idololatræ, nec adulteri, nec fures, nec avari, nec ebrioſi, nec convitiatores, nec raptores, hæreditatem regni Dei conſequentur.

DOM. XXXII.

88. *Quibus partibus conſtat cõverſio hominis ad Deum?*

Mortificatione veteris, & vivificatione novi hominis.

89. *Quid eſt mortificatio veteris hominis?*

Vere & ex animo dolere, quod peccatis tuis Deum offenderis, eaque magis ac magis odiſſe & fugere.

90. *Quid eſt vivificatio novi hominis?*

Vera lætitia in Deo per Chriſtum, & ſerium ac promptum ſtudium inſtituendi vitam ex voluntate Dei, omniaque bona opera exercendi.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

91. Quæ ſunt bona opera?

Ea tantum, quæ ex vera fide, ſecundum legem Dei fiunt, & ad ejus ſolius gloriam referuntur: non ea, quæ aut à nobis opinione recti conficta, aut ab aliis hominibus tradita ſunt.

92. Quæ ſunt Legis divinæ præcepta?

Loquutus eſt Deus omnia verba hæc.

Primum.

Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te ex Ægypto, domo ſervitutis. Non habebis Deos alienos in conſpectu meo.

Secundum.

Ne ſculpas tibi ſimulacrum, nec ullam imaginem effingas eorum, quæ aut ſupra ſunt in cœlo, aut infra in terra, aut in aquis ſub terra: ne incurves te illis, neque colas

91. Τίνα οὖν ἐστιν ἀγαθὰ ἔργα;

Τὰ ἐξ ἀληθινῆς πίστεως, κατὰ τὸν Θεοῦ νόμον, πρὸς τὴν αὐτοῦ δόξαν γινόμενα, καὶ οὐ τὰ κατὰ τὴν ἡμετέραν δόκησιν, ἢ τὰς ἑτέρων ἀνθρώπων παραδόσεις ἀποτελούμενα.

92. Τίνα οὖν τὰ τοῦ θείου νόμου παραγγέλματα;

Καὶ ἐλάλησε Κύριος πάντας τοὺς λόγους τούτους.

Τὸ πρῶτον.

Ἐγώ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, ὁ ἐξαγαγών σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐξ οἴκου δουλείας. Οὐκ ἔσονταί σοι Θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ.

Τὸ δεύτερον.

Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἴδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑποκάτω τῆς γῆς· οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐ-

τοῖ

τοῖς· Ἐγὼ γάρ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, Θεὸς ζηλωτὴς, ἀποδιδοὺς ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεὰν τοῖς μισοῦσί με· καὶ ποιῶν ἔλεος εἰς χιλιάδας, τοῖς ἀγαπῶσί με, καὶ τοῖς φυλάσσουσι τὰ προστάγματά μου.

Τὸ τρίτον.

Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ· οὐ γὰρ μὴ καθαρίσῃ Κύριος τὸν λαμβάνοντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ ματαίῳ.

Τὸ τέταρτον.

Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων, ἁγιάζειν αὐτήν· ἓξ ἡμέρας ἐργᾷ καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου· τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ Σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου: Οὐ ποιήσεις ἐν αὐτῇ πᾶν ἔργον. σὺ, καὶ ὁ υἱός σου, καὶ ἡ θυγάτηρ σου, ὁ παῖς σου, καὶ ἡ παιδίσκη σου, ὁ βοῦς σου, καὶ τὸ ὑπο-

ea: Ego enim ſum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, vindicans peccata patrum in filiis, idque in tertia & quarta progenie eorum, qui oderunt me: & miſericordia ureus in milleſimam eorum, qui diligunt me, & obſervant præcepta mea.

Tertium.

Ne uſurpes nomen Domini Dei tui temere: Neque enim Dominus impunitum dimittit eum, qui nomen ejus vane uſurpaverit.

Quartum.

Memento ut diem Sabbathi ſanctifices. Sex diebus operaberis, & omne opus tuum facies: At ſeptimo die Sabbatum erit Domino Deo tuo: Non facies ullum opus, nec tu, nec filius tuus, nec filia tua, nec ſervus tuus, nec ancilla tua, nec jumentum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

rum tuum, nec advena, qui eſt intra portas tuas: Nam ſex diebus fecit Deus cœlum, terram, mare, & quæcunque in iis ſunt, & requievit die ſeptimo, ideoque benedixit Deus diei Sabbati, & ſanctificavit eum.

Quintum.

Honora patrē tuum & matrem tuam, ut diu vivas in terra, quam Dominus Deus tuus dat tibi.

Sextum.

Non occides.

Soptimum.

Non committes adulterium.

Octavum.

Non furaberis.

Nonum.

Non dices contra proximum tuum falſum teſtimonium.

ζύγιόν σου, καὶ πᾶν κτῆνός σου, καὶ ὁ προσήλυτος, ὁ παροικῶν ἐν σοί· ἐν γὰρ ἓξ ἡμέραις ἐποίησε Κύριος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλατταν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς· καὶ κατέπαυσε τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ· διὰ τοῦτο ηὐλόγησε Κύριος τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην, καὶ ἡγίασεν αὐτήν.

Τὸ πέμπτον.

Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου· ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἵνα μακροχρόνιος γένῃ ἐπὶ τῆς γῆς τῆς ἀγαθῆς, ἧς Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσί σοι.

Τὸ ἕκτον.

Οὐ φονεύσεις.

Τὸ ἕβδομον.

Οὐ μοιχεύσεις.

Τὸ ὄγδοον.

Οὐ κλέψεις.

Τὸ ἔννατον.

Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Τὸ δέκατον.

Οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου· οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν οἰκίαν τοῦ πλησίον σου, οὐδὲ τὸν ἀγρὸν αὐτοῦ, οὐδὲ τὸν παῖδα αὐτοῦ, οὐδὲ τὴν παιδίσκην αὐτοῦ, οὔτε τοῦ βοὸς αὐτοῦ, οὔτε τοῦ ὑποζυγίου αὐτοῦ, οὔτε παντὸς κτήνους αὐτοῦ, οὔτε ὅσα τῷ πλησίον σου ἐστί.

93. Πῶς δὲ μερίζεται τάδε τὰ προστάγματα;

Εἰς δύο πλάκας. ὧν ἡ προτέρα μὲν ἐν τέτταρσιν ἐντολαῖς παραγγέλλει τὰ πρὸς τὸν Θεὸν ὅσια· ἡ δ᾽ ἑτέρα ἐν ἓξ ἐπιταγαῖς ὑφηγεῖται τὰ τῷ πλησίον ὀφειλόμενα.

94. Τί ἀπαιτεῖ ὁ Κύριος ἐν τῷ πρώτῳ παραγγέλματι;

Κελεύει, ὅσον μοι τῆς σωτηρίας μέλει, τοσαύτῃ σπουδῇ πᾶσαν παντάπασιν εἰδωλολατρείαν, μα-

Decimum.

Non concupiſces domum proximi tui, nec concupiſces uxorem proximi tui, nec ſervum ejus, nec ancillam, nec bovem, nec aſinum, nec quicquam eorum quæ ſunt proximi tui.

DOM. XXXIV.

93. *Quomodo dividuntur hæc præcepta?*

In duas tabulas, quarũ prior quatuor præceptis tradit, quo pacto nos erga Deum geramus: Poſterior ſex præceptis, quæ officia proximo debeamus.

94. *Quid poſtulat Deus in primo præcepto?*

Vt, quam mihi chara eſt ſalus animæ meæ, tam ſtudioſe vitem & fugiam omnem idololatriam, magiam,

incantationem, ſuperſtitionem, invocationem Sanctorum, cæterarumve creaturarum: unicum autem & verum Deum recte agnoſcam, ipſi ſoli fidam, ſumma humilitate ac patientia me illi ſubjiciam, ab eo ſolo omnia bona expectem, denique intimo cordis affectu ipſum amem, reverear, venerer, adeo ut omnibus potius creaturis renuntiem: quam vel minimum contra ejus voluntatem committam.

95. Quid eſt idololatria?

Eſt loco unius Dei, aut præter unum illum & verum Deum, qui ſe in verbo ſuo patefecit aliud quippiam fingere aut habere, in quo ſpem reponas.

DOM. XXXV.

96. Quid poſtulat ſecundum præceptum?

γείαν τε καὶ ἐπῳδὰς, καὶ τὴν τῶν ἁγίων ἢ ἄλλων τινῶν κτίσεων προσκύνησιν ἀποστρέφεσθαι καὶ φεύγειν· αὐτὸν δὲ τὸν μόνον καὶ ἀληθινὸν Θεὸν ὀρθῶς γνωρίζειν, αὐτῷ μόνῳ ἐν πάσῃ ταπεινοφροσύνῃ καὶ ὑπομονῇ πεποιθέναι, παρ' αὐτοῦ μόνου πάντα τὰ ἀγαθὰ προσδέχεσθαι, καὶ αὐτὸν ἀφ' ὅλης τῆς ψυχῆς μου ἀγαπᾶν, τιμᾶν τε καὶ φοβεῖσθαι· ὥστε πρότερον πάσαις ταῖς κτίσεσιν ἀποτάττεσθαι, ἢ τοὐλάχιστον παρὰ τὴν αὐτοῦ βούλησιν πλημμελεῖν.

95. Τί ἐστιν εἰδωλολατρεία;

Τὸ ἀντὶ τοῦ ἑνὸς καὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ, τοῦ ἐν τῷ ῥήματι ἑαυτὸν πεφανερωκότος, ἢ παρὰ τόνδε τὸν Θεὸν ἄλλο τι πλάσσοντα ἢ ἐπινοοῦντα, τούτῳ πεποιθέναι.

96. Τί κελεύει τὸ δεύτερον πρόσταγμα;

Οὐ-

Οὐδὲν τοῦ Θεοῦ μόρφωμα ἐξεικονίζειν, οὐδ' αὐτὸν ἄλλαις τισὶ, παρὰ τὰς ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ ῥήματι ἐπιτεταλμένας, θρησκείαις θεραπεύειν.

97. Ἀλλ' ἆρ' οὐδὲν ὅλως τοῦ Θεοῦ εἰκόνισμα ποιεῖν ἔξεστι;

Τὸν Θεὸν οὔτε δυνατόν ἐστιν, οὔτε ὅσιον ἀπεικονίσαι· τὰς δὲ κτίσεις ἔξεστι μὲν ἀπομόρξασθαι, εἰκόνας δ' αὐτῶν σεβασμοῦ χάριν ποιεῖν ἢ ἔχειν, ἢ τὸν Θεὸν διὰ τούτων θρησκεύειν, τῷ θείῳ νόμῳ κωλυόμεθα.

98. Οὐκοῦν τὰ εἴδωλα ἐν τοῖς ναοῖς ἔχειν ἔξεστι, ὡς τοῦ ἀπείρου ὄχλου βιβλία;

Οὔ· οὐ γὰρ ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ φρονιμωτέρους εἶναι προσήκει, ὃς τὸν λαὸν αὐτοῦ οὐ δι' ἀφώνων εἰκόνων, ἀλλὰ δὲ τῆς ζώσης τοῦ θείου λόγου κηρύξεως διδάσκεσθαι ἐθέλει.

Ne Deum ulla imagine aut figura exprimamus, neve ulla alia ratione eum colamus, quam qua ſe in verbo ſuo coli præcepit.

97. An nulla ergo prorſus fingendæ ſunt imagines aut ſimulacra?

Deus nec effingi ulla ratione debet nec poteſt; creaturas autem, etſi exprimere quidem licet, vetat tamen Deus earum imagines fingi aut haberi, quo vel ipſas, vel Deum per ipſas colamus aut honoremus.

98. An non autem in templis imagines tolerari poſſunt, quæ pro libris ſint imperitæ multitudini?

Minime: Neque enim decet nos ſapientiores eſſe Deo, qui Eccleſiam ſuam non mutis ſimulacris, ſed viva prædicatione verbi ſui vult erudiri.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

DOM. XXXVI.

99. *Quid ſancit Deus in tertio præcepto?*

Vt non ſolum exſecrando, aut pejerando, verum etiam temere jurando, nomen Dei contumelioſe aut irreverenter ne uſurpemus: neve tacendo aut connivendo horrendis iſtis ſceleribus communicemus, ſed ſacroſancto Dei nomine non niſi ſumma cum religione & veneratione utamur, ut vera & conſtanti confeſſione, invocatione, omnibus denique verbis & actionibus noſtris ipſe celebretur.

100. *Eſt-ne igitur adeo grave peccatum jurando, aut dira imprecando, nomen Dei temerare, ut Deus etiam iis ſuccenſeat, qui, quantum in ſe eſt, illud non prohibent aut impediunt?*

99. Τί προστάττει ἡ τρίτη ἐντολή;

Οὐ μόνον τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα μὴ βλασφημεῖν ἢ πρὸς κατάρας ἢ ἐπιορκίας αὐτῷ καταχρῆσθαι· ἀλλ᾽ οὐδὲ πρὸς ματαίας διωμοσίας ἢ μαγείας αὐτῷ παραχρῆσθαι, οὔτ᾽ αὖ τῶν τοιούτων ῥᾳδιουργημάτων ἢ ἐφιέντας ἢ σιωπῶντας κοινωνεῖν· συνελόντι δ᾽ εἰπεῖν, τῷ τοῦ Θεοῦ ὀνόματι οὐκ ἄλλως χρῆσθαι, εἰ μὴ μετ᾽ εὐλαβείας τε καὶ σεβασμοῦ, ἵνα ὀρθῶς ὁμολογηθῇ τε καὶ ἐπικληθῇ, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς τε λόγοις ἡμῶν καὶ ἔργοις δοξασθῇ.

100. Ἆρ᾽ οὖν οἱ πρὸς κατάρας ἢ διωμοσίας τῷ θείῳ ὀνόματι παραχρώμενοι, τοσοῦτον ἁμαρτάνουσιν, ὥστε Θεὸν ὀργίζεσθαι καὶ τοῖς τὰ τοιαῦτα (καθ᾽ ὅσον γ᾽ αὐτοῖς δυνατὸν) μὴ ἀπαγορεύουσιν, ἢ κωλύεσθαι ζητοῦσι;

Ναί

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Ναί. οὐδεμία γὰρ ἁμαρτία μείζων ἐστὶν, οὐδὲ τὸν Θεὸν μᾶλλον παροξύνει, ἢ ἡ τοῦ Θεοῦ ὀνόματος βλασφημία· διὸ καὶ θανάτῳ αὐτὴν ζημιῶσαι ὁ Θεὸς προσέταξε.

101. Οὐχὶ δὲ τὸ ὁρκωμοσίας ἐν τῷ τοῦ Θεοῦ ὀνόματι χρῆσθαι θεμιτόν;

Ναὶ, ἐὰν οἱ ἄρχοντες τοῖς ὑπηκόοις ταύτας ἐπιθῶσιν, ἢ ἡ ἀνάγκη ἀπαιτήσῃ· ἵνα τούτῳ τῷ τρόπῳ τὸ πιστὸν καὶ τὸ ἀληθὲς, πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν, καὶ τὴν τοῦ πλησίον σωτηρίαν διαφυλαχθῇ· τοιαῦται γὰρ ὁρκωμοσίαι τῷ θείῳ ῥήματι ὁμολόγως γίγνονται· διόπερ καὶ οἱ ἅγιοι, ἔν τε τῇ παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ καινῇ διαθήκῃ, ὀρθῶς αὐταῖς κέχρηνται.

102. Ἀλλ᾽ ἄρα καὶ διὰ τῶν Ἁγίων ἢ ἄλλων τινῶν κτίσεων ὁρκωμοτεῖν θέμις;

Certe graviſſimum: Neque enim ullum eſt peccatum majus, aut quod Deum gravius offendat, quam ſacri ipſius nominis contumelia. Quocirca etiam id ſcelus morte multari voluit.

DOM. XXXVII.

101. *Poteſt-ne quis etiam pie per nomen Dei jurare?*

Poteſt, cum vel magiſtratus id exigit, vel alioqui neceſſitas hoc pacto fidem firmari, & veritatem ſtabiliri poſtulat; quo & gloria Dei illuſtretur, & aliorum ſaluti conſulatur: Nam ejus generis jusjurandum verbo Dei ſancitur, ideoque etjam à ſanctis in veteri & novo fœdere recte eſt uſurpatum.

102. *Eſt-ne licitum jurare per Sanctos, aut alias creaturas?*

Non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Non: Nam legitimum juramentum eſt invocatio Dei, qua petitur, ut is ipſe, tamquam unicus cordium inſpector, teſtimonium det veritati; & jurantem puniat, ſi ſciens fallet. Porro hic honos nulli creaturæ convenit.

DOM. XXXVIII.

103. *Quid præcipit Deus in quarto præcepto?*

Primum, ut miniſterium Euangelii & ſcholæ conſerventur: utque ego cum aliis, tum præcipue feſtis diebus, ſtudioſe cœtus divinos frequentem, verbum Dei diligenter audiam, utar Sacramentis, precibus publicis meas quoque preces adjungã, pro facultatibus aliquid conferam in pauperes. Deinde, ut in omni vita à pravis actionibus vacem, Domino concedens, ut per

Οὔ· ἡ γὰρ νόμιμος ὁρκωμοσία Θεοῦ ἐστιν ἐπίκλησις, ἵνα αὐτὸς, ἅτε μόνος ὢν καρδιογνώστης, τῇ ἀληθείᾳ μάρτυς γένηται, καὶ τὸν ὀμνύοντα, ἐὰν εἰδὼς καὶ ἑκὼν ψεύδηται, κολάσῃ· ταύτης δὲ τῆς τιμῆς οὐδεμία κτίσις τυχεῖν ἀξία.

103. Τί ἐπιτάττει ὁ Θεὸς ἐν τῇ τετάρτῃ ἐντολῇ;

Πρῶτον μὲν, τὰς Ἐκκλησίας τε καὶ σχολὰς διασώζεσθαι, καὶ ἐμὲ ταῖς τε ἄλλαις ἡμέραις, καὶ μάλιστα ταῖς ἑορτασίμοις, εἰς τὰς ἱερὰς συναγωγὰς μετὰ σπουδῆς φοιτῶντα, τῶν θείων λογίων μετὰ προσοχῆς ἀκροᾶσθαι, τῶν ἱερῶν Μυστηρίων κοινωνεῖν, τὸ θεῖον ὄνομα ἐπικαλεῖσθαι, τήν τε Χριστιανοῖς προσήκουσαν ἐλεημοσύνην συνεργανίζειν· ἔπειτα, πάσαις ταῖς τοῦ βίου ἡμέραις ἀπὸ μοχθηρῶν ἔργων ἑορτάζειν, τήν τε

ψυχὴν

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

ψυχὴν μου τῷ θείῳ Πνεύματι γυμνασθησομένην παρέχειν· καὶ οὕτω τὴν τοῦ ἀϊδίου Σαββάτου ἀρχὴν ἐν τῷδε τῷ βίῳ ποιεῖσθαι.

104. Τί δὲ τῇ πέμπτῃ ἐντολῇ κελευόμεθα;

Τῷ Πατρὶ, καὶ τῇ Μητρὶ, καὶ πᾶσι τοῖς ἡμῶν προεστῶσι, τὰς προσηκούσας τιμὰς, ἀγάπην τε καὶ πίστιν ἀπονέμειν, τοῖς ὑγιέσιν αὐτῶν νουθετήμασι καὶ σωφρονισμοῖς μετὰ πρεπούσης πειθαρχίας ὑποτάττεσθαι, τῆς τ᾽ αὐτῶν δυσκολίας καὶ ἄλλων τοιουτοτρόπων ἐλαττωμάτων συγνωμόνως ἀνέχεσθαι· ἐπειδήπερ ὁ Θεὸς ἡμᾶς τῇ τούτων χειρὶ κυβερνᾷν καὶ διέπειν ἐθέλει.

105. Τί δὲ τῇ ἕκτῃ ἐντολῇ προστατόμεθα;

Τὸν πλησίον οὔτε λογισμῷ, οὔτε λόγοις, οὔθ᾽ ὁποιᾳδή ποτε σώματος χέσει, πολὺ δ᾽ ἧττον ἐρ-

Spiritum Sanctum in me ſuum opus faciat, atque ita ſempiternum illud Sabbatum in hac vita exordiar.

DOM. XXXIX.

104. *Quid nobis injungit Deus in quinto præcepto?*

Vt parentibus, atque adeo omnibus qui nobis præſunt debitum honorem, amorem & fidem præſtemus, noſque ipſorum fidelibus præceptis & caſtigationibus ea, qua par eſt, obedientia ſubmittamus: Tum etiam ut eorum vitia & mores noſtra patientia toleremus, illud ſemper cogitantes, Deum nos illorum manu velle ducere ac regere.

DOM. XL.

105. *Quid flagitat Deus in ſexto præcepto?*

Vt proximum neque cogitatione, neque verbis, neque geſtibus, nedum factis, vel per me-

me per alium contumelia afficiam, ut oderim, aut lædam, aut occidam; ſed omnem vindictæ cupiditatem abjiciam: Adhæc ne meipſum lædã, aut ſciens in aliquod periculum conjiciam; quocirca etiam, ne cædes fierent, Magiſtratum Deus gladio armavit.

106. *Atqui hoc præceptum ſolam cædem prohibere videtur?*

At cædem prohibendo docet Deus, ſe radicem & originem cædis, iram ſcilicet, invidiam, odium, & vindictæ cupiditatem odiſſe, atque ea omnia pro cæde ducere.

107. *An vero id ſatis eſt, nos neminem eo, quo dictum eſt, modo, occidere?*

Non eſt ſatis: Dum enim Deus iram, invidiam, odium damnat, poſtulat ut proximum

γοις, μήτε δι' ἑαυτῶν, μήτε δι' ἑτέρων, οὐ μὴ μισεῖν, περιπηλακίζειν, βλάπτειν ἢ φονεύειν, πᾶσαν γὰρ τοῦ τιμωρητικοῦ ὀρμὴν ἀποτίθεσθαι· ἔτι γὰρ οὐδ ἑαυτοὺς λυμαίνεσθαι, ἢ περιττῶς ῥιψοκινδυνεῖν· διὸ καὶ ὁ Θεὸς, ἐπὶ φόνω κωλύσει, τοὺς ἄρχοντας ξιφήρεις εἶναι ἠθέλησε.

106. Ἀλλὰ φόνου μόνον ἀπαγορεύσειν ἔχειν δοκεῖ τὸ πρόσταγμα;

Ναί· ἀλλὰ τῇ τοῦ φόν ἀπαγορεύσει ἀποδοκιμάζει ὁ Θεὸς καὶ τὰς τοῦ φόν ῥίζας, οἷον, τὸν φθόνον, τ μῖσος, τὴν ὀργὴν, καὶ τ τιμωρητικόν· πάντα ταῦτ ἐνώπιον αὐτοῦ λαθε δεῖν εἶναι φόνον αἰνιττόμενος.

107. Ἆρ' οὖν ἀρκεῖ τὸν πλησίον, ὡς προείρηται, μὴ φονεύειν;

Οὔ· καὶ γὰρ ὁ Θεὸς τ τοῦ φθόνου, τοῦ τε μίσους τῆς ὀργῆς καταγνώσει, ἀξι ἡμ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

ἡμᾶς τὸν πλησίον ἀγαπᾶν ὡς ἑαυτούς· εὐγνωμόνως τε καὶ εἰρηνικῶς, ἔτι δὲ πρᾴως, φιλοίκτως τε, καὶ φιλοφρόνως αὐτῷ προσφέρεσθαι· πάντα τ' αὐτῷ ἐπιζήμια, ὅσον ἐφ' ἡμῖν, ἀποσκευάζεσθαι· καὶ ὡς συλλήβδην εἰπεῖν, τὴν ψυχὴν οὕτω διακεῖσθαι, ὥστε καὶ τοὺς ἐχθροὺς εὐποιεῖν ὑπομένειν.

108. Τί δὲ τὸ ἕβδομον λέγειν βούλεται;

Τὸν Θεὸν πᾶσαν ἀκαθαρσίαν μυσάττεσθαι· καὶ διὰ τοῦτο δεῖν ἡμᾶς αὐτὴν ἀφ' ὅλης τῆς ψυχῆς μισεῖν τε καὶ ἀποτροπιάζεσθαι· τοὐναντίον δὲ ἁγνῶς καὶ κοσμίως ζῆν, ἐάν τε σύγγαμον, ἐάν τε ἄγαμον βίον διάγοντες τύχωμεν.

109. Ἆρ' οὖν ἄλλο οὐδὲν ἀπαγορεύει ἡ ἐντολὴ αὕτη, ὅτι μὴ μοιχείαν, καὶ τὰς παραπλησίους αἰσχρουργίας;

æque ac nos ipſos diligamus, & ut humanitate, lenitate, manſuetudine, patientia & miſericordia erga eum utamur, quodque ei damno eſſe poſſit quantum in nobis eſt, avertamus: Ad ſummam, ita animo affecti ſimus, ut ne inimicis quidem benefacere dubitemus.

DOM. XLI.

108. *Quæ eſt ſententia ſeptimi præcepti?*

Deum omnem turpitudinem exſecrari, ideoque nos eam penitus odiſſe ac deteſtari debere; contraque temperanter, modeſte & caſte, ſive in ſacro conjugio, ſive in vita cœlibe vivere oportere.

109. *Nihil ne amplius prohibet Deus hoc præcepto, quam adulterium & id genus turpitudines?*

Cum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Cum corpus & animus noſter templa ſint Spiritus Sancti, vult Deus, ut utrumque pure ſancteque poſſideamus; ideoque facta, geſtus, ſermones, cogitationes, cupiditates fœdas, & quicquid hominem ad iſta allicit, id univerſum prohibet.

Dom. XLII.

110. *Quid vetat Deus in octavo præcepto?*

Non ſolum ea furta & rapinas, quas magiſtratus punit: ſed furti nomine comprehendit, quicquid eſt malarum artium & aucupiorum, quibus aliena captamus, & ad nos vi, aut ſpecie recti transferre ſtudemus: qualia ſunt iniquum pondus, injuſta ulna, inæqualis menſura, fucoſa merx, fallax mo-

Ἐπειδὴ ἄμφω, τό τε σῶμα ἡμῶν καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ναός ἐστιν, ὁ Θεὸς ἀμφότερον ὑφ᾽ ἡμῶν καθαρὸν καὶ ἅγιον διαφυλάττεσθαι ἀξιοῖ· καὶ διὰ τοῦτο ἀπαγορεύει πάντα τὰ ἀκάθαρτα ἔργα τε καὶ ῥήματα· ἔτι δὲ αἰσχροὺς σχηματισμοὺς τε καὶ λογισμοὺς, ἐπιθυμίας τε, καὶ ὅσα τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὰ τοιαῦτα παρορμῆσαι πέφυκε.

110. Τί δ᾽ ἀπαγορεύει ἡ ὀγδόη ἐντολή;

Οὐ κλοπὰς μόνον κωλύει καὶ ἁρπαγὰς, τὰς ὑπὸ τῶν ἀρχόντων κολαζομένας· ἀλλ᾽ ὁ Θεὸς κλοπὴν καλεῖ πάντα τὰ δόλια τεχνάσματά τε καὶ σοφίσματα, δι᾽ ὧν τὰ τοῦ πλησίον σφετερίζεσθαι ζητοῦμεν, εἴτε βίᾳ εἴτε τοῦ δικαίου προφάσει· οἷον σταθμὰ καὶ μέτρα δόλια, πήχεις ἀνίσους, ἀγοράσματα κίβδηλα, νόμισμα παράση-

ιόσημον, δανεισμὸν, καὶ τόκους πορισμοὺς τοὺς τῷ θείῳ ῥήματι ἐναντιουμένους. ἔτι δὲ πρὸς τούτοις τήν τε πλεονεξίαν ἅπασαν, καὶ τὰς τῶν θείων δωρεῶν ἀχρήστους ἐκχύσεις ἢ παραχρήσεις.

111. Τί δὲ κελεύει τὸ πρόσταγμα τοῦτο;

Τῷ πλησίον εἰς τὰ συμφέροντα κατὰ δύναμιν συσπουδάζειν, καὶ οὕτως αὐτῷ προσφέρεσθαι, ὡς ἂν ἑτέρους ἡμῖν χρῆσθαι ἐθέλοιμεν. ἔτι δὲ τοῖς ἰδίοις πόνοις σπουδῇ προσλιπαρεῖν, ὅπως αὐτοί τε ἀποχρώντως ἔχωμεν, καὶ τοῖς ἐνδεέσιν ἐν ταῖς ἀνάγκαις ἐπαρκεῖν οἷοί τε ὦμεν.

112. Τί δὲ βούλεται τὸ ἔνατον πρόσταγμα;

Μηδενὸς καταψευδομαρτυρεῖν· μηδενὸς τοὺς λόγους συκοφαντεῖν· οὐ καταλαλεῖν, οὐ λοιδορεῖν· οὔτε αὖ τοῖς ἀκρίτως καὶ προπετῶς κατακρίνουσι

neta, uſura, aut alia quævis ratio vel modus rem faciendi à Deo interdictus. His adde omnem avaritiam, multiplicemque divinorum donorum profuſionem & abuſum.

111. *Quæ ſunt ea, quæ Deus hic jubet?*

Vt commoda & utilitates proximi, quantum poſſim, adjuvem & augeam: cum eo ſic agam, ut mecum agi cuperem, ſedulo & fideliter opus faciam, ut aliorum quoque egeſtati ſubvenire queam.

DOM. XLIII.

112. *Quid exigit nonum præceptum?*

Ne adverſus quempiam dicā falſum teſtimonium, nullius verba calumnier, nulli obtrectem, aut convitium faciam, neminem temere vel indicta cauſa

con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

condemnem: Verum omnis generis mendacia, fraudes, ut opera Diaboli propria, niſi in me graviſſimam iram Dei concitare velim, omni cura fugiam: In judiciis cæteriſque negotiis veritatem ſecter, & id quod res eſt libere conſtanterque profitear: Adhæc famam aliorum & exiſtimationem, quantum queam, defendam & augeam.

προστίθεσθαι· πάντα τὰ ψεύδη καὶ πανουργ ματα, ὡς τοῦ Διαβολ ἴδια, τοῦ δὲ Θεοῦ ἔχθισ ἔργα, ἐκκλίνοντα, ἐν δίκαις καὶ πᾶσι τοῖς ἑτε ροις συμβολαίοις, τὴν ἀλήθειαν στέργειν τε καὶ ἀ προφασίστως ἐκφαίνει ἔτι δὲ τὴν τοῦ πλησίον φη μην καὶ δόξας, ὡς ἔχομεν δυνάμεως, σώζειν τε καὶ σεμνύνειν.

113. *Quid prohibet decimum præceptum?*

113. Τί δὲ κελεύει δεκάτη ἐντολή;

Ne vel minima cupiditate aut cogitatione adverſus ullum Dei prçceptũ corda noſtra unquam ſolicitentur: ſed ut perpetuo & ex animo omne peccatum deteſtemur, contraque omni juſtitia delectemur.

Οὐδεμίαν οὐδὲ τὴν ἐλα χίστην ἐπιθυμίαν ἢ ἐν νοιαν κατ' οὐδενὸς τῶν θείω προσταγμάτων ταῖς καρδίαις ἡμῶν προσίεσθαι ἀλλὰ διηνεκῶς καὶ ἀφ ὅλης τῆς ψυχῆς πᾶσαν ἁμαρτίαν ἀποτροπιαζομένους, πᾶν δικαιοσύνης εἶδος μετὰ σπουδῆς διώκειν.

114. *Poſſunt ne autem illi, qui ad Deum cõverſi ſunt, hæc præcepta perfecte ſervare?*

114. Πότερον δ' οἱ πρὸς τὸν Θεὸν ἐπιστραφέντες ταύτας τὰς ἐντολὰς τελείως πληρῶσαι δύνανται;

Οὐκ·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Οὐκ· ἀλλὰ καὶ τῶν ἁ-
ωτάτων οἵτινες εἰσὶν, ὅσον
χρόνον ἐν τῷδε τῷ βίῳ
αμένωσι, μόνον ὀλί-
ην τινὰ τῆς δὲ τῆς πειθαρ-
ας ἀρχὴν ἔχουσιν· οὕτω
ντοι, ὥστε οὐ πρὸς ἐνίας
όνον, ἀλλὰ πρὸς πά-
ς τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντο-
ὰς ζῆν πᾶσαν σπουδὴν
ιεῖσθαι.

1115. Διὰ τί οὖν ὁ Θεὸς
ς ἐντολὰς οὕτως ἀκρι-
ῶς τε καὶ ἐπιστρεφῶς κη-
τεσθαι ἐθέλει, οὐδενὸς
ος τῶν αὐτὰς ἐν τῷδε τῷ
ῳ τηρῆσαι δυναμένου;

Πρῶτον μὲν, ἵνα δι'
ου τοῦ βίου τὸ ἁμαρτητι-
ν τῆς ἡμετέρας φύσεως
λλον ἀεὶ γνωρίζοντες,
σούτῳ προθυμότερον τὴν
ν ἁμαρτιῶν ἄφεσιν,
ὶ τὴν ἐν τῷ Χριστῷ δι-
ιοσύνην ζητῶμεν. ἔπει-
, ἵνα ἐντελεχεῖ λιπα-
ᾳ παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν
ἁγίου Πνεύματος χά-
ν αἰτῶμεν, ὅπως καθ'

Minime: Verum etiam ſanctiſſimi quique, quamdiu in hac vita ſunt, habent tantum exigua initia hujus obedientiæ: ſic tamen, ut ſerio ac non ſimulato ſtudio, non ſecundum aliqua tantum, ſed ſecundum omnia Dei præcepta vivere incipiant.

115. *Cur igitur vult Deus legem ſuam adeo exacte & ſevere prædicari, cum nemo ſit in hac vita, qui eam ſervare poſſit?*

Primum, ut in omni vita magis magiſque agnoſcamus, quanta ſit naturæ noſtræ ad peccandum propenſio, tantoque avidius remiſſionem peccatorum, & juſtitiam in Chriſto expetamus: Deinde, ut hoc perpetuo agamus, illud ſemper meditemur, & gratiam Spiritus Sancti à Patre imploremus, quo in dies

dies magis ac magis ad imaginem Dei renovemur, donec aliquando tandem, poſtquam ex hac vita deceſſerimus, propoſitam nobis perfectionem læti aſſequamur.

ἑκάστην μᾶλλον ἀεὶ πρ
τὴν τοῦ Θεοῦ εἰκόνα ἀνακαι
νώμεθα, ἕως οὗπερ πε
κειμένης ἡμῖν τελειότη
μετὰ τόνδε τὸν βίον ἐπιτ
χεῖς γενώμεθα.

DE PRECATIONE.

Περὶ τῆς προσευχῆς.

DOM. XLV.

116. *Quare Chriſtianis neceſſaria eſt precatio?*

Quia præcipua pars eſt ejus, quam Deus à nobis poſtulat, gratitudinis: Tum quia illis tantum ſuam gratiam & Spiritum Sanctum Deus largitur, qui veris gemitibus continenter hæc ab eo petunt, & pro iis ipſi gratias agunt.

116. Διὰ τί δὲ ἡ προσ
ευχὴ τοῖς Χριστιανοῖς
ναγκαία ἐστί;

Διότι τὸ κυριώτα
ἐστι μέρος τῆς εὐχαριστία
τῆς τῷ Θεῷ ὑφ᾽ ἡμῶν ὀφ
λομένης· ἔτι δὲ, διότ
Θεὸς τὴν αὐτοῦ χάριν κ
τὸ ἅγιον Πνεῦμα τούτ
μόνον διδόναι ἀξιοῖ, οἱ
ἐμπαθέσι στεναγμοῖς
ἀδιαλείπτως ἐνδελ
σι ταῦτα παρ᾽ αὐ
αἰτοῦσι, καὶ αὐτῷ ὑπ
τούτων εὐχαριστοῦσι.

117. *Quæ requiruntur ad eam precationem quæ Deo placeat, quæque ab ipſo exaudiatur?*

117. Τίνα δὲ προσεῖ
ναι χρὴ προσευχῇ
ἀρέσαι τε τῷ Θεῷ κ
ὑπ᾽ αὐτοῦ εἰσακουσθῆ
μελλούσῃ;

Πε

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Πρῶτον μὲν, τὸ, μό-
ν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν, τὸν
τῷ ῥήματι ἑαυτὸν φα-
ρώσαντα, ὑπὲρ πάντων
τα αἰτῆσαι ἡμᾶς προσ-
τάξεν, ἀπὸ ψυχῆς ἐπι-
καλέσαι. ἔπειτα, τὸ, τὴν
ίαν ταλαιπωρίαν καὶ
θείαν ὀδυσοπτιῷ δια-
ίας αἰσθήσει ἐπιγνόντα,
αυτὸν ἐνώπιον τῆς θείας
εγαλωσύνης ταπεινῶ-
σαι. τρίτον, τὸ βεβαίως
πεπεῖσθαι, ὅτι αἱ δεήσεις
μῶν, κἂν ἀνάξιοι ὄντες
ύχωμεν, ἀλλ᾽ οὖν διά γε
τὸν Κύριον Ἰησοῦν ἀμετα-
λαίστως ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰ-
σακουσθήσονται, καθάπερ
ἡμῖν ἐν τῷ αὐτοῦ ῥήματι
ὑπέσχηται.

118. Τίνα οὖν παρ᾽
αὐτοῦ αἰτεῖσθαι Θεὸς
ἐκέλευσε;

Πάσας τὰς πνευματι-
κάς τε καὶ σωματικὰς ἐν-
δείας· ἃς ὁ Κύριος Ἰησοῦς
ἐν τῇ ὑπ᾽ αὐτοῦ ὑφηγηθεί-
σῃ προσευχῇ περιείληφε.

Vt à ſolo vero Deo, qui ſe in verbo ſuo patefecit, omnia quæ à ſe peti juſſit, vero cordis affectu petamus, ex intimo noſtræ indigentiæ ac miſeriæ ſenſu nos in conſpectu divinæ Majeſtatis ſupplices abjiciamus, huic firmo fundamento innitamur, nos à Deo, quamquam indignos, propter Chriſtum tamen certo exaudiri, quemadmodum nobis in verbo ſuo promiſit.

118. *Quæ ſunt ea, quæ à ſe peti jubet?*

Omnia tum animæ tum corpori neceſſaria, quæ Dominus noſter Ieſus Chriſtus ea precatione, quam nos ipſe docuit, complexus eſt.

119. *Quæ eſt illa precatio?*

Pater noſter, qui es in cœlis: Sanctificetur nomen tuum: Veniat regnum tuum: Fiat voluntas tua, quemadmodum in cœlo, ſic etiam in terra: Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie: & remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris: Et ne inducas nos in tentationem, ſed libera nos à malo. Quia tuum eſt regnum, & potentia, & gloria, in ſecula. Amen.

DOM. XLVI.

120. *Cur præcipit Chriſtus, ut ita Deum compellemus: Pater noſter?*

Vt ſtatim in ipſo precationis exordio, convenientem Dei filiis reverentiam & fiduciam erga Deum in nobis excitet, quæ

119. Τίς δ' αὕτη
προσευχή;

Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τ
οὐρανοῖς· Ἁγιασθήτω
ὄνομά σου· Ἐλθέτω ἡ βα
σιλεία σου· Γενηθήτω
θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρα
καὶ ἐπὶ τῆς γῆς· Τὸν ἄρ
ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμ
σήμερον· Καὶ ἄφες ἡμ
τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡ
καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τ
ὀφειλέταις ἡμῶν· Καὶ μ
εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς π
ρασμόν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡ
μᾶς ἀπὸ τοῦ Πονηροῦ· Ὅ
σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία, καὶ
δύναμις, καὶ ἡ δόξα, ε
τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

120. Διὰ τί προσ
τάξεν ὁ Χριστὸς τὸν Θε
ὧδε προσαγορεύειν· Πά
τερ ἡμῶν;

Ἵνα εὐθὺς ἐν τῇ τ
προσευχῆς ἀρχῇ, ταῖ
καρδίαις ἡμῶν ἐμποιῇ
προσήκουσαν τοῖς τοῦ Θε
τέκνοις εὐλάβειάν τε καὶ
πεποίθησιν πρὸς τὸν Θεὸν

ἣ

ὶ τῆς ἡμετέρας προσευ-
ῆς κρηπῖδα εἶναι χρή·
έγω δὲ ὅτι ὁ Θεὸς διὰ τοῦ
ριστοῦ ὁ Πατὴρ ἡμῶν γέ-
ονε, καὶ τὰ ἐν πίστει παρ'
ὐτοῦ αἰτούμενα, πολλῷ
ττον δεομένοις ἡμῖν ἀνα-
ύσειν μέλλει, ἢ οἱ γονεῖς
μῶν γήϊνα λιπαροῦσιν
μῖν ἀπαναίνονται.

121. Διὰ τί δὲ προσ-
ίθεται· Ὁ ἐν οὐρανοῖς;

Ἵνα περὶ τῆς οὐρανίου τοῦ
Θεοῦ μεγαλειότητος οὐδὲν
ίνον ἐννοώμεθα, καὶ
ρὰ τῆς αὐτοῦ παντοδυ-
μίας πάντα τὰ τῷ τε
ματι καὶ τῇ ψυχῇ ἀνα-
καῖα προσδοκῶμεν.

122. Τίς οὖν ἐστιν ἡ
ρώτη δέησις;

Ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά
ς· τοῦτ' ἔστι, Δὸς, ἡμᾶς,
ρῶτον μὲν, ὀρθῶς σε ἐπι-
όντας, τὴν ἐν πᾶσι τοῖς
οις σου ἐκλάμπουσαν
ντοκρατορίαν, σοφίαν,
ηστότητα, ἐλεημοσύνην,
καιοσύνην τε καὶ ἀλή-

noſtræ precationis fundamentum eſſe debet: nimirum Deum per Chriſtum nobis Patrem factum eſſe, & quæ vera fide ab eo petimus, nobis multo minus negare, quam parentes noſtri nobis bona terrena denegant.

121. *Cur additur: Qui es in cœlis?*

Ne de cœleſti majeſtate Dei humile quippiam aut terrenum cogitemus: ſimul etiam, ut ab ejus omnipotentia, quæcunque animo & corpori ſunt neceſſaria, exſpectemus.

DOM. XLVII.

122. *Quæ eſt prima petitio?*

Sanctificetur nomen tuum: hoc eſt, Da principio, ut te recte agnoſcamus, & lucentem in omnibus operibus tuis omnipotentiã, ſapientiam, bonitatem, juſtitiam, miſericordiam & veritatem tuam veneremur,

neremur, prædicemus & celebremus: Deinde, ut univerſam vitam noſtram, cogitationes, ſermones & actiones, eo ſemper dirigamus, ne ſanctiſſimum nomẽ tuum propter nos contumelia afficiatur, ſed honore potius & laudibus illuſtretur.

DOM. XLVIII.

123. *Quæ eſt ſecunda petitio?*

Veniat regnum tuum: hoc eſt, Regas nos ita verbo & Spiritu tuo, ut nos tibi magis magiſq; ſubjiciamus: Conſerva & auge Eccleſiam tuam: Deſtrue opera diaboli omnemque potentiam ſe adverſus majeſtatem tuam efferentem: Irrita fac omnia conſilia, quæ contra verbum tuum capiuntur: Quoad plene tandem ac perfecte regnes, cum eris omnia in omnibus.

θεῖαν σεμνύνειν καὶ δοξά-
ζειν. ἔπειτα δὲ, ἐν παν-
τὶ βίῳ, πᾶσι τοῖς λόγοι-
τε καὶ ἔργοις, καὶ αὐτοῖς
τοῖς λογισμοῖς τοῦτο σκο-
πεῖν, ὅπως τὸ ὄνομά
δι' ἡμᾶς οὐ βλασφημη-
θῇ, μᾶλλον δὲ σεβασθῇ
καὶ δοξασθῇ.

123. Τίς ἡ δευτέρ-
δέησις;

Ἐλθέτω ἡ βασιλε-
σου· τοῦτ' ἔστιν, Οὕτ-
ἡμᾶς τῷ ῥήματι σου κ-
Πνεύματι κυβέρνησον,
τε σοι μᾶλλον ἀεὶ ὑπ-
τάσσεσθαι· σῶσον δὲ κ-
αὔξησον τὴν Ἐκκλησί-
σου, διασκορπίζων
ἔργα τοῦ διαβόλου πᾶσ-
τε δύναμιν τὴν ἀντέχ-
σάν σοι, καὶ πάντα
σκευωρήματα τὰ κατὰ
ἁγίου σου ῥήματος συ-
κροτούμενα· ἕως ἂν ἡ
βασιλείας σου παντέλ-
ἐπιτελῆται, ὅτε πά-
ἔσῃ ἐν πᾶσι.

124. Τίς ἡ τρίτη δέησις;

Γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς· τουτέστι, πρᾶξον ὅπως ἡμεῖς τε καὶ πάντες οἱ ἄνθρωποι τῷ ἰδίῳ θελήματι ἀποταξάμενοι, τῷ σῷ θελήματι μόνῳ ἀπροφασίστως πειθαρχῶμεν, καὶ ἕκαστος ἡμῶν τὰ αὐτῷ προσήκοντα μετὰ τοσαύτης προθυμίας τε καὶ πίστεως διαπραξώμεθα, ὡς οἱ ἄγγελοί σου ἐν τοῖς οὐρανοῖς τὰς ἐντολάς σου πληροῦσι.

125. Τίς ἡ τετάρτη δέησις;

Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον· τουτέστιν, ἐπιχορήγησον ἡμῖν πάντα τὰ πρὸς τόνδε τὸν βίον ἀναγκαῖα· ἵνα ἐντεῦθεν ἐπιγνῶμεν, σὲ μόνον εἶναι τοῦ παντὸς ἀγαθοῦ κρουνὸν, καὶ ἄνευ τῆς σῆς εὐλογίας, οὔτε τὴν μέριμναν ἡμῶν, καὶ φιλερ-

DOM. XLIX.

124. *Quæ eſt tertia petitio?*

Fiat voluntas tua, quemadmodum in cœlo, ſic etiam in terra: hoc eſt, Da ut nos & omnes homines, voluntati propriæ renuntiantes, tuæ voluntati, quæ ſola eſt ſancta, prompte & ſine ullo murmure pareamus: atque ita ſinguli mandatum nobis munus fideliter & alacriter exequamur, quemadmodum faciunt Angeli in cœlo.

DOM. L.

125. *Quæ eſt quarta petitio?*

Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie: hoc eſt, Suppedita nobis omnia quæ ad hanc vitam ſunt neceſſaria, ut per ea agnoſcamus te unicum fontem eſſe, ex quo omnia bona emanant, ac niſi tu benedicas, omnem noſtram curam & indu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

ſtriam atque adeo tua ipſius dona nobis infelicia & noxia eſſe: Quapropter da, ut fiduciam noſtram, ab omnibus creaturis averſam, in te ſolo collocemus.

Dom. LI.

126. *Quæ eſt quinta petitio?*

Remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris: hoc eſt, Nobis miſerrimis peccatoribus, omnia peccata noſtra atque eam etiam pravitatem, quæ in nobis etiamnum hæret propter Chriſti ſanguinem ne imputes: quemadmodum nos quoque hoc tuæ gratiæ teſtimonium in cordibus noſtris ſentimus, quod firmiter nobis propoſitum habemus, omnibus, qui nos offenderunt, ex animo ignoſcere.

Dom. LII.

127. *Quæ eſt ſexta petitio?*

γίαν, οὔτ' αὐτὰ σου τοῦ δῶρα, οὐδεμίαν ἡμῖν φέρειν ὄνησιν. καὶ διὰ τοῦτο πάσαις ταῖς κτίσεσιν ἀποταξάμενοι, ἐν σοὶ μόνῳ τὴν πεποίθησιν ἔχωμεν.

126. Τίς ἡ πέμπτη δέησις;

Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν· τουτέστι, μὴ λόγισαι ἡμῖν τοῖς ἀθλίοις ἁμαρτωλοῖς τὰ παραπτώματα ἡμῶν, οὐδὲ τὴν τῆς φύσεως μοχθηρίαν, ἥπερ ἡμῖν εἰσαεὶ προσκολλωμένη διατελεῖ· ἀλλὰ διὰ τὸ τοῦ Χριστοῦ αἷμα συγγνώμων ἴσθι, καθάπερ καὶ ἡμεῖς ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἀντίστροφον τῆς χάριτός σου μαρτύριον αἰσθανόμεθα, βεβαίαν δῆθεν προαίρεσιν τοῦ καὶ τῷ πλησίον τὰ αὐτοῦ προσκόμματα ἀπὸ ψυχῆς χαρίσασθαι.

127. Τίς ἡ ἕκτη δέησις;

Μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν· ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ· τουτέστιν, ἐπειδὴ αὐτοὶ μὲν ἀφ' αὐτῶν οὕτω ἀσθενεῖς ὄντες τυγχάνομεν, ὥστε οὐδὲ ἀκαρῆ ἀντέχειν δύνασθαι, οἱ δὲ ἄσπονδοι ἡμῶν ἐχθροί, ὁ σατανᾶς, ὁ κόσμος, ἡ σὰρξ ἡμῶν, οὐδὲν ἀνιᾶσιν ἀπαύστως ἡμῖν διαπολεμοῦντες, σώζων ἡμᾶς διατέλει, καὶ τῇ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δυνάμει οὕτως ἐπίρρωσιν, ὥστε καρτερῶς αὐτοῖς ἀντιστῆναι, οὐδὲ ἐν τῷ πνευματικῷ ἀγῶνι τῷδε ἀποκαμεῖν. ἕως ἂν τελειῶντες ὁλοσχεροῦς νίκης ἐπετύχωμεν.

Ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo: hoc eſt, Quoniam ipſi natura adeo debiles & infirmi ſumus, ut ne momento quidem ſubſiſtere poſſimus; infenſiſſimi autem hoſtes noſtri, Satan, mundus, ac noſtra ipſorum caro, nos continenter oppugnant: tu nos ſuſtentes, & Spiritus tui robore firmes, ne in hoc ſpirituali certamine ſuccumbamus, ſed fortiter illis tantiſper reſiſtamus, donec integram tandem victoriam obtineamus.

128. Πῶς δὲ τὴν προσευχὴν συμπεραίνεις;

128. *Quomodo concludis precationem tuam?*

Ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα, εἰς τοὺς αἰῶνας· τουτέστιν, ἅπαντα ταῦτα διὰ τοῦτο παρὰ σοῦ δεόμεθα, ὅτι σὺ ὁ βασιλεὺς ἡμῶν, καὶ πάντων κύριος.

Quia tuum eſt regnum, & potentia, & gloria, in ſecula: hoc eſt, Omnia hæc à te petimus, quia cum & rex noſter, & omnipotens ſis; omnia

nobis vis & potes largiri : Atque hæc quidem ideo petimus, ut ex iis non ad nos, ſed ad ſanctum nomen tuum omnis gloria redeat.

129. *Quid ſibi vult particula Amen?*

Amen ſignificat Fiat, ſeu, vere adimpleatur : Nam precatio mea multo certius à Deo eſt exaudita, quam ego in corde meo ſentio, me illud ex animo cupere.

FINIS.

Soli Deo laus & gloria.

ἅπαντα ἡμῖν τἀγαθὰ διδόναι βούλει τε καὶ δύνασαι. ἵνα διὰ τοῦτο οὐχ᾽ ἡμεῖς, ἀλλὰ τὸ σεβαστὸν σου ὄνομα εἰς αἰῶνας δοξασθῇ.

129. Τί δὲ βούλεται τὸ Ἀμὴν;

Τὸ Ἀμὴν σημαίνει τὸ Γένοιτο, ἤγουν, κατ᾽ ἀλήθειαν συντελεσθείη. ἡ γὰρ δέησίς μου πολλῷ σαφέστερον ὑπὸ Θεοῦ εἰσηκούσθη, ἢ ἐγὼ ἐν τῇ καρδίᾳ μου ταῦτα παρὰ τοῦ θεοῦ δεόμενος αἰσθάνομαι.

ΤΕ΄ΛΟΣ.

Μόνῳ τῷ Θεῷ ἔπαινος καὶ δόξα.

ΠΡΟΣ-

ΠΡΟΣΕΥΧΑΙ' ΑΙ' κατ' ἰδίαν γινόμεναι.

Ἡ ὄρθριος προσευχή.

Ἀγαπητοὶ ἐν τῷ κυρίῳ Ἰησοῦ, γονυκλινοῦντες ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἐκ βαθέων τῆς καρδίας οὕτως αὐτὸν ἐπικαλεσώμεθα.

Πανοικτίρμων ἀΐδιε πάτερ, εὐχαριστοῦμέν σοι, ὅτι τὴν δὲ τὴν νύκτα οὕτως εὐμενῶς ἡμᾶς διέσωσας. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν σήμερον ἡμᾶς ἰδεῖν ἠξίωσας, δεόμεθά σου, ὦ πάτερ, καὶ ἐν ταύτῃ φυλάττων ἡμᾶς διατέλει, καὶ τῇ χάριτί σου οὕτω ποδηγῆσαι, ἵνα ὅλην τὴν ἡμέραν ἐν τῇ σῇ θεραπείᾳ διάγωμεν, οὐδὲν οὔτε διανοούμενοι, οὔτε λαλοῦντες, οὔτε δρῶντες, πλὴν καθ' ὃ ἂν τῷ πατρικῷ σου θελήματι πειθαρχῆσαι, σοί τε εὐαρεστῆσαι δυνώμεθα, ἵνα πάντα τὰ ἔργα

PRECES PRIVATÆ.

Matutina precatio.

Dilecti in Domino Ieſu, flexis coram Deo genibus, ex imo Corde ita eum invocemus.

Miſericors, æterne Pater, agimus tibi gratias, quod hac nocte tam benigne nos conſervaſti. Quia vero nos etiam hodiernum diem videre voluiſti, rogamus Pater, ut eo quoque tueri nos digneris, ſicque nos gratiæ tuæ ductu regas, ut totum diem in tuo cultu traducamus, nihilque aut cogitemus, aut loquamur, aut agamus, niſi quo paternæ voluntati tuæ obſequi, ac tibi placere poſſimus: ut omnia opera no-

ſtra ad ſancti nominis tui gloriam, & proximi ædificationem pertingant. Atque ut nunc Solis tui jubare per terram diffuſo mirandam coporibus noſtris lucem præbes: ſic etiam Spiritus tui fulgore corda & animos noſtros illumina, teque nobis ad rectam juſtitiæ ſemitam ductorem præſta: ut quidquid aggreſſi fuerimus, id nobis in omnibus & ante omnia proponamus, in timore tuo ambulare, te colere, te honorare, omniaque bona & ſalutem omnem à tua benedictione ſola expectare, neque quidquam inceptare quod tibi diſpliceat. Da inſuper benigniſſime pater, ut dum pro caduca & fluxa corporis hujus vita laboramus, perpetuo regnum tuum & juſtitiam tuam præ ceteris

ἡμῶν πρὸς τοῦ σοῦ ἁγίου ὀνόματός σου δόξαν, καὶ τὴν τοῦ πλησίον οἰκοδομὴν, ἀνήκῃ· καὶ ὥσπερ τὸ νῦν τὸν ἥλιόν σου ἐπὶ τὴν γῆν ἀνατείλας, θαυμαστὸν τοῖς ἡμετέροις σώμασι φῶς παρέχεις· οὕτω καὶ τῇ τοῦ πνεύματός σου λαμπηδόνι τὰς καρδίας ἡμῶν καὶ τὰς ψυχὰς διαυγάζων, ὁδηγὸς ἡμῖν γίνου τῆς εὐθείας εἰς τὴν δικαιοσύνην σου ἀτραποῦ· ἵνα ἐν πᾶσιν, οἷς ἂν προσβάλωμεν, τοῦτον ἐξαιρέτως σκοπὸν ἔχωμεν, τὸ ἐν τῷ φόβῳ σου περιπατεῖν, σοὶ λατρεύειν, σὲ διὰ τιμῆς ἄγειν, πάντα τε τὰ ἀγαθὰ καὶ τὴν σωτηρίαν πᾶσαν, παρὰ τῆς σῆς εὐλογίας προσδοκῆσαι μόνης, οὐδ᾽ ἐγχειρῆσαι οὐδενὶ τῷ μή σοι ἀρέσκοντι. Πρὸς τούτοις, χάρισαι ἡμῖν ὦ πάτερ, ὅπως ἐν τοῖς πόνοις τοῖς ὑπὲρ τοῦ σωματικοῦ τοῦδε καὶ προσκαίρου βίου, διὰ παντὸς τὴν βασιλείαν σου καὶ τὴν δικαιοσύνην σου τὸ πρῶτον ζητῶμεν,

οὐδὲν

οὐδὲν ἀμφιγνοῦντες καὶ τἄλλα ἡμῖν πάντα προστεθήσεσθαι. Τά τε σώματα ἡμῶν καὶ τὰς ψυχὰς διασώζων, καὶ πρὸς πάντας τοὺς τοῦ σατανᾶ πειρασμοὺς ἡμᾶς κρατύνων, ἐκ πάντων ἡμᾶς ῥῦσαι κινδύνων τῶν κατὰ πᾶσαν σχεδὸν ῥοπὴν ἐν τῷδε βίῳ ἡμῖν προσαπαντώντων. Ἐπεὶ δὲ οὐδὲν ὀνίνησι τὸ ἄρξασθαι καλῶς, ἐὰν μὴ διανύσωμεν εἰς τέλος· δεόμεθα, οὐ μόνον τῇδε τῇ ἡμέρᾳ τῆς παραπομπῆς σου καὶ φυλακῆς τυγχάνειν, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλου τοῦ βίου τὴν χάριν σου ἐπὶ μᾶλλον ἡμῖν καθ' ἡμέραν αὐξηθῆναι, ἕως τελέως ἑνωθῶμεν τῷ ἀγαπητῷ σου υἱῷ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ὃς ὁ ἀληθινός ἐστιν ἥλιος τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν φαίνων ἀδιαλείπτῳ φέγγει εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἔτι δ' ὦ κύριε εὐόδωσον τὴν ἁγίου εὐαγγελίου κήρυξιν· καὶ πάντα τὰ τοῦ διαβόλου ἔργα

quæramus, nihil dubitantes, cetera quoque omnia nobis additum iri: corpora noſtra & animas tutare: adverſus omnes Satanæ tentationes nos robora, & ex omnibus nos periculis eripe, quæ ſingulis pene momentis in hac vita nobis imminent. Quia vero nihil prodeſt recte incepiſſe, niſi ad finem uſque perſeveremus; rogamus, non hodie tantum nos comitatu & tutela tua digneris, ſed etiam per totam vitam nobis gratiam tuam magis ac magis in dies adaugeas, donec tandem perfecte uniamur dilecto filio tuo, Domino noſtro; qui verus eſt animarum noſtrarum ſol, interdiu pariter & noctu lucens abſque intermiſſione in omnia ſecula. Ad hæc proſpera Domine curſum ſancti Euangelii; deſtructiſque omnibus dia-

boli

boli operibus, corrobora quotquot Eccleſiæ ac populi tui ſunt antiſtites: eos vero, qui perſecutionibus & turbis exagitantur, jugi conſolatione ſtabili. Vt porro hæc & alia neceſſaria abs te impetremus, omnia nobis peccata, benigniſſime pater, condona propter dilectum filium tuum Ieſum Chriſtum, qui nobis promiſit, quidquid in ſuo nomine petituri abs te ſimus, certo nobis datum iri, eaque fiducia ſic te precari docuit. *Pater noſter qui es in cœl.* Denique hoc nobis largire pater, ut vitam noſtram perpetuo conformemus ad voluntatem, quam in lege tua nobis patefeciſti, hiſce decem præceptis comprehenſam; *Ego ſum Dominus Deus tuus.*

διαλύσας, ἐπιῤῥωσον ὅσοι τῆς τε ἐκκλησίας καὶ τοῦ λαοῦ σου προεστᾶσι· τοὺς δὲ διωγμοῖς ἢ ταραχαῖς θλιβομένους διηνεκέσι παρηγορίαις στήριξον. ἵνα δὲ τούτων τε καὶ ἄλλων τῶν χρειωδῶν παρὰ σοῦ τύχωμεν, πάσας ἡμῖν, ὦ πάτερ, τὰς ἁμαρτίας σύγγνωθι, ἕνεκεν τοῦ ἀγαπητοῦ σου υἱοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃς ἐπαγγειλάμενος ἡμῖν, ὅτι, ὅσα ἄν σε ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ αἰτήσωμεν, ἀμεταπτώτως κομιούμεθα· ἐπὶ τούτῳ ᾧ δέ σε προσεύχεσθαι ἐδίδαξε· Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρ. Τελευτῶν χάρισαι ἡμῖν, ὦ Πάτερ, ὅπως τὸν βίον πρὸς τὸ θέλημά σου συσχηματίσωμεν, ὅπερ διὰ τοῦ νόμου ἡμῖν ἐφανέρωσας. ταῖς δέκα ταύταις ἐντολαῖς περιλαβών· Ἐγώ εἰμι Κύριος ὁ θεός σου.

ΕΥ᾽ΧΗ᾽

ΕΥ'ΧΗ' ΠΡΟ' ΤΟΥ' εἰς τὴν Σχολὴν φοιτῆσαι.

Ψαλμὸς ριθ'. Ἐν τίνι κατορθώσει νεώτερος τὴν ὁδὸν αὐτοῦ; ἐν τῷ φυλάξασθαι τοὺς λόγους σου. Ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ μου ἐξεζήτησά σε· μὴ ἀπώσῃ με ἀπὸ τῶν ἐντολῶν σου.

Χάριν σοι ἔχω, ἐπιεικέστατε πάτερ, ἀντί τε τῶν ἄλλων τῶν παμμεγέθων καὶ ἀναριθμήτων σου εὐεργετημάτων, ἐξαιρέτως δὲ ὅτι φιλοστόργῳ ἐλέῳ κἀμὲ πρὸς τὴν τοῦ εὐαγγελίου σου γνῶσιν ἐκάλεσας, διδασκάλοις τε παρέδωκας τοῖς καλά με καὶ ὠφέλιμα ἐκπαιδεύουσι μαθήματα, τήν τε ψυχήν μου ἁγίαις καὶ σωτηρίοις ὑποθήκαις ἐξασκοῦσι· Δὸς ἵνα σαφῶς ἐπιγνοὺς τοιούτων δωρεῶν τὸ μέγεθος,

PRECATIO ANtequam in Scholam eat puer.

Pſalm. 119. In quo inſtituet adoleſcens viam ſuam? Si prudenter ſe gerat ſecundum ſermones tuos. Ex animo te exquiſivi, ne ſinas me aberrare à præceptis tuis.

Ago tibi gratias, clementiſſime Deus, cum pro aliis tuis ſummis & infinitis beneficiis, tum vel maxime, quod pro ſingulari miſericordia tua me quoque ad Euangelii tui cognitionem vocaſti, præceptoribuſque me tradidiſti, qui bonis literis & artibus me inſtituerent, & animum meum ſanctis honeſtiſque præceptis imbuerent. Da ut recte agnoſcam, qualia & quanta ſint hæc dona tua, & pro his

his tibi ſemper agam gratias. Præterea, diſcuſſis mentis meæ nebulis, Spiritus tui radiis me illuſtra, ut ea quæ mihi à præceptoribus proponuntur, cupide feliciterq; diſcam, fideliter retineam, prõpte & cum judicio reddam, ne & præceptorum & meus labor, pretioſum tempus atque hæc tam commoda mihi abs te data occaſio, & qui ex me fructus exſpectantur, turpiter mea ignavia & ingratitudine pereant. Id ne fiat, largire mihi Spiritum tuum ſanctum, auctorem omnis intelligentiæ ac veritatis, qui me veracem, hiſque percipiendis aptum & idoneum reddat. Da etiam, ut cuicunq; ſtudio animum meum applicem, hoc mihi ſemper propoſitum ſit, ut te ſolum

εἰσαεί σοὶ ἀντ' αὐτῶν χάριτας ὁμολογῶ. Πρὸς τούτοις, τὰ τῆς ψυχῆς μου νέφη διασκεδάσας, ταῖς τοῦ πνεύματός σου ἀκτῖσί με καταύγασον, ὅπως τὰ ὑπὸ τῶν διδασκάλων παραδιδόμενα, μετὰ σπουδῆς τε καὶ προθυμίας μαθών, στεγνῶς τε τηρῶν, μετὰ προχείρου κρίσεως ἀποδοῦναι δύναμαι· μὴ πού ὅ,τε τῶν καθηγητῶν, καὶ ὁ ἐμαυτοῦ ἐστι πόνος, χρόνος τε χρῆμα τιμιώτατον, ἥ τε παρὰ σοῦ χορηγουμένη εὐκαιρία, καὶ ὁ ἐξ ἐμοῦ προσδοκώμενος καρπὸς, αἰσχρῶς τῇ ἐμῇ ῥαθυμίᾳ καὶ ἀγνωμοσύνῃ διόλωνται. ὅπερ ἵνα μὴ γένηται, χάρισαί μοι τὸ ἅγιόν σου πνεῦμα, κρουνὸν πάσης συνέσεώς τε καὶ ἀληθείας· ἵνα τῇ τούτου ἐνεργείᾳ, ἀληθεύειν τε μάθω, καὶ πρὸς τὴν τῆς παιδείας κατάληψιν ἐπιτήδειος γένωμαι. Ὁποίῳ δ' ἄν με ἐπιτηδεύματι ἐπιδῶ, οὗτός μοι εἰσαεὶ σκοπὸς γένηται, τὸ μόνον σε γνῶ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

γνῶναι τὸν ἀληθινὸν θεὸν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστὸν, σέ τε καθαρᾷ τῇ συνειδήσει θεραπεῦσαι.

Ἐπεὶ δὲ τοὺς μὲν νηπίων δίκην ἁπλοϊκοὺς καὶ ταπεινόφρονας σοφίζεις, τοὺς δ' ἐπηρμένους καὶ ἀλαζόνας τῶν σῶν χαρισμάτων στερηθέντας ματαιότητι παραδίδως· ἐκρίζωσον ἐκ τῆς καρδίας μου πᾶσαν ὑπερηφανίαν· ἵνα ταπεινωθεὶς, σοὶ μὲν πρῶτον, ἔπειτα καὶ τοῖς ἐμοὶ παραδοθεῖσιν ἐπιστάταις φιλομαθῆ τε καὶ πειθήνιόν με παρέχω, καὶ οὕτω κατ' ὀλίγον προπαρασκευασθεὶς, ἐν τῇ ἐπιταχθησομένῃ ποτ' ἐμοὶ λειτουργίᾳ, τῇ τε δόξῃ σου, καὶ ταῖς τοῦ συνησίον ὠφελείαις μετὰ πολλῆς ὀνήσεως ὑπουργῆσαι οἷός τε γένωμαι.

Ψαλμ. κε΄. Τὰ ἀπόρρητα τοῦ κυρίου τοῖς φοβουμένοις αὐτὸν, καὶ ἡ αὐτοῦ διαθήκην φανερώσει αὐτοῖς.

agnoſcam verum Deum & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, atque ita te pura conſcientia colam.

Cæterum quia ſapientiam iis promittis, qui animo ſunt ſummiſſo & humili, velut pueri; eos autem qui arrogantes ſunt & elati, tuis donis orbatos, tradis vanitati: eradica ex corde meo omnem ſuperbiam; ut humilis effectus, me tibi primum, deinde iis etiam quorum me diſciplinæ tradidiſti, docilem & obedientem præbeam, atque ita me paulatim præparem, ut in obeundo munere, quod mihi olim aſſignaturus es, tuæ ſolius gloriæ, atque aliorum utilitati ſervire poſſim.

Pſal. 25. Secretum Domini timentibus eum, & fœdus ſuum notum illis faciet.

ALIA

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

ALIA PRECATIO Scholaſtica.

Omnipotens, æterne, miſericors Deus, una cum Filio tuo coæterno, Domino noſtro Ieſu Chriſto, & Spiritu ſancto; qui prope es invocantibus te, omnibus invocantibus te in veritate: ago tibi gratias pro omnibus, æternis pariter & hujus fluxæ vitæ beneficiis; quod condidiſti, elegiſti, & ſervas tibi æternam Eccleſiam; & in ea te patefeciſti verbo tuo, per Prophetas & Apoſtolos tradito: ſicque nos diligis, ut volueris filium tuum unigenitum propter noſtram ſalutem deſcendere de cœlo, aſſumere humanam naturam, pro nobis fieri victimam, crucifigi, mori, ac reſurgere, aſcendere

ἌΛΛΗ ΕΥ᾿ΧΗ῍ Σχολαστική.

Παντοκράτορ, ἀΐδιε, εὔοικτε πάτερ θεὸς, μετὰ τοῦ συναϊδίου σοι υἱοῦ, τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· ὁ ἐγγὺς ὢν πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις σε, πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις σε ἐν ἀληθείᾳ· ὁμολογῶ σοι χάριτας ἀντὶ πάντων τῶν τε αἰωνίων καὶ τῶν τοῦ δὲ τοῦ προσκαίρου βίου εὐεργετημάτων· Ὅτι ἐδημιούργησάς τε καὶ ἐξελέξω καὶ διασώζεις σοι ἐκκλησίαν αἰώνιον, καὶ ἐν αὐτῇ σε τῷ ῥήματί σου, τῷ διὰ τῶν προφητῶν τε καὶ ἀποστόλων κηρυχθέντι, ἐφανέρωσας· καὶ οὕτως ἡμᾶς ἠγάπησας, ὥστε τὸν υἱόν σου τὸν μονογενῆ ἐπὶ τῇ ἡμῶν σωτηρίᾳ, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάντα, ἀνθρώπειόν τε φύσιν λαβόντα, ὑπὲρ ἡμῶν ἐν τῷ σταυρῷ θῦμα γενόμενον καὶ θανόντα, πάλιν αὖθις ἀναστῆναι, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνα-

ἀναβάντα, ἐν τῇ δεξιᾷ σου πρεσβεῦσαι ἠθέλησας· καὶ δι' αὐτὸν πᾶσιν ἡμῖν τοῖς πιστεύουσι προῖκα δίδως ἁμαρτιῶν ἄφεσιν, καὶ ἅμα τῇ καταλλαγῇ καὶ τὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος χαρίσματα, δικαιοσύνην τε καὶ ζωὴν αἰώνιον· ἐξάπτεις τε καὶ διαβιβάζεις ἐν ἡμῖν τό τε τοῦ εὐαγγελίου σέλας, καὶ τὰ ἀναγκαῖα παιδείας ἐπιτηδεύματα· τῇ τε ἐκκλησίᾳ σου καὶ ταῖς σχολαῖς ἀεὶ καταγώγιά τινα καὶ ὅρμους κατὰ τοῦ διαβόλου παρασκευάζεις τε καὶ διασώζεις, καὶ ἐν ἄλλοις τοῖς ἐκλεκτοῖς σου, κἀμὲ εἰς τὴν τῆς ἀφθίτου ἐκκλησίας σου κοινωνίαν ἐκάλεσας· ἐν ᾗ καὶ γεννηθέντα με καὶ ἀνατραφέντα, παρ' ἄλλων πολλῶν ἀνθρώπων, τῷ ἐξαιρέτῳ καὶ ἀμυθήτῳ ἐλέῳ σου, τῆς δὲ τῆς εὐεργεσίας ἠξίωσας, ὥστε ἅμα τοῖς γράμμασι καὶ τοῖς καλοῖς μαθήμασι, τήν τε γνῶσίν σου καὶ φόβον, καὶ τὴν λοιπὴν τῆς εὐσεβείας μάθησιν παιδεύεσθαι.

in cœlos, & ſedere ad dextram tuam: & propter eum omnibus nobis qui credimus, gratis donas remiſſionem peccatorum, reconciliationem, Spiritum Sanctum, juſtitiam & vitam æternam: accendis & ſervas inter nos lucem Euangelii, & neceſſaria doctrinarum ſtudia das, & contra Diabolos defendis aliqua Eccleſiæ & ſcholarum hoſpitia: & me quoque ad hujus æternæ Eccleſiæ ſocietatem elegiſti ac vocaſti; in qua & naſci me voluiſti, & in agnitione ac timore tui educari; meque præ multis aliis hominibus, pro ſingulari & ineffabili miſericordia tua, ornaſti hoc ſummo beneficio, ut cum literis & bonis artibus, etiam pietatis doctrina inſtituerer. Et

ſi au-

ſi autem his beneficiis me indigniſſimum agnoſco: tamen quia juſſiſti nos propter Chriſtum filium tuum, à te petere & expectare remiſſionem peccatorum & Spiritum Sanctum; confiteor & deploro omnem meam immunditiem & ingratitudinem, & toto pectore oro, ut remittas mihi omnia peccata mea propter unigenitum Filium tuum, Dominum noſtrum: ſanctificeſque me ac perpetuo regas Spiritu tuo ſancto; ut te ſolum verum Deum, & coæternum tibi filium, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & Spiritum Sanctum, vere agnoſcam, invocem, timeam, & diligam. Collige & conſerva tibi Eccleſiam: tuere politias, quæ ſunt Eccleſiæ hoſpitia: conſerva ſcholas, Eccleſiæ & Reipu-

Καὶ τούτων μὲν τῶν εὐεργετημάτων ἀναξιώτατον ὢν γινώσκω· ἐπεὶ μέν τοι διὰ τὸν Χριστὸν τὸν υἱόν σου αἰτεῖν τε καὶ προσδέχεσθαι ἐκέλευσας ἁμαρτημάτων ἄφεσιν, καὶ πνεῦμα ἅγιον. ὁμολογῶ τε καὶ ὀλοφύρομαι πᾶσαν τὴν ῥυπαρίαν μου καὶ ἀχαριστίαν, ὁλοψύχως σου δέομαι, ἀφιέναι μοι πάσας τὰς ἁμαρτίας μου, διὰ τὸν μονογενῆ σου υἱόν, τὸν κύριον ἡμῶν· ἁγιάσαι τέ με καὶ διηνεκῶς ὁδηγῆσαι τῷ ἁγίῳ σου πνεύματι· ἵνα μόνον σε τὸν ἀληθινὸν θεόν, καὶ τὸν συναΐδιόν σοι υἱὸν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι ὀρθῶς ἐπιγνοὺς, ἐπικαλούμενός τε καὶ μετὰ φόβου ἀγαπῶν διατελῶ. Συνάγαγε καὶ σύσωζε σοι ἐκκλησίαν· διαφύλαττε τὰς πολιτείας τὰς τὴν ἐκκλησίαν σου ξενιζούσας· συντήρει τὰς σχολὰς, τὰς τῇ τε ἐκκλησίᾳ καὶ ταῖς πολιτείαις φυλού-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

δευτήρια ἐκτρεφού-
σας· ἔγειρε καὶ προβίβαζε
τοὺς καὶ σωτηρίους καθη-
γητάς τε καὶ κυβερνήτας·
ύν τε τοῖς καλοῖς παι-
δεύμασι, καὶ σώφρονι ἔν τε
ταῖς ἐκκλησίαις καὶ ταῖς
πολιτείαις διαίτῃ, καὶ
εἰρήνην ἡμῖν καὶ εὐμοι-
ρίας ἐπιχορήγει· καὶ τὴν ἐμὴν
κλῆσιν εὐόδωσον ὦ πά-
τερ, ἐλέους τέ με σκεῦος
ποιῶν, καὶ ὄργανον ἐμοί τε
αὐτῷ καὶ ἑτέροις σωτήριον·
μὴ ἐάσῃς με ὑπὸ τοῦ δια-
βόλου ἢ τῆς ἰδίας σαρκὸς
πειραθέντα, ῥαθυμίᾳ,
περιεργίᾳ, ἢ φιλοτιμίᾳ
ἐγκυλίεσθαι· οὐδ᾽ ἄφες ἐν
τῇ καρδίᾳ μου ἐκφῦναι
ἐλπίδας ματαίας, ἢ μω-
ρὰς ἐπιθυμίας. ἀλλὰ
σπουδὴν μοι ἐμποίησον,
τὴν τὰ τῇ κλήσει μου ἁρ-
μόζοντα ὀρθῶς, μετὰ προ-
θυμίας τε καὶ προσοχῆς διαπράττουσαν. ἔξα-
ψον καὶ ἐπίρρωσον ἐν τῇ καρδίᾳ μου γνῶσίν σου
καὶ ἔρωτα, φιλαλήθειάν τε, καὶ ἄοκνον περὶ
τὰ ὠφέλιμα καὶ ἀναγκαῖα σπουδήν· ἵνα πάν-

blicæ ſeminaria: Excita & adjuva fideles ac ſalutares Doctores & gubernatores: & cum luce doctrinarum pacem quoque & honeſtam diſciplinam in Eccleſiis & Rebus publicis tuere. Guberna & fortuna meam quoque vocationem; & fac me vas miſericordiæ, organumque mihi pariter & aliis ſalutare. Ne ſinas me à Diabolo vel à carne mea tentari, & negligentia, curioſitate, vel ambitione involvi: ne ſinas in corde meo exoriri ſpes vanas, ſtultaſve cupiditates, ſed effice ut vocationis meæ officia recte, diligenter, & feliciter faciam. Accende & corrobora in me agnitionem & amorem tui, ſtudium veritatis & rerum utilium ac neceſſariarum: ut om-

nia

nia dona quæ in me contuliſti, & omnes labores meos, referam ad tuam unius gloriam, & proximi utilitatem. Defende me à pravis ſodalitiis, & ab omnibus diabolorum inſidiis. Sit verbum tuum lucerna pedibus meis, & lumen ſemitis meis. Hæc & alia hujuſmodi peto à te, benigniſſime pater, propter Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui inter ceteras, hanc quoq; promiſſionem fecit: Quidquid petiveritis à patre in nomine meo, dabit vobis. Item, Dabit Spiritum Sanctum iis qui ab eo petunt. *Pater noſter qui es in cœl.*

Depoſitum ſerva, & exuſcita donum Dei quod eſt in te. 1 Tim. 6. & 2 Tim. 1.

των, τῶν τ' ἐκ σοῦ χαρι
σμάτων, καὶ τῶν ἐμῶν κα
μάτων, σκοπὸν θῶ, τὴ
τε δόξαν σου, καὶ τὴν
πλησίον ὠφέλειαν· φύλα
ξόν με ἀπὸ πάσης ἑται
ρείας κακῆς, καὶ πάσης
κακοδαιμόνων ἐπιβουλῆ
ἔστω δὲ λύχνος τοῖς ποσ
μου ὁ νόμος σου, καὶ φῶ
ταῖς τρίβοις μου· Ταῦτ
καὶ τὰ τοιουτότροπα δέο
μαί σου, ὦ πάτερ, διὰ
τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χρι
στόν· ὃς ἐν ταῖς ἄλλαις κ
ταύτην ἡμῖν ὑπόσχεσι
ἐποίησεν· Ὅσα ἂν αἰτή
σητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνό
ματί μου, δώσει ὑμῖν· κα
αὖθις· Δώσει πνεῦμα ἅ
γιον τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν
Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρ

Τὴν παρακαταθήκην
φύλαξον, καὶ ἀναζωπύρ
τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ, ὅ ἐστι
ἐν σοί. Ἐπισ. πρὸς Τιμ.
α΄, ϛ΄. καὶ β΄, α΄.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

ΕΥ̓ΧῊ ΠΡῸ ἘΠΙχειρήσεως τοῦ ἔργου.

Παντοδύναμε θεὸς, φίλοικτε πάτερ, χάριν σοι ὁμολογοῦμεν, ὅτι τῇ δε τῇ νυκτὶ οὕτω φιλοστόργως ἡμᾶς διεφύλαξας. ἐπεὶ δὲ καὶ τήνδε τὴν ἡμέραν σώους ἡμᾶς ἰδεῖν ἠξίωσας, χάρισαι ἡμῖν, ὦ πάτερ, ὅπως ὅλην αὐτὴν ὑπὸ τῇ σκέπῃ σου ἐν καταθυμίοις σοι πράξεσι διάγωμεν· καὶ καθάπερ νυνὶ ταῖς τοῦ ἡλίου ἀκτῖσιν ὅλον τὸν κόσμον διαυγάζεις· οὕτω καὶ τῷ τοῦ πνεύματός σου φέγγει τὰ σκοτεινὰ τῶν ἡμετέρων φρενῶν διαφώτισον, ἵνα μὴ τῆς ἀτραποῦ, τῆς εἰς τὴν δικαιοσύνην σου φερούσης, ἀποπλανηθέντες, οὔτ᾽ ἐπὶ τάδε, οὔτ᾽ ἐπ᾽ ἐκεῖνα παραφερώμεθα· ἀλλά σε τὸν πάντα τὰ ἡμέτερα ἐποπτεύοντα, συνεχῶς πρὸ ὀμμάτων ἔχοντες, τῶν τε ἡμετέρων ἐνθυμημάτων, λόγων τε καὶ ἔργων

PRECATIO ANtequam ad opus accedatur.

Omnipotens, miſericors Deus, agimus tibi gratias, quod nos hanc noctem adeo clementer cuſtodieris. Quoniam vero hanc etiam lucem ſalvos nos videre voluiſti, largire nobis pater, ut eam totam in iis rebus tranſigamus, quæ tibi gratæ & acceptæ ſint. Et ut jam ſolis tui radiis univerſum terrarum orbem illuſtras: ſic etiam Spiritus tui ſplendore obſcura mentis noſtræ illumines; ne à ſemita juſtitiæ tuæ aberrantes, in hanc vel illam partem declinemus: ſed te ſemper, omnia noſtra intuentem, nobis ante oculos proponamus, te noſtrarum cogitationum, dictorum, factorum-

que

que omnium, teſtem & vindicem agnoſcamus & revereamur; nec quicquam ſit, quod magis metuamus, quam ne te tam benignum Patrem offendamus: ſed quicquid aggreſſuri fuerimus aut inſtituerimus, nobis perpetuo propoſitum habeamus, ut ad tuam unius gloriam, & aliorum utilitatem referamus omnia. Adhæc, quoniam conſilia ſalutaria, occaſiones idoneæ, feliceſque rerum ſucceſſus & eventus, penes te unum ſunt: fac, ut hæc omnia à te ſolo exſpectemus & petamus. Item effice clementiſſime Pater, ne in parandis iis, quæ ad hujus vitæ neceſſitatem pertinent, tantum curæ laboriſque impendamus, ut interea res cœleſtes negligamus aut ſegnius tractemus; ſed ut primum ſemper quæramus regnum tuum, & juſtitiam tuam; nec dubitemus, quin ſic agen-

ἁπάντων μάρτυρα ὁμ καὶ ἐκδικητὴν ἐπιγνόντε αἰδεσθῶμεν, οὐδ' ἄλλο μηδὲν μεῖζον ὡς εὐλαβεία φυλαξώμεθα, ἢ τό σ τῷ οὕτω φιλοστόργῳ πατ προσκρούειν. οὕτω δ' ἂν νοῦν ἢ χεῖρας προσβάλλω μεν, τοῦτον ἀεὶ σκοπὸ ἔχωμεν, τὸ πρὸς τὴν σὴν δόξαν, καὶ τὴν τοῦ πλη σίον ὠφέλειαν ἀναφέρει ἅπαντα. Πρὸς τούτοις, ἐπειδὴ εὐβουλίαι, εὐκαιρίαι, εὐπραγίαι τε καὶ κατορθώσεις, ἐπὶ μόνα σοι τυγχάνουσιν ὄντα· δὸς ἵνα παρὰ μόνου σοῦ ταῦτα προσδοκῶμέν τε καὶ αἰτῶμεν ἅπαντα. Ἔτι δὲ χάρισαι ὦ πάτερ, ὅπως μὴ περὶ τῶν χρειωδῶν πορισμῶν λίαν προσκείμενοι, τῶν ἐπουρανίων ἀμελείᾳ ἢ ὀλιγωρίᾳ περιπέσωμεν, ἀλλὰ τὴν βασιλείαν σοῦ καὶ δικαιοσύνην τὸ πρῶτον ζητῶμεν, οὐδὲν ἀποροῦντες, τοῖς τούτων φρον-

τίδα

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

τήδεια πιςουμένοις καὶ τἄλλα ὑπό σου προςτεθήσεσθαι ἅπαντα. Πρὸς τούτοις διασώζων καὶ σκεπάζων τοῦ σώματος τοῦ δὲ καὶ τῆς ψυχῆς τὸ ἀσθενὲς, τῇ τοῦ πνεύματός σου φρονέσει τε καὶ ῥώμῃ ἐνσκεύασαι ἡμᾶς πρὸς τὰς διηνεκεῖς καὶ μυριοτρόπους τοῦ σατανᾶ ἐπιβολὰς, παντὸς ἡμᾶς φόβου καὶ κινδύνου ῥυόμενος, οἷς ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ κατὰ πᾶσαν καιροῦ ῥοπὴν οἱ δύστηνοι ἐγκείμεθα. Ἐπεὶ δὲ καλῆς ἀρχῆς ὄφελος οὐδὲν, ἐὰν μὴ καὶ γενναῖον αὐτῇ τέλος ἐπιτεθῇ, οὐ σήμερον μόνον τῆς σκέπης σου ἡμᾶς καταξίωσον, ἀλλὰ καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ βίου πᾶν ὁδηγὸς ἡμῖν καὶ ὑπερασπιστὴς γενέσθαι ἀξίωσον, βεβαιῶν καὶ ἐπαυξῶν ἐν ἡμῖν ἅπερ κατὰ τὴν φιλοικτίρμονά σου ἀγαθωσύνην τοῖς ἀναξίοις ἡμῖν ἁμαρτωλοῖς κεχάρισαι χαρίσματα, ἕως οὗ τέλεον τῇ κεφαλῇ ἡμῶν Χριςῷ ἐνωθῶμεν· ὃς ὁ μόνος τῆς δικαιοσύνης ἥλιος

tibus, cætera omnia ſis adjecturus. Tuere quoque ac defende hoc fragile corpus & animam noſtram: Inſtrue nos conſiliis & robore Spiritus tui adverſus tot ac tam varios Satanæ inſultus. Libera nos omni metu & periculis, quibus in hoc mundo omnibus momentis expoſiti ſumus. Quoniam vero nihil eſt recte incepiſſe, niſi etiam gnaviter perficiamus: Oramus, non hoc tantum die nos in tutelā tuam ſuſcipias, ſed ut porro etiam per omnem vitam, dux nobis & defenſor eſſe, velis; confirmans & adaugens dona quæ pro tua bonitate & miſericordia in nos indignos peccatores contuliſti; quoad plene tandem ac perfecte nos capiti noſtro Chriſto adunias: qui cum ſit unicus ille ſol

justi-

juſtitiæ, æterna ſua luce & lætitia nos ſuo tempore complebit. Interea autem, dum in hac ærumnoſa vita degimus, mitte fideles animarum Paſtores, & per verbum eorum ſit efficax Spiritus ſanctus in cordibus auditorum, ut magna tibi Eccleſia colligatur, & opera Diaboli magis ac magis deſtruantur. Magiſtratum divino tuo robore ſic arma, ut Eccleſiam & Politias defendat. Conſolare & confirma quotquot ſunt animo vel corpore afflicti. Vt autem hæc tanta bona à te petere & expectare audeamus, condona nobis noſtra triſtia peccata, propter dilectum Filium tuum Ieſum Chriſtum, qui nobis promiſit, quicquid ſuis promiſſis freti à te petiverimus, id te nobis certiſſime daturum eſ-

ὑπάρχων, τῆς αἰωνίου ἡμᾶ… αὐγῆς τε καὶ χαρᾶς ἐ… καιρῷ ἀναπληρώσει. E… ὅσῳ δὲ τὸν οἰζυρὸν ἐνθάδ… βίον διάγομεν, πέμψο… πιστοὺς τῶν ψυχῶν ποιμέ… νας· καὶ τὸ πνεῦμά σου ἐ… ταῖς τῶν ἀκροατῶν καρ… δίαις ἐμβριθῶς ἐνεργεί… τω, ἵνα ἥ τε ἐκκλησί… ἀξιόχρεων λάβῃ ἐπίδο… σιν, καὶ τὰ τοῦ διαβόλου ἔρ… γα ἐπὶ μᾶλλον καταλυ… θῇ. Τὰς ἀρχὰς δὲ τῇ θεία… σου ἰσχύϊ ὅπλισον, ἵνα τ… ἐκκλησίας τε καὶ τῆς πο… λιτείας κρατερῶς ὑπερ… μαχῶσι. Παρηγόρησον κ… ἐπίῤῥωσον ὅσοι ἢ σώματι… ἢ ψυχῇ ἀσθενοῦντες τυγχάνουσιν· Ὅπως δὲ ταῦτα… καὶ τηλικαῦτα παρά σου ἀγαθὰ αἰτῆσαί τε καὶ προσδοκῆσαι θαῤῥῶμεν, τὰς ἐπαχθεῖς ἡμῖν ἁμαρτίας ἄφες, διὰ τὸν ἀγαπητόν σου υἱὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, ὃς ἐπηγγείλατο ἡμῖν, ὅτι, ὅσα ἂν ταῖς αὐτοῦ ὑποσχέσεσι θαῤῥοῦντες παρά σου αἰτήσωμεν, ἀναμφιλόγως χορηγήσειν μέλ-

λεις

ους. καὶ ἐπὶ τούτοις ὧδέ σοι προσεύχεσθαι ἐκέλευσε· Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρ.

ΕΥ̓ΧῊ ΠΡῸ ΤΟΥ͂ τροφῆς μεταλαμβάνειν.

Ψαλμ. ρμδ΄. Οἱ ὀφθαλμοὶ πάντων εἰς σε ἐλπίζουσι, κύριε· καὶ σὺ δίδως τὴν τροφὴν αὐτῶν ἐν εὐκαιρίᾳ· ἀνοίγεις σὺ τὴν χεῖρά σου καὶ ἐμπιπλᾷς πᾶν ζῶον εὐδοξίας.

Κύριε παντοκράτορ, ὁ τῇ ὑπερφυεῖ σου ἀγαθωσύνῃ τὰ πάντα ἐξ οὐδενὸς τὴν ἀρχὴν δημιουργήσας, καὶ εἰσέτι διασώζων τε καὶ κυβερνῶν· ὁ τὸν λαόν σου τὸν Ἰσραὴλ τεσσαρακονταετῆ χρόνον ἐν τῇ ἐρήμῳ θαυμασίως διαθρέψας· εὐλόγησον καὶ ἡμᾶς τοὺς ἀθλίους σου δούλους, καὶ τὰ δῶρα τῆς φιλαγάθου χειρός σου ἁγίασον· ἵνα σωφρόνως αὐτῶν

ſe: Ideoque ſic nos precari juſſit: *Pater noſter*, &c.

PRECATIO ANTEQUAM CAPIATUR CIBUS.

Pſalm 144. Oculi omnium in te ſperant Domine, & tu das eſcam illis in tempore opportuno: aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.

Omnipotens, clementiſſime Deus, qui immenſa bonitate omnia è nihilo condidiſti, eademque perpetuo divina potentia tua ſuſtines ac gubernas; qui populum tuum Iſraëlem in deſerto per annos quadraginta mirabiliter aluiſti: benedic nobis quoque miſeris ſervis tuis: atque hæc tua dona ſanctifica, ut iis ſobrie ſancteque fruamur,

mur, atque inde agnoſcamus, te vere nobis patrem eſſe & fontem omnium bonorum. Da præterea ut his corporalibus bonis utentes, ita ſemper affecti ſimus, ut præcipue quæramus ſpiritualem illum cibum verbi tui, quo animæ noſtræ ad vitam æternam nutriantur, quam nobis Chriſtus pretioſo ſuo ſanguine paravit. *Pater noſter*, &c.

Sic porro monet Chriſtus, Luc. 21.

Cavete vobis, ne quando graventur corda veſtra crapula & ebrietate, & curis hujus vitæ, & repente vos opprimat dies ille, tanquam laqueus.

καὶ ὁσίως κατὰ τὸ θέλημα σου ἀπολαύσαντες, ἐκ τοῦ τοῦ ἀληθῶς σε πατέρα ἡμῖν ὄντα, παντός τε ἀγαθοῦ κρουνὸν ἐπιγνῶμεν. Δὸς δὲ ὅπως οὐ μόνον τῇ τῶν σωματικῶν ἀπολαύσει ταῖς διαθέσεσι προσέχωμεν, ἀλλὰ πρὸ πάντων τὸ πνευματικὸν ἄρτον μαστεύωμεν, τοῦ ῥήματός σου δῆθεν, οὗ τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἐκτεθλιωοῦντος εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἥπερ ἡμῖν τῷ τιμίῳ τοῦ υἱοῦ σου αἵματι ηὐτρέπισται. Πάτερ ἡμῶν.

Οὕτω δ' ἡμᾶς νουθετεῖ ὁ Χριστὸς ἐν τῷ κα'. τοῦ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίου.

Προσέχετε ἑαυτοῖς, μήποτε βαρυνθῶσιν ὑμῶν αἱ καρδίαι ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ, καὶ μερίμναις βιωτικαῖς, καὶ αἰφνιδίως ἐφ' ὑμᾶς ἐπιστῇ ἡ ἡμέρα ἐκείνη.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

ΕΥ'ΧΑΡΙΣΤΙ'Α μετὰ τὴν τῆς τροφῆς μετάληψιν.

Οὕτω νουθετεῖ ὁ κύριος Δευτερονομίου τῷ η'. Φαγῇ καὶ ἐμπλησθήσῃ· καὶ εὐλογήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐπὶ τῆς γῆς, ἧς δέδωκέ σοι· πρόσεχε σεαυτῷ μὴ ἐπιλάθῃ κυρίου τοῦ θεοῦ σου, τοῦ μὴ φυλάξαι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, καὶ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ.

Κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, εὐσπλαγχνότατε πάτερ, χάριν σοι ὁμολογοῦμεν ἀντὶ τοσούτων τε καὶ τηλικούτων εὐεργετημάτων, ἅπερ ἡμῖν τοῖς ἀθλίοις ἁμαρτωλοῖς διηνεκῶς χαριζόμενος διατελεῖς, τόν τε βίον ἡμῖν τόνδε, καὶ τὰ πρὸς αὐτὸν χρειώδη ἅπαντα οὕτω φιλοστόργως ἐπαρκῶν· ὑπὲρ ἅπαντα δὲ, ὅτι διὰ τῆς τοῦ εὐαγγελίου φωνῆς, εἰς βίου πολὺ

GRATIARVM actio poſt ſumptum cibum.

Sic monet Dominus.

Deut.8. Cum comederis & ſatiatus fueris; gratias ages Domino Deo tuo, nec unquam committes, ut obliviſcaris Domini Dei tui, & præcepta ejus negligas.

Domine Deus pater cœleſtis, agimus tibi gratias pro ſummis tuis & infinitis beneficiis, quæ pro immenſa miſericordia tua, in nos miſeros peccatores confers; quod nos ſuſtentas in hac mortali vita, omnia ſuppeditans quæ ſunt neceſſaria: imprimis vero, quod nos dignaris per ſanctam Euangelii tui doctrinam

in

in ſpem melioris vitæ regenerare. Rogamus te, miſericors Deus & Pater, ne permittas ut animi noſtri in his terrenis & caducis rebus defixi hæreant: ſed quæ in cœlis ſunt, ſuſpiciant & quærant; expectantes illinc ſervatorem noſtrum Ieſum Chriſtum, donec ad nos liberandos in nubibus appareat. *Pater noſter*, &c.

PRECATIO ANTEQUAM CUBITUM eatur.

Domine Deus, Pater cœleſtis, qui pro multiplici ſapientia tua diem labori, noctem quieti deſtinaſti: agimus tibi gratias, quod nos hunc diem adeo clementer cuſtodiviſti, noſque aſſidue tot beneficiis cumulas, largire etiam, pater, ut à labore & curis requieſcentes, ita

κρείττονος ἐλπίδα ἡμᾶ
ἀναγεννῆσαι ἠξίωσας
Δεόμεθά σου, πάτερ, μ
ἐάσῃς τὰς ψυχὰς ἡμῶ
τοῖς γηΐνοις τοῖς δὲ καὶ ἐπι
κήροις προσκολλᾶσθα
ἀλλὰ συνεχῶς ἀνακυπτού-
σας, τά τε ἄνω ζητού-
σας, ἐκεῖθεν προσδέχε-
σθαι τὸν σωτῆρα ἡμῶν Ἰη-
σοῦν Χριστὸν, ἄχρις οὗ ἐ
νεφέλαις πρὸς τὴν ἡμῶ
ἀπολύτρωσιν ἐπιφανή-
σεται. Πάτερ ἡμῶν.

ΕΥ'ΧΗ' ΠΡΟ' ΤΟΥ͂ κοιτάζεσθαι.

Κύριε ὁ Θεὸς, ὁ τ
πανσόφῳ οἰκονο-
μίᾳ σου τὴν μὲν ἡμέ-
ραν τοῖς πόνοις, τὴν δὲ νύ-
κτα τῇ ἀναπαύλῃ προ-
ορίσας· Χάριν σοι γινώ-
σκομεν, ὅτι οὕτω φιλο-
στόργως ἡμᾶς τὴν σήμερον
διεφύλαξας, καὶ τοσαύ-
τοις εὐεργετήμασιν ἀδια-
λείπτως ἐσώρευσας· Χά-
ρισαι ἡμῖν, ὦ πάτερ, ἵνα, ἐν ὅσῳ τὰ σώματα
ἡμῶν

ἡμῶν ἀπὸ καμάτων καὶ μεριμνῶν ἀναπαυόμεθα τῷ ὕπνῳ ἀναζωπυρεῖται, αἱ διάνοιαι ἡμῶν μὴ συγκαταδαρθεῖσαι τοῖς σώμασιν, ἐν τῇ ἀγάπῃ σου ῥαστωνεύωσιν, ἀλλὰ τήν τε κτίσιν ἡμῶν καὶ τὴν ἀπολύτρωσιν ἀεὶ διὰ μνήμης ἔχουσαι, τοὺς οἰκτιρμούς τε καὶ πάσας τὰς εὐεργεσίας σου ἐμπαθῶς μελετῶσαι διατελῶσιν. αἱ δὲ συνειδήσεις ἡμῶν, ἐξ ἴσου τοῖς σώμασι καὶ αὐταὶ τῆς ἰδίας ἀναπαύσεως συμμετάσχωσι. Μὴ δ' ἀμέτρῳ ἡμᾶς ὕπνῳ κρατεῖσθαι ἐάσῃς, τῇ ῥαθυμίᾳ, οὐ τῇ ἀνάγκῃ ἐνδόντας· ἀλλὰ μετρίᾳ παύσει ἀνακληθέντας, κἀντεῦθεν πρὸς τὰ συνήθη τῶν ἔργων προθυμοτέρᾳ ἀκμῇ ἐπανελθόντας, σοί τε καὶ τῷ πλησίον λατρεύειν εὐσταλεστέρους ἀποτέλεσον· μεταξὺ δὲ κοιμωμένους παντὸς ἡμᾶς κινδύνου ῥῦσαι· καὶ προσέτι τοῖς τε σώμασιν ἡμᾶς καὶ ταῖς ψυχαῖς ἀμιάντους διατήρει· ἵνα καὶ ὁ ὕπνος ἡμῶν εἰς τὴν τοῦ ὀνόματός σου

ſomno reficiamur, ut animus interea non velut cum corpore conſopitus, in amore tui dormitet, ſed ut memoria creationis & ſalutis noſtræ, nullo unquam tempore de noſtris cordibus deleatur. Da præterea, ut conſcientia noſtra non minus, quam corpus, ſua etiam quiete fruatur. Ad hæc ut ſomno moderate utentes, non ignaviæ, ſed neceſſitati conſulamus: ut ſcilicet ad intermiſſa opera alacriores vegetioreſque redeuntes, tibi & proximo expeditius ſerviamus. Interea vero dum ſomnum capimus, nos ab omni periculo tuere, animoque item & corpore impollutos conſerva, ut noſter ſomnus etiam ad tui nominis gloriam

pertingat. Porro cum dies hic nobis non ſine multiplici laſpu abierit (quoniam miſeri perpetuo peccatum circumferimus) rogamus te, quemadmodũ nox omnia nunc tenebris involvit; ſic tu, pro imměſa miſericordia tua, omnia peccata noſtra ſepelias; ne propter ea à conſpectu tuo repellamur. Largire etiam quietem & conſolationem omnibus, qui cum morbis, aliiſve calamitatibus conflictantur, propter Ieſum Chriſtum, Filium tuum Dominum noſtrum; qui nos in quibuſvis neceſſitatibus, pro nobis & fratribus, hiſce verbis te precari docuit: *Pater noſter, &c.*

δόξαν ἀνήκῃ. Ἐπεὶ δὲ ἡ σήμερον οὐ δίχα πολλαπλασίων ἡμῖν πταισμάτων παρῆλθεν, ἅτε ἀδιαλείπτως δύστηνον ἁμαρτημάτων ἄχθος περιφέρουσιν, ἱκετεύομέν σε, καθάπερ ἐν τῷ νῦν πάντα τῷ τῆς νυκτὸς σκότῳ καταkεκάλυπται, οὕτω καὶ τῇ ὑπερφυεῖ σου εὐσπλαγχνίᾳ πάσας ἡμῶν τὰς πλημμελείας καταθάψῃς, ἵνα μὴ διὰ ταύτας ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ἀποσοβηθῶμεν. Ἔτι δὲ παύλης καὶ ψυχαγωγίας μετάδος πᾶσι τοῖς ἀῤῥωστίαις ἢ ἑτέραις τισὶ δυστυχίαις ταλαιπωρουμένοις, δι' Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱόν σου, κύριον ἡμῶν, ὃς ἡμᾶς ἐπὶ πάσαις ταῖς ἀνάγκαις, ὑπὲρ ἡμῶν τε καὶ τῶν ἀδηλφῶν, ταύταις σοι ταῖς ῥήσεσιν ἐντυγχάνειν ἐδίδαξε· Πάτερ ἡμῶν.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

ῬΗΣΕΙΣ

Τῆς ἁγίας γραφῆς, δι' ὧν καθάπερ διὰ καὶ οἰκιδίου πίνακος, εἷς ἕκαστος κατὰ τὴν αὐτοῦ τάξιν τοῦ καθήκοντος ὑπομιμνήσκεται.

Τοῖς ἄρχουσιν.

Σύνετε οἱ βασιλεῖς· Παιδεύθητε πάντες οἱ κρίνοντες τὴν γῆν· δουλεύσατε τῷ κυρίῳ ἐν φόβῳ, καὶ ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ ἐν τρόμῳ· δράξασθε παιδείας, μήποτε ὀργισθῇ ὁ κύριος, καὶ ἀπολεῖσθε ἐξ ὁδοῦ δικαίας, ὅταν ἐκκαυθῇ ἐν τάχει ὁ θυμὸς αὐτοῦ. Ψαλ. β΄.

Παύσασθε ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν· Μάθετε καλὸν ποιεῖν· ἐκζητήσατε κρίσιν· ῥύσασθε ἀδικούμενον, κρίνατε ὀρφανῷ, καὶ δικαιώσατε χήραν. Ἡσαΐας α΄.

DICTA SCRIPTURÆ

Sacræ, quibus in ſuo vitæ genere quiſque de ſuo commonefit & eruditur officio.

Magiſtratui.

Reges, prudentes agite: erudimini qui judicatis terram. Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Apprehendite diſciplinam, ne quando iraſcatur Dominus, & pereatis de via juſta, cum exarſerit brevi ira ejus. Pſalm 2. v. 10, 11, 12.

Deſinite male facere; diſcite benefacere; quærite judicium, dirigite oppreſſum, judicate pupillo, judicate viduæ. Eſa. 1. 16, 17.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Subditis.

Omnis anima poteſtatibus ſupereminentibus ſubjecta eſto, non enim eſt poteſtas niſi à Deo: & quæ ſunt poteſtates, ſunt à Deo ordinatæ. Itaque quiſquis *ſe* opponit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit: qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi condemnationem adferent. Nam magiſtratus non ſunt terrori bonis operibus, ſed malis. Vis autem non metuere poteſtatem? quod bonum eſt facito, & laudem ab ipſa obtinebis. Dei enim miniſter eſt tuo bono. Quod ſi feceris quod malum eſt, metue: non enim temere gladium geſtat; nam Dei miniſter eſt, ultor ad iram ei qui quod malum eſt fecerit. Quapropter neceſſe eſt ſubjici, non ſolum propter iram, ſed etiam propter conſcientiam. Propter hoc e-

Τοῖς Ὑποτεταγμένοις.

Πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω. οὐ γάρ ἐστιν ἐξουσία εἰ μὴ ἀπὸ Θεοῦ. αἱ δὲ οὖσαι ἐξουσίαι, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμέναι εἰσίν. Ὥστε ὁ ἀντιτασσόμενος τῇ ἐξουσίᾳ, τῇ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ ἀνθέστηκεν· οἱ δὲ ἀνθεστηκότες, ἑαυτοῖς κρῖμα λήψονται. Οἱ γὰρ ἄρχοντες οὐκ εἰσὶ φόβος τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ἀλλὰ τῶν κακῶν. Θέλεις δὲ μὴ φοβεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν; τὸ ἀγαθὸν ποίει, καὶ ἕξεις ἔπαινον ἐξ αὐτῆς. Θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστί σοι, εἰς τὸ ἀγαθόν. Ἐὰν δὲ τὸ κακὸν ποιῇς, φοβοῦ· οὐ γὰρ εἰκῇ τὴν μάχαιραν φορεῖ. Θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστιν, ἔκδικος εἰς ὀργὴν τῷ τὸ κακὸν πράσσοντι. Διὸ ἀνάγκη ὑποτάσσεσθαι, οὐ μόνον διὰ τὴν ὀργήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν συνείδησιν. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ φόρους τελεῖτε·

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

λεῖτε· λειτουργοὶ γὰρ Θεοῦ ἐστιν εἰς αὐτὸ τοῦτο προσκαρτεροῦντες. Ἀπόδοτε οὖν πᾶσι τὰς ὀφειλάς· τῷ τὸν φόρον, τὸν φόρον· τῷ τὸ τέλος, τὸ τέλος· τῷ τὸν φόβον, τὸν φόβον· τῷ τὴν τιμὴν, τὴν τιμήν. Ῥωμ. ιγ΄. α΄, β΄, γ΄, δ΄, ε΄, ς΄, ζ΄.

Τοῖς Ἀνδράσιν.

Οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας ἑαυτῶν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν ἐκκλησίαν. Ἐπισ. πρὸς Ἐφεσ. ε΄. ια΄.

Οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας· καὶ μὴ πικραίνεσθε πρὸς αὐτάς. Ἐπισ. πρὸς Κολ. γ΄.

Οἱ ἄνδρες, συνοικοῦντες κατὰ γνῶσιν, ὡς ἀσθενεστέρῳ σκεύει τῷ γυναικείῳ ἀπονέμοντες τιμὴν, ὡς καὶ συγκληρονόμοις χάριτος ζωῆς· Εἰς τὸ μὴ ἐγκόπτεσθαι τὰς προσευχὰς ἡμῶν. Ἐπισ. Πέτρου α΄. γ΄.

nim etiam tributa ſolvitis: ſiquidem miniſtri Dei ſunt in hoc ipſum incumbentes. Reddite igitur omnibus quod debetis: cui tributum *debetur*, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Rom. 13. v. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.

Maritis.

Viri, diligite uxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam. Epiſt. ad Epheſ. 5. 11.

Viri, diligite uxores: & ne ſitis adverſus eas amarulenti. Epiſt. ad Coloſſ. 3.

Viri una verſentur, ut ſcientes decet, vaſi muliebri, ut infirmiori, tribuentes honorem, utpote cum una etiam hæredes ſint gratiæ vitæ: ne interrumpantur preces veſtræ. 1. Petr. 3.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Vxoribus.

Vxores propriis viris ſubjectæ eſtote, ut Domino: quoniam vir eſt caput uxoris, ut & Chriſtus caput Eccleſiæ. Epiſt. ad Epheſ. 5. & Epiſtol. ad Coloſſenſ. 3.

Vxores ſubjectæ ſint ſuis viris, ut, ſi qui non obediant ſermoni per uxorum converſationem, abſque ſermone lucrifiant, ubi ſpectarint cum reverentia conjunctā caſtam converſationem veſtram. quarum ornatus non ſit externus, ille in nodis capillorum, & circumpoſito auro, vel palliorum amictu: ſed occultus ille cordis homo, ſitus in incorruptione lenis ac quieti Spiritus; qui eſt coram Deo pretioſus. Ita enim olim & ſanctæ illæ mulieres ſperantes in Deo ornabant ſeſe, ſub-

Ταῖς Γυναιξί.

Αἱ γυναῖκες, τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ὑποτάσσεσθε, ὡς τῷ κυρίῳ· ὅτι ἀνήρ ἐστι κεφαλὴ τῆς γυναικὸς, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας. Ἐπισ. πρὸς Ἐφ. ε΄. Ἐπισ. πρὸς Κολ. γ΄.

Αἱ γυναῖκες, ὑποτασσόμεναι τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ἵνα καὶ εἴτινες ἀπειθοῦσι τῷ λόγῳ, διὰ τῆς τῶν γυναικῶν ἀναστροφῆς ἄνευ λόγου κερδηθήσωνται, ἐποπτεύσαντες τὴν ἐν φόβῳ ἁγνὴν ἀναστροφὴν ὑμῶν. ὧν ἔστω οὐχ ὁ ἔξωθεν, ἐμπλοκῆς τριχῶν, καὶ περιθέσεως χρυσίων, ἢ ἐνδύσεως ἱματίων, κόσμος· ἀλλ᾽ ὁ κρυπτὸς τῆς καρδίας ἄνθρωπος, ἐν τῷ ἀφθάρτῳ τοῦ πραέος καὶ ἡσυχίου πνεύματος, ὅ ἐστιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ πολυτελές· Οὕτω γάρ ποτε καὶ αἱ ἅγιαι γυναῖκες, αἱ ἐλπίζουσαι ἐπὶ τὸν Θεὸν, ἐκό-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

ἐκόσμουν ἑαυτὰς, ὑποτασσόμεναι τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν. ὡς Σάῤῥα ὑπήκουσε τῷ Ἀβραὰμ, κύριον αὐτὸν καλοῦσα· ἧς ἐγενήθητε τέκνα, ἀγαθοποιοῦσαι, καὶ μὴ φοβούμεναι μηδεμίαν πτόησιν. Ἐπισ. Πέτρου α΄. γ΄.

Τοῖς Γονεῦσιν.

Ἔσται τὰ ῥήματα ταῦτα, ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαί σοι σήμερον, ἐπὶ τῆς καρδίας σου, καὶ ἐν τῇ ψυχῇ σου· καὶ προβιβάσεις αὐτὰ τοῖς υἱοῖς σου, καὶ λαλήσεις ἐν αὐτοῖς καθήμενος ἐν οἴκῳ, καὶ πορευόμενος ἐν ὁδῷ, καὶ κοιταζόμενος, καὶ ἀνιστάμενος. Δευτε. ϛ΄.

Μὴ ἀπόσχῃ νήπιον παιδεύειν· ὅτι ἐὰν πατάξῃς αὐτὸν ῥάβδῳ, οὐ μὴ ἀποθάνῃ· σὺ μὲν γὰρ πατάξεις αὐτὸν ῥάβδῳ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ θανάτου ῥύσῃ. Παροιμίαι Σολομῶντος κγ΄.

Ὃς φείδεται τῆς βακτηρίας, μισεῖ τὸν υἱὸν αὐτοῦ·

jectæ ſuis viris, ſicut Sara obedivit Abrahamo, Dominum eum vocans, cujus factæ eſtis filiæ, dum benefacitis, etiam cum haud terremini ullo pavore. 1 Pet. cap. 3.

Parentibus.

Eruntque verba hæc quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & propagabis ea filiis tuis, & inter eos eloqueris, ſive domi ſedeas, ſive foris iter facias, & cum cubitum is, & cum ſurgis. Deut. 6.

Noli ſubtrahere à puero diſciplinam: ſi enim percuſſeris eum virga, non morietur; in virga percuties eum, & animam ejus inferno liberabis. Proverb. Salom. 23.

Qui parcit virgæ, odit filium ſuum: qui ve-

ro eum diligit, inſtanter erudit. Prov. Salomonis 13. 19, 29.

Filii tibi ſunt? erudi illos & curva illos à pueritia eorum. Sapientia Ieſu Siracidæ, 7. 30.

Patres, ne provocate ad iram liberos veſtros; ſed enutrite eos in doctrina & monitis Domini. Epiſt. ad Eph. 6. Epiſt. ad Coloſſ. 3.

Liberis.

Liberi auſcultate in Domino parentibus veſtris, id enim eſt juſtum; Honora patrem tuum & matrem tuam: quod præceptum primum eſt cum promiſſione, ut bene tibi ſit, & ſis longævus ſuper terram. Epiſtol. ad Epheſ. 6. & Epiſt. ad Coloſſ. 3.

ὁ δὲ ἀγαπῶν, ἐπιμελῶς παιδεύει. Παροιμ. Σολομ. ιγ΄. ιθ΄, κθ΄.

Τέκνα σοι ἐστί; παίδευσον αὐτὰ καὶ κάμψον ἐκ νεότητος τὸν τράχηλον αὐτῶν. Σοφία Ἰησοῦ τοῦ Σειράχ, ζ΄. λ΄.

Οἱ πατέρες, μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἀλλ᾽ ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου. Ἐπιστολ. πρὸς Ἐφεσ. ς΄. Ἐπιστ. πρὸς Κολασ. γ΄.

Τοῖς Παισίν.

Τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν ἐν Κυρίῳ· τοῦτο γάρ ἐστι δίκαιον· Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου· ἥτις ἐστὶν ἐντολὴ πρώτη ἐν ἐπαγγελίᾳ, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἔσῃ μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐπιστ. πρὸς Ἐφεσ. ς΄. Ἐπιστ. πρὸς Κολοσ. γ΄.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Τοῖς Νέοις.

Μὴ πλανᾶσθε· οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδωλολάτραι, οὔτε μοιχοὶ, οὔτε μαλακοὶ, οὔτε ἀρσενοκοῖται, οὔτε κλέπται, οὔτε πλεονέκται, οὔτε μέθυσοι, οὐ λοίδοροι, οὐχ ἅρπαγες, βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν. Ἐπιστ. πρὸς Κορινθ. α΄. ϛ΄.

Νεώτεροι, ὑποτάγητε πρεσβυτέροις. Πάντες δὲ ἀλλήλοις ὑποτασσόμενοι τὴν ταπεινοφροσύνην ἐγκομβώσασθε· ὅτι ὁ Θεὸς ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται· ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν. Ταπεινώθητε οὖν ὑπὸ τὴν κραταιὰν χεῖρα τοῦ Θεοῦ, ἵνα ὑμᾶς ὑψώσῃ ἐν καιρῷ· πᾶσαν τὴν μέριμναν ὑμῶν ἐπιρρίψαντες ἐπ᾽ αὐτόν· ὅτι αὐτῷ μέλει περὶ ὑμῶν. Ἐπιστ. Πέτρου α΄. ε΄.

Iuvenibus.

Ne errate, neque ſcortatores, neque idololatræ, neque mœchi, neque molles, neque qui cum maſculis concumbunt, neque fures, neque avari, neque ebrioſi, neque convitiatores, neque rapaces, regni Dei hæreditatem poſſidebunt. 1. Corinth. 6.

Iuniores, ſubjecti eſtote ſenioribus, & omnes viciſſim ſubjicimini. Modeſtia eſtote intus ornati. Nam Deus ſuperbis reſiſtit: humilibus autem dat gratiam. Submittite igitur vos ipſos potenti manui Dei, ut vos in tempore extollat; omni cura veſtra in eum conjecta: Nam illi cura eſt de vobis. 1 Pet. 5.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Dominis.

Vos domini, æquitatem & æquabilitatem ſervis exhibete: ſcientes vos quoque habere Dominum in cœlis. Epiſtol. ad Coloſſ. 4. v. 1.

Servis.

Servi, auſcultate iis qui *veſtri* domini ſunt ſecundum carnem cum timore ac tremore, cum ſimplicitate cordis veſtri, ut Chriſto: Non ad oculum ſervientes, ut qui hominibus placere ſtudent, ſed ut ſervi Chriſti, facientes ex animo quæ vult Deus: Cum benevolentia ſervientes Domino, & non hominibus. Vt qui illud ſciatis, ſingulos, quicquid fecerint boni, hoc reportaturos à Domino, ſive ſervus fuerit, ſive liber. Epiſt. ad Epheſ. 6. v. 5, 6, 7, 8.

Τοῖς Κυρίοις.

Οἱ κύριοι, τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα τοῖς δούλοις παρέχεσθε, εἰδότες ὅτι καὶ ὑμεῖς ἔχετε Κύριον ἐν οὐρανοῖς. Ἐπιστ. πρὸς Κολασσ. δ΄. α΄.

Τοῖς Δούλοις.

Οἱ δοῦλοι ὑπακούετε τοῖς κυρίοις κατὰ σάρκα, μετὰ φόβου καὶ τρόμου, ἐν ἁπλότητι τῆς καρδίας ὑμῶν, ὡς τῷ Χριστῷ· Μὴ κατ᾽ ὀφθαλμοδουλείαν ὡς ἀνθρωπάρεσκοι, ἀλλ᾽ ὡς δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ, ποιοῦντες τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐκ ψυχῆς· Μετ᾽ εὐνοίας δουλεύοντες τῷ Κυρίῳ, καὶ οὐκ ἀνθρώποις· Εἰδότες ὅτι ὃ ἐάν τι ἕκαστος ποιήσῃ ἀγαθὸν, τοῦτο κομιεῖται παρὰ τοῦ Κυρίου, εἴτε δοῦλος. εἴτε ἐλεύθερος. Ἐπιστ. πρὸς Ἐφεσ. ς΄, ε΄, ς΄, ζ΄, η΄.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Τοῖς Ποιμέσι.

Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς. ἐὰν δὲ τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἁλισθήσεται; εἰς οὐδὲν ἰσχύει ἔτι εἰ μὴ βληθῆναι ἔξω, καὶ καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη· Οὐδὲ καίουσι λύχνον, καὶ τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὴν λυχνίαν. καὶ λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ. Οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ματθ. ε΄, ιγ΄, ιδ΄, ιε΄, ιϛ΄.

Προσέχετε οὖν ἑαυτοῖς, καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ὑμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους, ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ἣν περιεποιήσατο διὰ

Paſtoribus.

Vos eſtis ſal terræ: quod ſi ſal infatuatus fuerit, quo ſalietur? ad nihil valet amplius niſi ut abjiciatur foras, & conculcetur à quibuſvis. Vos eſtis lux mundi. Non poteſt urbs occultari ſupra montem poſita. Neque accendunt lucernam & ponunt eam ſubter modium, ſed in candelabrum, & ſplendet omnibus qui ſunt in domo. Ita ſplendeat lux veſtra coram hominibus, ut videant veſtra bona opera, glorificentque Patrem veſtrum, qui eſt in cœlis. Matth. 5. v. 13, 14, 15, 16.

Attendite igitur voſipſos, & totum gregem in quo vos Spiritus Sanctus conſtituit Epiſcopos, ad paſcendam Eccleſiam Dei, quam proprio illo ſan-

guine

guine acquiſivit. Actor. 20. 28.

Preſbyteros qui inter vos ſunt, precor ego una preſbyter, ac teſtis afflictionum Chriſti, atque idem gloriæ patefaciendæ conſors, Paſcite Dei gregem qui penes vos eſt, curam illius agentes non coacte, ſed libenter: non turpiter affectantes lucrum, ſed prompto animo: Neque ut dominantes cleris, ſed ut qui ſitis exemplaria gregis. Et quum apparuerit ille Paſtorum princeps, reportabitis immarceſſibilem illam gloriæ coronam. 1 Pet. 5. v. 1, 2, 3, 4.

Eccleſia.

Obedite ducibus veſtris, & obſecundate: vigilant enim ipſi pro animabus veſtris, tanquam rationem redditurí: ut cum gaudio hoc faciant, & non ge-

τοῦ ἰδίου αἵματος. Πράξ κ΄. κη΄.

Πρεσβυτέρους τοὺς ἐ ὑμῖν παρακαλῶ ὁ συμπρεσβύτερος καὶ μάρτυ τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων, ὁ καὶ τῆς μελλούσης ἀποκαλύπτεσθαι δόξης κοινωνὸς, Ποιμάνατε τὸ ἐ ὑμῖν ποίμνιον τοῦ Θεοῦ ἐπισκοποῦντες μὴ ἀναγκαστῶς, ἀλλ᾽ ἑκουσίως· μηδὲ αἰσχροκερδῶς, ἀλλὰ προθύμως· Μηδ᾽ ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων ἀλλὰ τύποι γινόμενοι ποιμνίου. Καὶ φανερωθέντος τοῦ ἀρχιποιμένος κομιεῖσθε τὸν ἀμαράντινο τῆς δόξης στέφανον. Ἐπισ Πέτρου α΄. ε΄. α΄, β΄, γ΄, δ΄

Ἐκκλησία.

Πείθεσθε τοῖς ἡγουμέ νοις ὑμῶν, καὶ ὑπείκετε αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦσιν ὑ πὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡ λόγον ἀποδώσοντες· ἵνα μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιῶσι, καὶ μὴ στενάζοντες

ἀλυ-

ἀλυσιτελὲς γὰρ ὑμῖν τοῦτο. Ἐπισ. πρὸς Ἑβρ. ιγʹ. ιζʹ.

Ἐρωτῶμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, εἰδέναι τοὺς κοπιῶντας ἐν ὑμῖν, καὶ προϊσταμένους ὑμῶν ἐν Κυρίῳ, καὶ νουθετοῦντας ὑμᾶς· Καὶ ἡγεῖσθαι αὐτοὺς ὑπὲρ ἐκπερισσοῦ ἐν ἀγάπῃ, διὰ τὸ ἔργον αὐτῶν, εἰρηνεύετε ἐν ἑαυτοῖς. Ἐπισ. πρὸς Θεσ. αʹ. εʹ. ιβʹ, ιγʹ.

Ἐκκλησιαστικὴ παιδαγωγία.

Ἐὰν δὲ ἁμαρτήσῃ εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου, ὕπαγε, καὶ ἔλεγξον αὐτὸν μεταξύ σου καὶ αὐτοῦ μόνου· ἐάν σου ἀκούσῃ, ἐκέρδησας τὸν ἀδελφόν σου· Ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σοῦ ἔτι ἕνα ἢ δύο· ἵνα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων ἢ τριῶν σταθῇ πᾶν ῥῆμα. Ἐὰν δὲ παρακούσῃ αὐτῶν, εἰπὲ τῇ ἐκκλησίᾳ· ἐὰν δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας παρακούσῃ,

mentes: id enim eſt vobis inutile. Heb. 13. 17.

Rogamus autem vos, fratres, ut agnoſcatis eos qui laborant inter vos, & præſunt vobis in Domino, & admonent vos: Et quam maxime charos ducatis, propter opus ipſorum, pacem colite inter vos mutuo. 1 Theſſal. 5. 12. 13.

Diſciplina Eccleſiaſtica.

Si vero peccaverit in te frater tuus, veni, & argue eum inter te & ipſum ſolum: ſi te audierit, lucratus es fratrem tuum: ſin vero te non audierit, accipe tecum adhuc unum aut duos: ut in ore duorum aut trium teſtium ſit omne verbum. Quod ſi neglexerit eos audire, dic Eccleſiæ: quod ſi Eccleſiam audire negle-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

xerit, ſit tibi velut quiſpiam ethnicus & quiſpiam publicanus. Amen dico vobis, quæcunque ligaveritis in terra, erunt ligata in cœlo: & quæcunque ſolveritis in terra, erunt ſoluta in cœlo. Matth. 18. v. 15, 16, 17, 18.

ἔστω σοι ὥσπερ ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώνης. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅσα ἐὰν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ὅσα ἐὰν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ. Ματθ. ιη΄, ιε΄, ιϛ΄, ιζ΄, ιη΄.

FINIS.

ΤΈΛΟΣ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 C 19